

T.C.

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
HUKUK BİLİM DALI**

**CEZA HUKUKUNDA ÇOCUK KAVRAMI
VE
CEZAI SORUMLULUĞUNUN
BELİRLENMESİNDEKİ KRİTERLER**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan : HAYATİ YELESDAĞ

İSTANBUL – 2006

T.C.

**MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
HUKUK BİLİM DALI**

**CEZA HUKUKUNDA ÇOCUK KAVRAMI
VE
ÇOCUĞUN CEZAI SORUMLULUĞUNUN
BELİRLENMESİNDEKİ KRİTERLER**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan : Hayati YELESDAĞ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK

İSTANBUL – 2006

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	
I. BÖLÜM	1
ÇOCUK KAVRAMI VE SUÇLULUK	1
1 – ÇOCUK KAVRAMI	1
2 - TARİHSEL SÜREÇTE ÇOCUK KAVRAMI.....	2
3 – TÜRK HUKUNDA ÇOCUK KAVRAMI.....	5
3-1-765 Sayılı TCK'da Çocuk Kavramı	6
3-2-2253 Sayılı Kanun'da Çocuk Kavramı	7
3-3-5237 Sayılı TCK'da Çocuk Kavramı	8
3-4-5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda Çocuk Kavramı	9
4 - ÇOCUK SUÇLULUĞU	11
4-1-Genel olarak.....	11
4-2-Çocuk Suçluluğunun Nedenleri	13
4-3-Türkiye'de Çocuk Suçluluğu	16
II. BÖLÜM	18
CEZAI SORUMLULUĞUN BELİRLENMESİNDE YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ ..	18

1 - GENEL OLARAK	18
2 – TARİHSEL SÜREÇTE YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ	20
2-1-Roma Hukukunda	20
2-2-Kilise Hukukunda	21
2-3-İslam Hukukunda.....	21
2-4-Yakın Dönem Ceza Hukukunda	23
3 - KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ	24
3-1- Alman Hukuku	25
3-2- Fransız Hukuku	27
3-2- İtalya Hukuku	28
4- ULUSLARARASI HUKUKTA VE SÖZLEŞMELERDE YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ... 29	
4-1-Çocuk Mahkemeleri Hakkında Yapılan Uluslar arası Çalışmalar.....	29
4-2-Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	30
5- TÜRK CEZA HUKUKUNDA YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ	32
6- ÇOCUK MAHKEMELERİ.....	33
6-1- Çocuk Mahkemelerinin Tarihi Gelişimi.....	36
6-2- Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri	39
6-2-1-Çocuk Mahkemelerinin Kurulması.....	40
6-2-2 Çocuk Mahkemeler ile Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri.....	43
6-2-3 Çocuk Yargılanmasından Egemen Olan İlkeler	48
6-2-3-1 Uzman Hakim İlkesi.....	48

6-2-3-2 Savcı ve Yardımcı Teşkilatın Varlığı.....	49
6-2-3-3 Mahkeme Aşamasında Geçerli Olan İlkeler	51
6-2-3-3-1 Basitlik İlkesi.....	51
6-2-3-3-2 Sadelik İlkesi	52
6-2-3-3-3 Gizlilik İlkesi	53
6-2-3-3-4 Tedbire İlişkin Son Kararın Derhal Yerine Getirilmesi	53
6-2-3-3-5 Her Zaman Kararın Üzerine Dönülebilmesi	54
III. BÖLÜM	56
ÇOCUKLARIN YARGILANMASI VE CEZAI SORUMLULUKLARINI	
BELİRLENMESİ	56
1 - GENEL OLARAK	56
2- TÜRK CEZA HUKUKUNDA ÇOCUĞUN CEZAI SORUMLULUĞU.....	57
2-1- 11 Yaşını Doldurmamış Çocukların Cezai Sorumluluğu	57
2-2- 15 Yaşını Doldurmamış Çocukların Cezai Sorumluluğu	58
2-3- 18 Yaşını Doldurmamış Çocukların Cezai Sorumluluğu	61
2-4- 5395 Sayılı Kanun Kapsamında Çocuk İçin Öngörülen Kurumlar.....	62
2-4-1-Adli Kontrol.....	62
2-4-2- Uzlaşma	64
2-4-3- Emniyet Tedbirleri	66
2-4-3-1-Resmi veya Özel Bir Kuruma Konulma	68

2-4-3-2-Gözetim Alrında Serbesti	69
2-4-3-3-Belli Bir Merkeze Devam Etme	70
2-4-3-4-Denetimli Serbestlik Uygulaması	73
2-4-3-4-1-5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununa Göre	73
2-4-3-4-2-5275 Sayılı Kanuna Göre.....	76
2-4-4-Koşullu Salıverme.....	76
3- ÇOCUK YARGILAMASINDA ERTELEME MÜESSESESİ	80
3-1-Erteleme Kavramı.....	80
3-2-Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	81
3-3-Hükmün Açıklanmasının Geriye Bırakılması.....	84
3-4-Hapis Cezasının Ertelenmesi	86
SONUÇ	
BİBLİYOGRAFYA	

KISALTMALAR CETVELİ

AD.	: Adalet Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMK.	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
CMUK.	: Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu
ÇHDS.	: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇMK.	: Çocuk Mahkemeleri Kanunu
ÇKK.	: Çocuk Koruma Kanunu
Çev.	: Çeviren
İBD.	: İstanbul Barosu Dergisi
in.	: İçinde
İÜHFM.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
m.	: Madde
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TCK.	: Türk Ceza Kanunu
vd.	: Ve devamı
Y.	: Yıl
yy.	: Yüzyıl
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Çocuk, toplumun geleceğini oluşturan temel dinamiktir. Çocukluk dönemi yoğun bir öğrenme ve gelişme dönemidir. Bu dönemde çocuk bedensel ve ruhsal olarak gelişmekte yaptığı seçimlerin sonuçlarını algılayabilme yolunda sürekli bir gelişme göstermektedir.

Bu dönemde kişi iradesi yeterince gelişmediğinden hareketlerini hukukun öngördüğü kurallar çerçevesinde yönlendirememekte ve işlediği eylemlerin sonuçlarını tam olarak algılayamamaktadır.

İradesini hukuk normlarına uygun olarak yönlendirme yeteneği henüz gelişmemiş olan çocukların hukuk düzenine aykırı olarak işlemiş oldukları fiillerden ötürü nasıl bir tepki ile karşı karşıya bırakılmaları gerektiği tarihsel süreçte yoğun bir tartışma konusunu oluşturmuştur ve halen de tartışılmaya devam etmektedir.

Çocuğa yetişkinlere uygulanan hukuki yaptırımların aynen uygulanması cezanın ödetmeci anlayışına uygun olsa da ıslah ve tekrar topluma kazandırma amacına uygun düşmeyecek gelecekte yetişkin bir birey olarak karşımıza çıkacak olan çocuğun suç işleme yönündeki eğilimi artarak devam edebilecektir.

Çocukların işlemiş oldukları suçlar nedeniyle cezalandırılmaları yerine yargı dışı çözüm yollarına başvurulmak suretiyle, çocuğun suç işlemeye iten nedenlerin tespiti ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması için yoğun bir çaba gösterilmelidir. Bu kapsamda çocuğun nasıl bir hukuki bir prosedüre tabi olacağı önem arz etmektedir.

Özellikle son dönemlerde meydana gelen kanun değişiklikleri çocuğun hukuki konumunu nasıl etkilemiştir? Yapılan düzenlemeler ile uluslar arası normlara uygunluk sağlanabilmiş midir?

Bu hususların araştırılarak tartışılması çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu amaçla çocuk kavramının tanımları üzerinde durduk, ardından çocukluğun tanımında ve sınırların belirlenmesinde en temel ölçüt olan yaş küçüklüğünü, tarihsel süreçteki gelişimini ve karşılaştırmalı hukuktaki yansımalarını inceledik.

Çocukların yetişkinlerden ayrı bir yargılama sistemine sahip olması gereğinin doğal bir sonucu olan çocuk mahkemelerinin yapısı ve tarihi gelişimi irdelendikten sonra son dönemde çocuk yargılamasında 5395 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi sonucu çocuk yargılamasında meydana gelen değişiklikler ile yargılama yapılmaksızın uzlaşmazlığı giderecek ve hukuk sistemimize yeni giren kurumların niteliklerini incelemeye çalıştık.

I. BÖLÜM

ÇOCUK KAVRAMI VE SUÇLULUK

1.ÇOCUK KAVRAMI

Çocuk, yaşamın doğuştan ergenliğe kadar süren dönemini yaşayan varlıktır¹. Çocuk ergenlik çağından önceki birey olarak tanımlanır. Gerek ansiklopedik tanımlarda, gerekse bilimsel çalışmalarda çocuk tanımı yapılırken “ birey “ veya “ insan” olarak tanım yapılmaktadır. Çocuk zihinsel,fiziksel ve ruhsal yönden tam bir olgunluğa erişmemiş toplumdaki rol ve görevlerini henüz öğrenmekte olan bakıma ve eğitime ihtiyacı olan varlıktır².

“Çocuk” terimine yüklenen diğer anlamlar şunlardır;

1-Bir yetişkinden beklenen olgunluğu gösteremeyen, büyüklere yakışmayacak biçimde düşüncesizce davranan, gereğince olgunlaşmamış kimse,

2-Aklının bir şeye ermediği, saf olduğu düşünülen kimse,

---

¹ **Yavuzer, Haluk**, Çocuk ve Suç, 1. Baskı, İstanbul 1982, s.8.

² **Hacıoğlu, Burhan Caner**, Yeni Türk Ceza Kanun Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:4, S.:1, Erzincan 1998, s.1.

3-Hoşgörülülükle karşılanıp, doğal sayılması gereken basit düşünce ve görüşe sahip kimse³,

Çocuk geliştikçe bağımlılığı azalarak bireysel davranışlarda bulunmaya başlayacak kendisini bulunduğu çevre ve topluma kabul ettirecektir.

Çocukluk, gençlik ve yetişkinliği biçimlendiren bir dönemdir. Çağımızda insanların 18 yaşını bitirdiklerinde dahi tam bir olgunluğa kavuşamadıkları görülmekte bu nedenle olgunlaşmanın 21 yaşına kadar süreceği iddia edilmektedir⁴.

Beijing kuralları olarak bilinen ve 6 Eylül 1985 tarihinde kabul edilen BM Asgari Standartları kuralları küçüğü, hukuk sisteminde , işleyebileceği bir suçtan dolayı yetişkinlere nazaran kendisine farklı davranılması gereken kişi olarak tanımlamaktadır⁵.

Çocuk hakları, yetişkin haklarıyla çelişki içinde değildir; tersine insan hakları hukukunun bir parçasıdır. Çocukların diğer insanlara karşı özel haklarla donatılması değil, gelişme gereksinimleri nedeniyle özel insan haklarıyla donatılmaları anlamına gelir.

2.TARİHSEL SÜREÇTE ÇOCUK KAVRAMI

Eski Yunan'da ve Roma'da babaya çocuğu üzerindeki oldukça geniş haklar tanınmıştı, ancak bu hakların kapsamı zamanla sınırlandırılmıştır. Başlangıçta çocuk, tıpkı bir eşya gibi babanın hâkimiyet alanının konusuydu, dolayısıyla yetişkin bir erkeğin sahip olduğu şey üzerindeki tasarrufuna dokunulamazdı. Hıristiyanlık ve devletler ile birlikte, çocuğun değerlendirilişi de değişti. Artık çocuk tanrının ve devletin malıydı, devletlerin genişleyebilmeleri için savaşmaları, savaşmak için de askere sahip olmaları gerekiyordu. Devlet bu sahip olma yetkisini yani iktidarının kaynadığını da Tanrıdan alıyordu, dolayısıyla çocuk da olsa bir insanın öldürülmesi devletin denetimine tabi idi ve örneğin kanonik hukukta

³ Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, C.:6, İstanbul 1986, s.2764.

⁴ **Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir**, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10.Basım, C.: 2, İstanbul 1994, s.729.

⁵ Beijing Kuralları, (Çev.: Onursal, Betül), Adana Barosu Dergisi, Adana 1992, s.3 vd.

savunmasız bir çocuğun vaftizden mahrum edilerek öldürülmesi, tanrıya karşı işlenmiş bir suç sayılarak cezalandırılmıştı⁶.

Kısacası, çocukların birer yetişkin gibi toplumsal yaşamın aktivitelerine katıldıkları bu dönemde, yetişkinlere göre yaşamakta oldukları farklılıkların bilincinde olunmaması ve tüm yetişkin erkek dışındaki bireyler gibi hâkimiyet ilişkisinin süjesi olarak görülmeleri, yaşamı onlar için güçleştiren hatta sona erdiren faktörlerdir.

Ailelerde 15–16 çocuk doğurabiliyor ama bunların yaşamlarında ailenin sorumluluğu araştırılmıyordu. Anti-Otoriter Eğitim Kuramcılarına önderlik eden Rousseau bile sütannede kaç çocuğunun kaybolduğunu bilmiyordu⁷.

Çocukluğu yetişkinliğe hazırlık dönemi olarak gören egemen anlayış, bu dönem üzerinde kendini sınırsız söz sahibi saymış ve dönemin kendine özgü durumunu reddederek düzenlemeler yapmıştır. Bu farklılık okullara da yansımış, çocuklar için okullar ayrılmış ve yazarların ve bilim adamlarının etkisinden çıkarak, insanların bilgilendikleri yer olmaktan uzaklaşmış, insanların yetişkinliğe hazırlandığı yer haline gelmiştir. Başlangıçta soyut bir kavram olan “çocukluk” okullarla somutlaşmıştır. Çocuğu geliştirmekten çok onu disipline sokmayı hedefleyen bu eğitim modeli, çocukların karar vermedeki doğal yeteneklerinin kaybolmasına neden olmuştur⁸.

Çocukların kendi seçimlerini yapamayacakları, yetişkinlere bağımlı ve yetişkinlerin yardımı olmaksızın yaşayamayacakları düşüncesi beraberinde çocukların seçim ve eylem özgürlüğüne müdahaleyi de getirdi⁹. Klasik görüş için bu paternalist tutum, çocukların çıkarlarını ve refahlarını güvence altına almaya yönelik bir tutumdur. Paternalist yaklaşımı benimseyenlere göre “ilgili kişinin refah ve mutluluğuna, ihtiyaç veya çıkarlarına referansla doğrulanan kişinin eylem özgürlüğüne yönelik müdahale” anlamını taşıyan paternalizm anti demokratik de değildir¹⁰. Burada, müdahaleyi doğruladığından bahsolunan kişi mutluluğu refahı ve çıkarına uygunluğunu kimin tayin edeceği tartışılmamaktadır.

Bu paternalist tutum bazen koruma çabasının bizzat kendisinin çocuğa zarar vermesi sonucunu doğurur. Günümüzde bu sakıncaların giderilebilmesi için korumacı yaklaşım,

⁶ **Artuk, Mehmet Emin**, “Yeni Doğan Çocuğun Öldürülmesi Cürmü”, in: Hukuk Araştırmaları, İstanbul 1986/1, S.:2, s.17.

⁷ **Bumin, Kürşat**, Batı’da Devlet ve Çocuk, İstanbul 1993, s.19.

⁸ **Bumin**, s.7 vd.

⁹ **Franklin, Bob**, Çocuk Hakları, 1. Baskı, İstanbul 1993, s.40.

¹⁰ **Franklin, Bob**, s.40.

özgürleştirme yaklaşımı ile dengelenmektedir. Bu kapsamda çocuğun kendisini ilgilendiren konularda “çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun” olarak ifade ettiği görüşlerin verilecek kararlarda dikkate alınmasına özen gösterilecektir¹¹.

Bu durumu Engels “Ailede erkek kapitalisttir. Kadın ve çocuklarsa “Ploretarya” diyerek özetler. Otoritenin insanı, insanın da çocuğu sömürsü bu sonucun sağlanmasına yönelik kısır döngüdür. Althusser’e göre; insana yaşam boyunca otoriteye boyun eğme bir davranış biçimi olarak okulda kazandırılır¹².

Çocukluk yaşı farklı ülkelerde değişik olarak belirlenmiştir. Bazı ülkelerde 15, bazılarında ise 18 yada 21 olarak belirlenmiştir. Kanunun çocuğun yaşını belirlememekte maksimum ve minimum bir yaş hududu tayin etme zorunluluğu çocuğa uygulanacak ceza ve tedbirlerin yerine getirilmesi için belirlenmesi zorunlu bir kriterdir. Genellikle ceza sistemlerini kabul ettiği çocukluk yaş sınırları ile biyoloji, psikoloji gibi diğer bilim dallarının çocukluk için belirlediği kriterler birbirlerine tam uyum sağlamamaktadır. Çocuk ve gençlerin ceza sorumluluğu dışında kalması zorunluluğunu sağlayan üst yaş sınırları yükseltilmiş ve koşullu sınırlılık yeteneği izin yaş dönemi sınırı geniş tutulmuştur¹³.

Çocukluk, 19. yüzyılın ikinci yarısında, belli bir zamanla sınırlı sosyal durum olarak tespit edildi. Buna bağlı olarak da psikoloji ve eğitim bilimlerinin yanı sıra sosyoloji ve kriminolojide çocukluk dönemi farklı bir kategori olarak belirlendi. Bu süreç, çocuk ve gençliği toplumda konumlanışının değişimini, haklarının yeniden tanımlanmasını, uyum ve yeniden projelerinin denenmesini, yaygınlaştırılmasını beraberinde getirdi. Bu gelişmenin bir parçası olarak 20.y.y.’ın başlarında Avrupa’nın bir dizi ülkesinde çocuk yargılaması için normal mahkemelerin işleyişinden farklı ve ayrı hukuksal yaklaşımı olan özel mahkemeler kuruldu¹⁴.

Birinci yaklaşımın temel hukuk ile ayırt edici ilkesinin özellikleri, çocuklara yönelik verilen kararların sadece hukukçular tarafından verilmesi, çocuk yargılamasında genel ceza

---

¹¹ Akço, Seda, Çocuk Mahkemeleri ve Çocukları Suça İten Nedenler, Yeni Türkiye, İnsan Hakları Özel Sayısı, Y.:4, S.:22, Temmuz-Ağustos 1998, s.1165.

¹² Bumin, s.11.

¹³ DüNDAR, Hamit, Çocuk ve Gençlerin Suça İtiliş Sebepleri, Adalet Dergisi Gençlik Özel Sayısı, Ekim 1985, s.25.

¹⁴ Tekin, Uğur, Çocuk Yargılamasında Avrupa’daki Yeni Uygulamalar, Çocuklar ve Suç-Ceza, Ankara 2005, s.487.

yasasının yaklaşımlarından hareket edilmesi ve kararın tespitinde temel belirleyici olan şeyin suçun niteliği olmasıdır¹⁵.

Sosyallik ilkesinden hakaret eden ve zanlının durumunu temel alan çocuk yargılamasında, çocuklar hakkında adli kovuşturmadan mümkün olduğunca kaçınmak ve bunun yerine şekli olmayan yoldan çözüm mekanizmalarının gelişmişliği, karar verici organın yetkilerinin genişliği, cezanın sınırlarının çocuk üzerindeki değişime bağlı olarak tespiti ve gereğinde belli bir zaman sınırı olmayan müdahale, eğitici müdahalenin suçtan bağımsız olarak tanımlanması ve suç oluşmasa dahi tehlike durumunda müdahale edebilmek temel alınmaktadır¹⁶.

3.TÜRK HUKUKUNDA ÇOCUK KAVRAMI

Çocukların yaşlarının ilerlemesi ve vücutlarının gelişmesi ile orantılı olarak akli melekelerinde bir gelişme ve olgunlaşma meydana gelir. Bu bakımdan sorumluluk veya kusur kavramları ile yaş arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bu husus hemen hemen tüm devletlerin hukuk sistemine yansımış, insan hayatı belli devreler içerisinde ele alınmıştır. Türk Ceza Hukuk sisteminde de aynı yol izlenmiştir¹⁷.

Hukukumuzda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmeden önceki dönemde yasa koyucu net olarak açık bir şekilde çocuğun tanımını yapmamış, reşit olmayanları tanımlamak için "çocuk", "küçük" ve bazı yerlerde "genç" tabirlerini kullanmıştır. Ancak bu tabirler arasındaki ayrımın net olarak belirlemek mümkün değildir.

Anayasanın 19, 24, 50, 144. maddelerinin küçük, 41, 61, 62, maddelerinde çocuk, 58. maddesinde ise genç terimi kullanılmıştır. Yine 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitimi Kanununda çocuk terimine, 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununda çocuk ve genç terimlerine yer verilmiştir. 2253 sayılı kanunun 41. maddesinde küçük kavramının 15 yaşını bitirmemiş kimseler için kullanıldığını

---

¹⁵ Tekin, s.487

¹⁶ Tekin, s.488.

¹⁷ Artuk, Mehmet Emin, "Küçüklerin Cezai Sorumluluğu ve Suçlu Çocukların Yargılanmasında Hakim Olan İlkeler", in: Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, s.216.

belirtmekteydi. CMUK'ta 138. maddede 18 yaşını bitirmeyen şüphelinin talebi aranmaksızın müdafii ile dinleneceği belirtilmiş, Basın Kanununun 33. maddesinde 18 yaşını doldurmamış suç fail ve mağdurlarının kimlik bilgilerinin ve resimlerinin yayınlanmasını yasaklamaktaydı.

Genel olarak bakıldığında hukukumuzda kavram bütünlüğünün olmadığı, ancak belli bir yaşın altındakilerin korunduğu görülmektedir

3.1. 765 SAYILI TCK'DA ÇOCUK KAVRAMI

Ceza sorumluluğunun başlama sınırı çeşitli devletlerde farklı düzenlenmiştir. Bu nedenle bir devlette yaşı itibari ile ceza sorumluluğuna sahip bulunan bir şahsın diğer bir devlette ceza sorumluluğuna sahip bulunmaması mümkündür¹⁸.

765 Sayılı TCK'da çocuğun cezai sorumluluk açısından üç evre kabul edilmişti.

1- 0-11 yaş grubunun cezai sorumluluğu yoktur. Bu çocuklar hakkında cezai soruşturma yapılamaz ve bu çocuklar hakkında faik mümeyyiz olup olmadıkları, isnat kabiliyetine sahip bulunup bulunmadığı hususunda bir araştırma yapılması yasaklanmıştır¹⁹.

11 Yaşını bitirmemiş olduğu şüpheli hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılmaması ve kamu davası açılmaması gereklidir. Eğer dava açılmışsa mahkemenin kovuşturmaya gerek olmadığına karar vermesi ile yetinmek gerekir²⁰.

2- 11-15 yaş grubuna dahi olan küçükler bakımından bunların temyiz kudretlerine yani isnat yeteneklerinin bulunup bulunmaması yönünden ayırım yapılmakta, işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını algılayabilen çocukların cezası indirilerek verilmekte, temyiz kudretine sahip olmayanlar hakkında ise 0-11 yaş grubundaki çocuklara uygulanan hükümler uygulanmaktadır.

3- 15-18 yaş grubuna dahil gençlerin cezai sorumluluğu vardır ancak cezalarında bir indirim yapılacağı öngörülmektedir²¹.

¹⁸ Yenisey, Feridun, Milletlerarası Ceza Hukuku Ceza Yargılama Değeri, İstanbul 1988, s.128.

¹⁹ Öztürk, Bahri, Ceza ve Emniyet Tedbiri Kavramı, İzmir 1992, s.270.

²⁰ Erem, Faruk- Danışman, Ahmet- Artuk, Mehmet Emin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 1997, s.499.

²¹ Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 1. Baskı, C.: 2, İstanbul 1989, s.272.

3.2. 2253 SAYILI KANUNDA ÇOCUK KAVRAMI

2253 Sayılı Kanunda ikili bir ayrıma gidilmiş, 11. maddede fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında kovuşturma yapılamayacağı ve ceza verilemeyeceği düzenlenmiştir. Bu döneme sorumsuzluk devresi, ehliyetsizlik , olumsuz muhakeme şartı gibi çeşitli terimler ile ifade edilmiştir²².

12. maddede ise fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirip 15 yaşını doldurmamış olan küçüklerin işledikleri fiilin anlam ve sonuçları kavrayamadıkları ve bu nedenle ceza tertibine gerek bulunmadığı hallerde tedbir uygulanmasına, bu yaş grubundaki küçüklerin işledikleri suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabildikleri anlaşıldığı takdirde cezalarından indirim yapılmasını öngörmüştür.

2253 sayılı kanun ile 765 sayılı TCK bazı noktalarda suç işleyen çocuğun durumunu düzenlerken farklı düzenlemeler içermiştir. TCK 54. maddede 11-15 yaş arasındaki çocuklar farık ve mümeyiz olmadıkları takdirde haklarında ceza tertip olunmayacak ancak işlenen fiil 1 yıldan fazla hapis veya daha ağır bir cezayı gerektiren cürümlerden ise haklarında tedbir uygulanacaktır. 2253 sayılı kanunda ise tedbir uygulaması 20. madde gereğince yapılacak inceleme sonucunda ve hakimin takdirine bağlı olarak uygulanacaktır. Yani 11-15 yaş arasında çocukların işlediği 1 yıldan çok hapis veya ağır cezayı gerektiren cürümlerden olmasa da tedbirler yinede uygulanacaktır²³

2253 sayılı kanununun 41.maddesinde “ küçük “ kavramı tanımlanmıştır.Buna göre “bu kanundaki küçük deyimi suçu işlediği tarihte henüz 15 yaşını bitirmemiş kimseleri kapsar.” Kanunda on beş yaşını doldurmamış bulunanlar “ küçük “ olarak kabul edilmektedir.

3.4. 5237 SAYILI TCK’ DA ÇOCUK VE CEZAİ SORUMLULUĞU

²² **Aksay, Bekir**, Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğünün Kusur Yeteneğine ve Sorumluluğa Etkisi, İstanbul 1990, s.44.

²³ **İçel, Kayıhan**, “Çocuk Mahkemeleri Kanunu Üstüne Düşünceler”, in: Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan, İÜHF.M., C.: XLV-XLVII, S.:1-4, İstanbul 1982, s.277 vd.

765 Sayılı TCK.nun aksine 5237 sayılı TCK çocuğun tanımını yapmıştır. Buna göre henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi çocuktur.

Kanunun 31 nci maddesinde Ceza ehliyeti konusunda suçun işlendiği tarihte bulunan yaş itibarıyla 0-12 yaş grubu,12-15 yaş grubu ve 15-18 yaş grubu olmak üzere üç yaş grubu öngörülmüştür.Ceza sorumluluk yaşı 12 yaşın doldurulmasından itibaren başlatılmış,ikinci grup da bulunan çocukların işlediği iddia olunun fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı sorumluluğu kabul edilmiş ve bu sorumluluğun ceza hukuku bakımından indirimli ceza uygulaması oluğu belirtilmiş,üçüncü grubu oluşturan çocukların cezai sorumluluğu prensip olarak kabul edilmiş, ancak; indirimle ceza uygulamasına tabi tutulmuştur²⁴.

5237 sayılı TCK da çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirleri düzenlenmemiş bu tedbirlerin çocuklara özgü kanunda düzenlenmesi öngörülmüştür. TCK nın 56.maddesinde atıf yapılan kanun 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu olup, bu kanunda ise çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirleri, bu tedbirleri yerine getirecek bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile korunma ihtiyacı olan çocuklar ve suça sürüklenen çocuklar hakkında muhakemeyi yürütecek mahkeme, bu mahkemelerde görev yapacak Hakim ve Cumhuriyet Savcıları ile mahkemede görev yapan sosyal çalışma görevlilerinin nitelikleri, atanmaları ve görevleri ile mahkeme ve hakim kararlarının yerine getirilmesi, kararların denetimine ilişkin hükümler düzenlenmiştir. ÇKK. ayrıca yetişkinler hakkında öngörülmeyen kamu davasının açılmasının ertelenmesi ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması müesseseleri düzenlenmiş, uzlaşma müessesesinin çocuklar bakımından genişletilmek suretiyle uygulanması öngörülmüştür²⁵.

3.5. 5395 SAYILI ÇOCUK KORUMA KANUNUNDA ÇOCUK KAVRAMI

ÇKK nın 1 nci maddesi gereğince çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir.

---

²⁴ **Balo, Yusuf Solmaz**, Uluslar arası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Ankara 2005, s.110.

²⁵ **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.110.

Kanunda çocuk hukuku ilkelerine uygun olarak “suçlu çocuk, suç işlemiş çocuk” ifadelerinin kullanılmasından özellikle kaçınılmıştır. Bununla birlikte kanunların suç olarak tanımladığı fiili yapan çocuklar bakımından kullanılacak ifade, terim sorununu da çözmek amacıyla kanunda suça sürüklenen çocuk ifadesi kullanılmıştır²⁶.

Çocuk daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiye ifade etmektedir. Bu tanımlama Birleşmiş Milletler ÇHDS. 1 ve 2 nci maddelerine ve özgürlüğünden yoksun bırakılan küçüklerin korunması için Birleşmiş Milletler Kurallarına uygundur.

ÇKK. korumaya muhtaç çocuk ile suça sürüklenen çocuk tabirleri tanımlanmış ve çocukları içinde buldukları konuma göre bu ifadelerle tanımlamıştır. ÇKK. 3 maddesinde bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ve kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen yada suçun mağduru olan çocukları korumaya muhtaç çocuk olarak belirlemiş aynı maddede suça sürüklenen çocuk ise işlediği bir fiil iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan yada işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur şeklinde tanımlanmıştır.

2253 Sayılı Kanunun 14 nci maddesinde beden, ruh ve ahlak gelişmeleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan yahut ebeveynine karşı vahim bir itaatsizlikte bulunan küçük korumaya muhtaç çocuk olarak tanımlanmıştır. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunda ise çocuğun bedensel ve zihinsel olarak tehlikede bulunması yada manen terk edilmesi durumunda koruma önlemlerine başvurulabileceği düzenlenmiştir.

ÇHDS 19 ncu maddesinde bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan çocuklar, ihmal ve istismar edilen çocuklar ile suç mağduru olan çocukların korumaya ihtiyacı olan çocuklar olarak kabul edildiği görülmektedir.

ÇKK. 3 ncu maddesinde suça sürüklenen çocuk kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan yada işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlanmıştır. Burada çocuğun suç işlemesinde iradesinin dışındaki faktörlerin etkisinde kaldığı kabul edilmiş ve bu nedenle suça sürüklenen çocuk tabiri kullanılmıştır.

---

²⁶ Balo, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.152.

Korumaya ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararlarını vermeye çocuk hakimi yetkilidir. Aynı şekilde suça sürüklenen çocuk hakkında soruşturma veya kovuşturma aşamasında verilecek tedbir kararları çocuk hakimi tarafından hükmedilecektir.

4.ÇOCUK SUÇLULUĞU

4.1.Genel Olarak

Çocuk suçluluğu, çocuğun ceza kanunlarıncı suç sayılan bir fiili işlemesi sonucunda, yargı organlarının önüne getirilmesi olarak tanımlanır²⁷. Çocuk suçluluğu en eski zamanlardan beri var olmakla birlikte, modern çehresini 19. asırdaki sanayi devrimi ve bu devrim ile başlayan aydınlanma çağı ile almaya başlamıştır.

Suç çok faktörlü karmaşık bir olgudur ve bu olgunun ortaya çıkışında etkili olan bir çok faktörden söz edilebilir. Suçun türü gerçekleştiği çevre, işleyen kişinin özellikleri, bu faktörlerin ortaya çıkmasında etkili olabilir. Suçluluk, insanın gruplar halinde yaşamaya başlamasından bu yana vardır. Suç, ceza kanununun ihlalden, yani ceza kanunu tarafından öngörülen emir ve yasağın ihlalden ibarettir. Nitekim suç genel olarak, hukuk düzeninin ceza tehdidi ile yasakladığı bir fiil olarak tanımlanır²⁸.

Suç genel olarak bir çözüme bağlanması gereken sosyal problem içermektedir. Suçluluk ise insanların gruplar halinde yaşamaya başlamasından bu yana vardır²⁹.

Toplum içinde meydana gelen her şey sosyal mahiyette olduğundan suçun toplumdan soyutlanamayacağı ve toplumun bir üyesi olarak ferdin dışında düşünölemeyeceği açıktır. Çocuk suçluluğu sosyal yada anti sosyal bir davranış biçimi olmaktan ziyade hatalı yada eksik sosyalleşmenin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Zira sosyal ilişkilerden

---

²⁷ **Akyüz, Emine**, Ulusal ve Uluslar Arası Hukukta Çocukların Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000, s.593.

²⁸ **Toroslu, Nevzat**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Ankara 2005, s.61.

²⁹ **Elibol, Ş. Sibel**, 11-15 Yaş Grubundaki Mala Yönelik Suç İşlemiş Çocukların Sosyodemografik Özellikleri (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998, s.4.

kurulu olan toplumda her davranış örneği sosyal olsa da bu davranışların normal davranışlardan sapma dereceleri farklılıklar gösterebilmektedir³⁰.

Çocuğun sosyal çevresi ile kendi kişiliği arasında denge kuramaması suçlu davranışa yönelmesine neden olur. Çocukların yargılanmasında çocuğun ıslah edilebilmesi amacıyla hareket edildiğine göre, suçlu çocuğun içinde bulunduğu koşullar ve kişiliğine uygun olan bir yaptırımın bulunması gerekir. Çünkü işlediği suçun karşılığını ödetmek şeklinde cezalandırıcı bir yaklaşıma gidilmesi, çocuğun suçluluğunu artırıcı bir yöntem olacaktır. Bu nedenle çocuk suçluluğu sorununa, katı hukuk kurallarıyla yaklaşmayıp, psiko-pedagojik ve sosyal çözüm yollarına başvurmak gerekir. Ayrıca çocuğun özsaygısı üzerinde uzun süreli ve onarılması güç olumsuz etkiler yaratan ceza yaptırımlarına mümkün olduğunca az başvurulmalıdır.

Suç ile incelenen en önemli değişkenlerden biri yaş kavramıdır. Çocuk suçluluğu ile yetişkin suçluluğunu ayırmada her ülke kendi milli kanunlarında belirlemiş olduğu yaş sınırını esas almaktadır³¹. Yaş değişkeni şüphesiz işlenen suçun türüne göre de değişiklik göstermektedir. Çocuk suçlar grubunun tayinde çeşitli milli kanunları müştereken kullandıkları en temel ölçü yaş olmuştur. Bununla birlikte ceza hukukundaki yaş kavramı ile özel hukuktaki rüşt yaşından farklılık gösterebilmektedir. Yaşa dayalı olarak yapılan ayırımın bir çok kez sakıncalı sonuçlar doğurabildiği görülmektedir. Zira kronolojik yaş; mental yaş veya olgunluktan tamamen ayrıdır³².

Günümüzde suçlar çocuk suçluluğu ve yetişkin suçluluğu olarak bir ayrıma tabi tutulmuş ve bu yaklaşım tüm hukuk sistemleri tarafından kabul edilmiştir. Çocuk ve yetişkin suçluluğunun ayırımında yaş kavramının ölçüt olarak kullanıldığı görülmektedir. Çeşitli ülkelerin yürürlükte olan yasaları incelendiğinde yaş sınırlarının 14-21 arasında değiştiğini görürüz³³.

Çocukları suç işlemeye yönelten nedenleri ortadan kaldıracak yöntemlerin önemli bir kısmının ceza yasası ve diğer yasaların dışında olduğunu görmekteyiz.

Asıl olan suç işleyen küçüklerin özel muhakeme kurallarına göre yargılamalarının yapılarak içinde buldukları durum ve şartlar ile kişiliklerinin öğrenilmesine imkan

³⁰ **Sözen, Edibe**, "Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Paşakapısı Cezaevinde Bir Deneme", in: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırma Merkezi Sosyoloji Konferansları, İstanbul 1986, s.269.

³¹ **Sözen**, s.263.

³² **Gölcüklü, Feyyaz**, Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, Ankara 1962, s.5.

³³ **Doğan, Neşe**, Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri, AD., Y.:81, S.:1, Ocak-Şubat 1990, s.171.

sağlanması, suç işleyen küçüklere ceza yerine onları yeniden topluma kazandırmak amacını güden ve kişiliklerine en uygun eğitici ve kötü etkilerden koruyucu tedbirlerin uygulanmasını sağlamaktır. Küçüklerin muhakeme edilerek mahkum edilmesinin amacı onların ıslah ve terbiyelerinin sağlanması olup suçlarının kefaletini ödetmek değildir³⁴.

Asıl olan işlenen suçun öcünü almak değil suçluda bir düzelmenin gerçekleşmesini sağlamak, suçlu çocuğu ceza adaleti sistemine intikal ettirmeden sosyal hizmetlere yönlendirmektir.

Çocuktaki suçlu davranışın toplumsal ve bireysel etkilerin sonucu olarak ortaya çıktığı kabul edilen bir görüştür³⁵. Denilebilir ki çocuk suçluluğu aslında hukuksal olmaktan öte psiko-pedagojik ve sosyal nitelikler gösteren bir sorundur.

4.2.ÇOCUK SUÇLULUĞU VE NEDENLERİ

19. Yüzyılın başından beri suçlu çocuk sayısının bir ivme kazanarak artması ve bu artışın sosyal tehlike teşkil etmeye başlaması, bu konu üzerine daha önemle ve yeni usuller geliştirerek eğilmeyi gerektirmiştir³⁶. Çocukların işlediği suçlar incelendiğinde müessir fiil, hırsızlık,yağma ve cinsel suçların ağırlıklı yer teşkil ettiği görülmekle, bu suçlar arasında ilk sırayı mala karşı işlenen suçlar almakta, ardından cinsel suçlar gelmektedir³⁷.

Yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisine tarihsel açıdan bakıldığında; Eski Hint , Ç in, Mısır, Sümer, Asur, Babil ve İbrani toplumlarında , cezanın yaşa göre tespit edildiği söylenemez.Bu milletlerin hukuk uygulamalarında yaş küçüklüğünün göz önünde bulundurulmadığı, herkesin aynı derecede sorumlu tutulduğu görülmektedir³⁸. İngiltere’de 1833 yılı mahkeme kararlarında 9 yaşındaki bir küçüğün hırsızlık suçundan dolayı idam cezasına mahkum edildiği görülmektedir³⁹.

³⁴ **Artuk, Mehmet Emin**, Çocuk Ceza Hukukunun Dünü ve Bugünü, Kocaeli Barosu Dergisi, Temmuz 1993, s.31.

³⁵ **Yücel, Mustafa Tören**, 1980-1992 Yılları Arasında Türkiye’de Çocuk Suçluluğu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Yayın no:536, İstanbul 1993, s.155.

³⁶ **Ömeroğlu, Ömer**, Çocuk Sanıkların Muhakemesi, İBD., S.:4, 1993, s.243; **Balo, Yusuf Solmaz**, Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar Hakkında Hazırlık Soruşturması, AD., S.:9, Ekim 2001.

³⁷ **Doğan**, s.175.

³⁸ **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.110.

³⁹ **Artuk**, Çocuk Ceza Hukukunun..., s.28.

Genel olarak çocukların sosyalleştiğinin kabulünden sonra cezai sorumluluğun başlatılması gerektiği belirtilmektedir.Hukukun intikam amaçlayan ve kollektif sorumluluğu öngören anlayıştan ıslah edici ve şahsi sorumluluk anlayışının yöneldiği ve sorumluluğun kapsamının daraldığı görölmektedir.suçla mücadelede nihai gaye toplum düzenini korumak için suçun işlenmesini önlemek temel amaç kabul edildiğinden bu neticeyi sağlamak için her bakımdan en kolay yol görünen ceza üzerinde durulmuştur.Bu şekilde kabul edilen ve uygulanan sistemin temelini, kollektif öç,kefaret,kusurlu hareketin cezalandırılması korkutma prensipleri oluşturmaktaydı.

Çocuk suçluluğu tüm toplumsal düzensizlikler, eşsizlikler, haksızlıklar ve yoksunluklarla sıkı sıkıya bağlı toplumsal bir sorundur. Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli özellik, bu dönemin “problemlili evre” yada “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır⁴⁰.

Hukuk sistemleri suçun aktif suresini çocuklar ve yetişkinler olmak üzere ikiye ayırarak, yetişkinleri ve çocukları farklı ceza, yargılama ve infaz siyasetine tabi tutmuştur.

Çocuğu suçla yönelten davranışın nedenlerini bilmek, suç işleme riskini taşıyan grubu daha iyi tanımanın yanı sıra bu konuda koruyucu çalışmaların yapılmasında ve engelleyici önlemlerin alınmasında ilgililere yol gösterecektir. Çocuğun psiko- sosyal sorunların neticesi olan suçlu davranışının analizinin yapılması, ona uygun tretmanın bulunmasında yargı makamlarına yardımcı olacaktır.

Suçla elverişli ortamı bir çok eken .bir araya gelerek oluşturulduğundan hiçbir neden tek başına çocuğu suçlu davranışa yönelten kesin sebep olmamaktadır.

Çocuk suçluluğuna neden olan etkenleri hukuk literatürü genellikle biyolojik ve toplumsal etkenler ile çocuğun içinde bulunduğu ailenin yapısından kaynaklanan etkenler olmak üzere üçe ayılır.

Günümüzde her çocuğun , ahlaki, fiziki ve zihni gelişimi için yeterli sevgi ve güven duygusunun kendisine verildiği özgür bir aile ortamına ihtiyacı vardır. Ebeveyni sevgisiz, güvensiz veya ilgisiz davranan çocuklarda suç işleme potansiyeli daha yüksek olmaktadır.

---

⁴⁰ Elibol, s.4 vd.

Günümüzde aile içindeki gerilim , anlaşmazlık ve uyuşmazlık gibi duygusal faktörlerin ailenin dağılmış olmasının yanında suçlu davranışa daha fazla etkisi olduğu görüşü kabul görmektedir. Çünkü aile bireyleri arasında duygusal ve sosyal iletişimin ortadan kalkması çocuğu suçlu davranışta bulunmaya iten en büyük etmen olan çocuk istismarı sorununu yaratacaktır.

Çocuğu koruma ve yetiştirme görevini aile, toplumdan aykırı olarak gerçekleştiremeyeceğinden , söz konusu durumlarda toplumun da sorumluluğu vardır. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun , sosyal , kültürel ve ekonomik özelliklerinin bilinmesi, duygu, düşünce ve davranışlarının nedenlerinin değerlendirilmesinde ilgililere yol gösterecektir.

Sosyo- kültürel değer yargılarının değişmesi ,ekonomik sıkıntılar, hızlı ve çarpık kentleşme ve sanayileşme gibi toplumsal etkenler , çocuğun suçlu davranışa yönelmesinde etkili olan sorunlardır. Çocuğun sosyal çevresini değiştirdiği için topluma uyum sağlamasını güçleştiren göç olayları da manevi gelişimini olumsuz yönde etkileyen nedenler arasındadır. Çocuğa şahsa karşı suçları işlemeye yönelten nedenler arasında ise sosyo- kültürel değer yargıları önemli rol oynamaktadır.

Kısacası çocuk suçluluğunun önlenmesi için, sağlık , işsizlik , konut ve sosyal güvenlik gibi toplumsal sorunların ortadan kaldırılmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır.

Çocuğun suça yönelmesinde , ekonomik ve toplumsal etkenlerin yanı sıra doğuştan sahip olduğu biyolojik ve fizyolojik özellikler de etkili olmaktadır.çocuktaki organik hastalıklar ile zihinsel ve ruhsal bozukluklar , çocuğun suçlu davranışta bulunmasına neden olurlar.

Cezalarda amaç, sadece faili uslandırmak değil, onun toplumsal hayata yeniden katılımını sağlamak olmalıdır. Bu sebeple günümüzde suçlu çocukların ıslahında , onların yeniden topluma kazandırılmaları amacıyla hareket edilmekte, cezalandırma ve yaptığını ödetme amacı güden tretmanlar terk edilmektedir.

1982 Anayasası herkese, yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme ve koruma hakkı tanımıştır. Çocuk maddi ve manevi yönden devamlı gelişme süreci içinde olan bir varlıktır. Her gelişme dönemine uygun olarak psikolojik, pedagojik, biyolojik ve sosyolojik uygulamaların bulunması ile suçlu çocuğun tedavisi ve sosyal hayata alışması sağlanır.

4.4.TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞU

ÇHDS. ye göre çocuğun cezai sorumluluğu konusunda asgari yaş sınırını taraf devletlerin belirlemeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu sınırın , küçüğün duygusal, zihinsel ve fikri olgunluğa eriştiği yaşın altında olmamasına dikkat edilmelidir.

2253 Sayılı Kanuna göre hürriyeti bağlayıcı ceza, temyiz kudretine sahip olan ve cezai sorumluluğu gerektirecek bir suç işleyen 11-15 yaş grubundaki küçüklere uygulanmaktadır.

Ülkemizde suçların yaklaşık yarısını 25 yaş altındaki çocuk ve ergenlerin işlemiş olması ve ileri yaşlarda suç işleyenlerin büyük bölümünün çocukluk ve ergenlik dönemlerinde de suç işlemiş olmaları sorunun önemini daha da arttırmaktadır⁴¹.

Anne ve babanın çocuğu, terbiye etmekle, bakım ve gözetimini yapmakla hükümlü oldukları açıktır. Anne ve babanın çocuğa Anayasanın 42. maddesi gereğince eğitim kazandırmaya hükümlü olduğu görülmektedir. Çocuk Hakları Bildirisinde, çocuklara sağlanan bu haklara açıklık getirilmiştir.

---

⁴¹ Yavuzer, s.53.

II.BÖLÜM

CEZAI SORUMLULUĞUN BELİRLENMESİNDE YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ

1-GENEL OLARAK

Hak ile haksızlığı, doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü ayırabilme ve bu anlayışa göre davranabilme yeteneği olarak tanımlanan isnat yeteneğine sahip olan kişi kusurlu hareket edebilir⁴². Bu yeteneği etkilediği kabul edilen ve isnat yeteneğini azaltan yada kaldıran sebeplerden biri de yaş küçüklüğüdür⁴³. İsnadiyet kusurlu olan neticeden faili sorumlu tutmanın bir koşuludur. Yani isnad yeteneği failde bulunması gereken subjektif bir kriterdir. Kusur yeteneği anlama ve isteme yeteneğidir ve bu yeteneğin hareketin yapıldığı anda varolması gerekir⁴⁴.

---

⁴² **Artuk, Mehmet Emin- Gökçen, Ahmet- Yenidünya, A. Caner**, 5237 Sayılı TCK.ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler I, Ankara 2006, s.629.

⁴³ **Artuk**, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.216; **Eminağaoğlu, Ömer Faruk**, Ceza Hukukunda İsnad Yeteneği ve Yaş Küçüklüğü, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.:2, Ankara 1991, s.223 vd.

⁴⁴ **Özbek, Veli Özer**, TCK. İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara 2005, s.362; **Öztürk, Bahri- Erdem, Mustafa Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbiri Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2005, s.169; **Eminağaoğlu**, s.216 vd.

Kusursuz suç ve ceza olmaz ilkesinin bir sonucu olarak ancak kusurlu hareket eden failin cezalandırılabilmesi benimsenmiş ve kişiyi kusurlu olarak nitelendirebilmek için de her şeyden önce isnat yeteneğine sahip olması gerektiği kabul edilmiştir⁴⁵.

Çocukluk döneminde toplum kurallarına ve değerlerine uygun davranma bilinci henüz oluşmamıştır. Bu bilinç ergenleşme ile oluşur ve bu bilinç anlama ve isteme yeteneğine karşılık gelmektedir. Buna göre çocukların anlama ve isteme yetenekleri zamanla gelişir ve bu gelişim sürecinde ilerledikçe anti sosyal davranışlardan uzaklaşma görülür. Dolayısıyla çocukların en önemli özellikleri henüz anlama ve isteme yeteneklerinin onları anti sosyal davranışlarından sorumlu tutacak düzeyde gelişmemiş olmasıdır⁴⁶.

Özel bir konum olarak tanımlanan çocukluğun topluma uyumda belli bir sorular içeren bir dönem olarak belirlenmesinin yanı sıra, belli bir yaş grubunun işlediği suçların diğer suçlardan farklılığı nedeniyle suçluya müdahale biçimlerinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Genellikle bu farklı müdahale biçimleri pratikte geliştirilen projelerdir. Uygulamada başarılı olduğu tespit edildikten sonra bu yeni koruma modelleri yasayla formüle edilerek yaygın uygulamaya geçilmiştir. Bu özelliği nedeniyle de çocuk adalet sistemi sürekli değişen ve kendini yenileyen bir sistemdir.

Son 20-30 yıl içinde geliştirilen ve Avrupa'nın bir dizi ülkesinde uygulanmakta olan bu yeni müdahale biçimlerini gözetme yükümlülüğü, sanık ve mağduru uzlaştırma programı , sosyal alıştırma kursları, yeni tedbir biçimleri ve kapalı kurum yerine açık veya yarı açık kurumlara yerleştirme şeklinde tanımlanabilir. Çocuk adalet sisteminde uygulanan bu modellerin bazıları genel ceza yasalarına da girmiştir. Bu açıdan bakıldığında, çocuk adalet sisteminin reforma yatkınlığının genel ceza yasalarının da reforma tabi tutulmasında başlı başına bir etki olduğu söylenebilir⁴⁷.

---

⁴⁵ Eminağaoğlu, s.216.

⁴⁶ Akço, s.1165.

⁴⁷ Tekin, s.491.

2-TARİHSEL SÜREÇTE YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ

2.1.Roma Hukukunda

Roma'da "klasik hukuk öncesi dönemde" 12 Levha Kanunundan itibaren insanlar, erginler ve ergin olmayanlar diye ikiye ayrılmakta ve ceza sorumluluğu buna göre tespit edilmekteydi. Yani, cezai sorumluluğun belirlenmesinde kişinin belli bir yaşa gelmesi değil ergin olup olmaması esas alınmıyordu. Cezai olgunluğa erişmeyenler hakkında koruma tedbirleri alınmaktaydı. Örneğin, ölüm cezasını gerektiren bazı suçlarda ergin olmayan küçüğe ihtar cezası verilir ancak zararın iki katını ödemeye mahkûm edilirdi⁴⁸.

Klasik hukuk döneminde genel ve özel suç ayrımını dikkate alarak özel suçlarda doğumdan çocuğun konuşabileceği zamana kadar devam eden dönemi kesin sorumsuzluk devresi olarak kabul etmiştir. Kesin sorumsuzluk dönemini geçirmiş fakat buluğa ermemiş bulunan küçüklükler ise yine iki döneme ayrılmıştır. Konuşamayana yakın olanlar ve buluğa yakın olanlar, bunlardan ilk grupta olanların sorumsuzluğu kabul edildiği halde ikinci gruptakiler işledikleri fiillerden sorumlu tutulmuşlardır⁴⁹.

Jüstinyen hukukunda ise sorumsuzluk yaşı olarak 7 yaş sınırı tespit edilmiştir. Bu yaştan büyükler için ise klasik dönem hukuku hükümleri uygulanmıştır⁵⁰.

2.2.Kilise Hukukunda

Kilise hukuku büyük ölçüde Roma Hukukundan etkilenmiştir. Buna göre cezai sorumluluk 7 yaşında başlamaktaydı. Kilise Hukukunun, 7 yaşını bitirmemiş küçüklükleri akıl hastası gibi gördüğünü ve bunun sonucu sorumsuz kabul ettiğini görmekteyiz. 7 yaşını bitirmiş ergin olmayan küçüklükler karşısında da hâkime, her olayda sanığın kastının olup olmadığını araştırmak görevi yüklenmektedir⁵¹.

Cermen Hukukunda, cezanın gayesi zararın tazmini olarak kabul edildiğinden ve zararın tazmini de suçlunun mensup olduğu zümreye yükletildiğinden failin yaşına hiç önem

⁴⁸ **Şensoy, Naci**, Eski Devirlerde ve İslam'da Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri, İÜHF.M., C.:XIII, S.:1-2, İstanbul 1947, s.515.

⁴⁹ **Şensoy**, s.516.

⁵⁰ **Şensoy, Naci**, Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müessesesi, İstanbul 1949, s.82.

⁵¹ **Şensoy**, Çocuk Suçluluğu..., s.82.

verilmezdi. Fakat zamanla çocuklar tarafından işlenen fiiller daha hafif cezaları gerektiren gayri iradi fiiller grubuna sokulmuş ergenlik sınırı olarak da 12 yaşı tespit edilmiştir⁵².

Bu konuda Cermen Hukukçuları “ kasta ehliyetsizlik “ görüşünü oluşturmuşlardı. Kasta ehil olmamaları sebebiyle iradeleri dışında bir fiil işlemiş kabul edilen küçükler cezalandırılmamalarına karşın bağlı buldukları aile veya zümreye belirli bir tazminat yükleniyordu⁵³. Burada esas alınan ölçü bizatihi yaş küçüklüğü olmayıp küçük yaşta bulunan bir kimsede kastın olamayacağı görüşünden hareket edilirdi⁵⁴.

2.3.İslam Hukukunda

İslam Dini, çocuğun, büyük insanlardan oldukça farklı bir ruhi yapıya sahip olduğunu öteden beri kabul etmiştir. İslam âlimlerini öteden beri her hususta çocuk sorunlarını ayrı ele alıp büyüklerinkinden farklı olarak incelemeye sevk etmiştir. İslam’da cezalar ve cezai sorumluluğun varlığı esas itibarıyla ergin olanlar ve olmayanlar ayırımına göre uygulanmaktaydı. İslam dininde ceza sorumluluğuna esas alınan ergenlik, eski batı ülkelerine oranla çok daha ayrıntılı incelemeye tabi tutulmuştur⁵⁵. İşlenen fiil, bir cezayı gerektiriyorsa failin cezalandırılabilmesi için akıl hastası olmaması ve iradesini kullanabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu şartların yanında failin buluğa ermiş olması şartı da aranmaktaydı. Bu sebeple erginliğe ulaşmamış bir kimseyi işlemiş olduğu fiilden dolayı cezalandırmak mümkün değildi⁵⁶.

İslam Hukukunda cinsi olgunluğu ifade eden buluğ, kişisel olgunlaşma için varlığı gereken sebeplerin oluşması anıdır. Diğer bir ifadeyle buluğ, insanda aklın gelişmesine, düşünme ve idrak unsurlarının oluşmasına dayalı bir haldir.

Buluğa eren bir kişinin bedeni olarak olgunlaşmasının yanı sıra akli gelişimini de tamamlaması gerekir. Buluğa ermemiş kimselerin zekâları henüz gelişmeye başlamadığından isteklerini eğlenceye yöneltmekten alıkoyamazlar. Yine bu kişiler iyi ile kötüyü ayırt

⁵² Şensoy, Eski Devirlerde ve İslam’da..., s.518.

⁵³ Aksay, s.20.

⁵⁴ Şensoy, Eski Devirlerde ve İslam’da..., s.518.

⁵⁵ Aksay, s.21; Şensoy, Eski Devirlerde ve İslam’da..., s.519.

⁵⁶ Şensoy, Eski Devirlerde ve İslam’da..., s.519.

edemediklerinden başkalarına zarar verebilirler. Bu sebeplerle, Buluğa ermemiş insanların işlemiş oldukları fiillerden dolayı cezai sorumlulukları bulunmamaktadır⁵⁷.

Buluğ, bazen yaşla bazen de belirtiyle ortaya çıkar. Kızlarda belirti hayız, ihtilam ve hamileliktir. Yaş itibarıyla en aşağı müddet 9 yaştır ve bu baskın olan görüştür. Erkeklerde buluğa erişme belirtisi ihtilam ve hamile bırakmaz. Yaş itibarıyla en aşağı müddet 12'dir. Erkek 18 yaşına kız da 17 yaşına basınca hükmen buluğa ermiş sayılırlar⁵⁸.

İslam Hukukunda buluğ, gerçek ve hükmi olmak üzere ikiye ayrılmakta bir taraftan "gerçek buluğ" diğer taraftan" hükmi buluğ ' sabit yaşlara göre belirlenmiş bulunmaktadır. İslam Hukukunda buluğa ermemiş kimseler "sabi" diye isimlendirilir. Bunlar "gayri mümeyyiz sabiler ve mümeyyiz sabiler" diye iki kategoride toplanmışlardır. Birincileri iyi ve kötüyü ayırt edemeyenler, ikincileri ise iyi ve kötüyü ayırt edebilen küçüklerdir. Bu iki gruptaki çocuklar medeni hukuk bakımından da farklı hükümlere tabi tutulmuştur⁵⁹.

Buluğa erenlere had cezası verilebilirken gayri baliğlere had cezası verilemez. Gayri baliğlere ancak tazir cezası verilebilir⁶⁰. Buluga ermemiş olup da mümeyyiz olmayanlar ise işledikleri fiillerden dolayı asla cezaya çarptırılmazlar.

2.4. Yakın Dönem Ceza Hukukunda

Sosyallik ilkesinden hareket eden ülkelerde cezai müeyyide yaşı daha yukarı tutulmaktadır. Örneğin bu ilkenin geçerli olduğu Belçika ve Romanya'da ceza sorumluluk yaşı 18, Portekiz, İskoçya ve İspanya'da 16, İskandinav Ülkelerinde ise (İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka) 15'tir. Almanya, Avusturya, Macaristan ve İtalya'da 14 olan ceza sorumluluk yaşı, Fransa, Polonya ve Yunanistan'da 13 olarak tespit edilmesine rağmen bazı durumlarda daha alt yaş gruplarına da ceza yasası çerçevesinde müdahale edilebilmesi mümkün görülmüştür. Hollanda'da 12, İngiltere'de 10 olan ceza sorumluluk yaşına rağmen bu ülkelerdeki genel eğilim, hürriyeti kısıtlayıcı cezaları uygulama yaşının 15 olarak tespit edilmesidir. İrlanda'da Amerika Birleşik Devletlerinin bir dizi eyaletinde olduğu gibi ceza sorumluluk yaşı 7 olarak tespit edilmiştir. Ancak İrlanda'da da hürriyeti kısıtlayıcı ceza,

⁵⁷ Şensoy, Çocuk Suçluluğu..., s.85.

⁵⁸ Şensoy, Eski Devirlerde ve İslam'da..., s.521.

⁵⁹ Şensoy, Eski Devirlerde ve İslam'da..., s.521 vd.

⁶⁰ Şensoy, Eski Devirlerde ve İslam'da..., s.521.

ancak 15 yaşından büyükler için verilebilmekte ve 15-18 yaş grubuna ise çok özel durumlarda hapis cezası verilebilmektedir. Ceza sorumluluk yaşının alt sınırının Avrupa'nın bütün ülkelerinde çok farklı olmasına rağmen hürriyeti kısıtlayıcı cezaların verilme yaşının alt sınırı 14 veya 15'den başlamaktadır. Avrupa ülkelerindeki diğer bir ortak nokta ise çocuk ceza yasasının uygulanma ve çocuk mahkemelerinin görev alanının 18 yaş ile yani medeni asada tespit edilen reşit olma yaşı sınırlı tutulmasıdır. Bazı ülkelerde ise, çocuk ceza yasalarının kapsamı 21 yaşına kadar genişletilmektedir. (Almanya, İskandinav Ülkeleri , Hollanda)⁶¹.

Çocuk ceza yasasının hürriyeti kısıtlayıcı kararlarına temel olarak alınan 2 farklı model Avrupa'da uygulanmaktadır. Bunlardan biri Almanya, Galler, İrlanda,Sırbistan, Hollanda, Hırvatistan ve Slovenya'da uygulandığı gibi çocuk ceza yasası tarzında özel bir yasanın varlığı. İkinci model ise, genel ceza yasasını temel alarak belli yaş gruplarında indirimlere dayalı sistem. Bu modelde de indirimlerin uygulandığı üst yaş sınırı açısından iki grup oluşmakta . İngiltere, Danimarka , Finlandiya, Fransa , İtalya ,Yunanistan, Norveç , Avusturya , İsveç ve İskoçya'da 21 yaşına kadar olanlara indirim uygulanırken, Portekiz, Macaristan., Türkiye ve Rusya'da 18 yaşına kadar indirim uygulanmaktadır⁶².

3-KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ

Avrupa'da çocuk yargılama sistemi sürekli bir değişim ve gelişim içindedir.

Özgül bir gençlik yasası; cezai ve yardım yasalarının çocuk ve gençlere yönelik özel uygulamaları yerleşti. Çocuklara yönelik kontrol yapılarının ülkelerde farklılığına rağmen çocuk yargılama sisteminin çocuklar hakkında özel düzenlemeler ve kurumlar oluşturması sağlandı.

Bu gelişimin süreci tamamlanmış değildir, tam tersine bir yandan yeni denenen projelerle yeni yasal değişiklikler gündeme gelmekte ve diğer yandan bazı ülkelerde başarılı olarak uygulanan projeler diğer ülkelere örnek teşkil etmektedir.

---

⁶¹ Tekin, s.488.

⁶² Tekin, s.489.

Suç olarak tanımlanan fiillerin azaltılması ve medeni kanun çerçevesinde çözümlerinin ön plana çıktığını görüyoruz.

Toplumların gelişimi ve modernizmin etkilerini ceza yasalarıyla kontrol altına almanın mümkün olmadığı tespitinden yomla çıkarak, pratikte geliştirilen kuruma alma dışı çözümler yaygınlaşmakta ve özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların son tedbir uygulaması bir ilke olarak yerleşmektedir.

Son 30 yıldaki gelişmeyi ceza ve sorumluluk yaşı ve çocuk yasalarının kapsamı açısından değerlendirdiğimiz de cezai müeyyide yaşının İsviçre ve Yunanistan'da 7, İtalya'da 9, Romanya'da 12, Arjantin,Bulgaristan ve Macaristan'da 14, Danimarka'da 15, İspanya'da 16 olduğu görülmektedir⁶³, (Ceza Sorumluluk Yaşı Romanya'da 14'den 18'e(1977); İsrail'de 9'dan 13'e(1977); Küba'da 12'den 16'ya (1979); Kanada'da 7'den 14'e (1982); Norveç'te 14'ten 15'e (1987) 'de) çıkarıldığı ve özgürlüğü kısıtlayıcı ceza verme yaşının yükseldiğini görüyoruz⁶⁴.

3.1. Alman Hukukunda

Almanya'da 1923 yılında "Çocuk Mahkemeleri Kanununun" kabul edilmesine kadar, çocuklarla ilgili düzenlemeler 1871 tarihli Alman İmparatorluğu Ceza Kanununda yer almıştır. Bu dönemde 12 ila 18 yaşları arasındaki çocuklar genel mahkemelerde yargılanıyorlardı. Bu kanun ile 12 yaşından küçüklerin cezai sorumluluklarının olmadığı kabul edilmiş ve 12-18 yaş grubundaki çocukların ise cezalarının indirilmesi şeklinde hükümler yer almış ancak çocuklar hakkında özel tepki araçlarına ve terbiye amacına yer verilmemişti⁶⁵.

1923 yılında yürürlüğe giren kanun ile cezai ehliyet yaşı 14 olarak kabul edilmiş ve 14-18 yaş arasındaki kişilerin fiilin hukuka aykırılığını anlama yeteneğine sahip olup

⁶³ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.217.

⁶⁴ Tekin, s.492.

⁶⁵ İçel, Kayıhan, Federal Almanya'da Genç Suçlular İçin Ceza Hukuku, İÜHF.M., C.:34, S.:1-4, İstanbul 1969, s.156.

olmadığının araştırılarak bu yeteneğe sahip olmadığı anlaşıldığında cezai sorumluluklarının olmadığı kabul edilmiştir⁶⁶.

Alman Ceza Kanununda yapılan 10.03.1987 tarihli bir değişiklik ile de suç işlediği sırada 14 yaşını doldurmamış küçüklere ceza verilemeyecektir. Eğer fail suçu işlediği sırada 14 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamışsa failin fiili işlediği sırada ahlaki ve ruhi gelişme seviyesi bakımından yaptıkları eylemin hukuka aykırılıklarını anlayabilecek ve bu iradesi doğrultusunda hareket edebilecek kadar olgun olup olmadığı hususu tespit edilecektir. Bu yaş grubundaki kişiler fiili işledikleri zaman ahlaki ve fikri gelişimleri itibariyle fiilin hukuka aykırı olduğunu kavrayabiliyorlarsa ve buna göre hareket edebiliyorlarsa sorumludurlar⁶⁷. 18–21 yaşları arasında olanlar normal cezalandırmaya tabi olacaklar fakat yargılanmaları gençlerin yargılanması usulüne göre yapılacaktır. Yine kanuna göre Almanya’da tüm gençler için ölüm, müebbet hapis ve hapis cezaları kaldırılmıştır⁶⁸.

Federal Almanya Çocuk Mahkemeleri Kanunu çocuk ve genç yetişkin olmak üzere iki kavrama yer vermiştir. Buna göre 18 yaşını doldurmamış olan kişi çocuk olarak kabul edilirken, 18 yaş ile 21 yaş arasındaki kişiler genç yetişkinler olarak kabul edilmektedir⁶⁹. Alman Hukukunda gençler hakkında uygulanan hukuki müeyyidelerde zaman içerisindeki değişim “ceza yerine eğitim” ilkesi yerine “lüzumu olan yerde ceza vererek eğitim” ilkesi ana fikir olarak kabul edildiğini göstermiştir⁷⁰. Alman hukukunda küçüklerin yargılmasında gizlilik ilkesi kabul edilmiş buna göre çocuk suçluların yargılanması ve hükmün açıklanması gizli olur ancak genç yetişkinler için bu husus hakim takdirine bırakılmış ve kural olarak yargılamanın açık olacağı kabul edilmiştir⁷¹.

Federal Alman Genç Mahkemeleri Kanunu genç suçlular için kefarete amacının yani yapılan kötülüğün etkisini gidermek için kötülüğü ödetmeyi değil terbiye ve eğitim amacını güttüğünden çok suçta tek sorumluluk ilkesini kabul etmiştir. Federal Alman Genç Mahkemeleri Kanununun 31. maddesinde bir gencin bir çok suç işlemesi halinde dahi hakim tarafından yalnızca tek bir terbiye tedbirine, disiplin aracı veya hürriyeti bağlayıcı cezaya karar

⁶⁶ İçel, Federal Almanya’da Genç Suçlular..., s.157; Yenisey, Feridun, Almanya’da Gençlerin Muhakemesi, İÜHF.M., C.:XLII, S.:1-4, İstanbul 1977, s.90 vd.

⁶⁷ İçel, Federal Almanya’da Genç Suçlular..., s.167.

⁶⁸ Yenisey, s.90.

⁶⁹ Keskin, Serap, “Çocuk Muhakemesinde Gizlilik İlkesi ve Federal Almanya Ceza Muhakemesi Hukukundaki Düzenlenişi”, in: Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan, İstanbul 1999, s.523.

⁷⁰ Yenisey, s.90.

⁷¹ Keskin, s.524.

verebileceği belirtilmiştir. Buna göre birden çok suç işleyen genç hakkında içtima hükümleri uygulanmaz⁷².

Gençlerin işlemiş oldukları birden fazla suç olsa dahi hakim gençler için bir terbiye tedbiri, disiplin aracı veya hürriyeti bağlayıcı ceza tayin eder⁷³. Ancak burada hakim kararında failin kişiliğine göre sorumluluğu belirler⁷⁴.

Federal Alman Genç Mahkemeleri Kanununda Yetişkinlerin Ceza Kanunundan farklı olarak failin kişiliği esas alınmış, ancak terbiye tedbirleri ve disiplin araçlarının gencin eyleminden ortaya çıkan zararlı eğilimlerin terbiyesi bakımından yeterli olmaması ve kusurun ağırlığının gerektirmesi durumunda cezai yaptırım uygulanır⁷⁵.

3.2.Fransa Ceza Hukuku

Fransız ihtilali ile başlayan süreçte 1824 yılında kabul edilen ve 1832 yılında değişikliklere uğrayan kanun ile küçüklerin hukuki durumlarının iyileştirilmesi çalışılmış, çocukların işlemiş oldukları iddia edilen suçlar nedeniyle ağır ceza mahkemeleri yerine ıslah amacıyla tek hakimli mahkemelerde yargılanmaları kabul edilmiştir. 1906 yılında çıkarılan kanun ile cezai ehliyet yaşı on altıdan on sekize çıkarılmış ve muhafaza, gözetim ve terbiye tedbirlerinin yirmi bir yaşına kadar devam etmesi kabul edilmiştir⁷⁶.

Fransa'da 1912 yılında Çocuk Mahkemeleri kurularak küçüklere özgü usul ile yargılanmalarına başlanmış ve cezai sorumsuzluk yaşı on üç belirlenmiştir⁷⁷. 1945 yılında ise çocuk hakimliği ve ihtisaslaşmış bir idari teşkilat kurulmuştur. Buna göre ana kural suç işleyen çocuklar için eğitim tedbirleri öngörülmekte, cezai yaptırım ise istisna olarak ele alınmakta idi⁷⁸. İdari koruma anne ve babanın onayı ile uygulanmakta ve önleyici gaye gütmekte iken adli koruma çocuk için bir tehlike yada suç durumu tespit edildikten sonra koruma amacı gütmektedir⁷⁹.

---

⁷² Artuk, Mehmet Emin- Tan, Umran Sölez, Federal Alman Genç Mahkemeleri Kanununda Çok Suçta Tek Sorumluluk İlkesi, Argumentum, Y.:3, S.:26, Eylül 1992, s.405 vd.

⁷³ Yenisey, s.91 vd.

⁷⁴ İçel, Federal Almanya'da Genç Suçlular..., s.165.

⁷⁵ Artuk- Tan, Federal Alman Genç Mahkemeleri..., s.407.

⁷⁶ Kıray, Mustafa, Fransa'da Çocuk Suçluluğu ve Mevzuat, AD., S.:2, Şubat 1970, s.94 vd.

⁷⁷ Kıray, s.95; Onursal, Betül, Çocuk Mahkemelerinin Amaca Uygun Çalışabilmeleri İçin Gerekli Yan Kuruluşlar ve Gençlerin Korunması Konusunda Fransa Örneği, Argumentum, Y.: 4, S.:42, s.13.

⁷⁸ Onursal, Çocuk Mahkemelerinin..., s.13.

⁷⁹ Onursal, Çocuk Mahkemelerinin..., s.13.

Fransa Ceza hukukunda sorumsuzluk yaşı 13'tür. Bu dönemde çocuğa ceza verilemez, 13-18 yaş grubundaki çocukların kişisel durumu ve koşullar gerektiğinde, ceza uygulamasını gerektiriyorsa ceza verilir ancak bu ceza tedbir niteliğindedir⁸⁰. Yaş küçüklüğünün hafifletici mazeret sayılması 16 yaşın altındakiler için zorunlu, 16-18 yaş arasındakiler için ise ihtiyaridir⁸¹.

3.3.İtalya Hukuku

İtalya 'da ilk yazılı ceza kanunu 17.02.1861 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre cezai sorumsuzluk yaşı 9 olarak tesbit edilmişti.

1889 Tarihli İtalyan Ceza Kanunu yaş küçüklüğünü 5 devrede incelemiş, buna göre cezai sorumsuzluk yaşı 9 olup, 9 ila 14 yaş arasındakiler temyiz kudretinin varlığı şartıyla indirimle cezaya tabi tutulacaktır. Şayet temyiz kudreti yoksa sadece tedbir uygulanabilecektir.14 ila 18 yaş arasındakiler ise indirimle cezaya tabi tutulacaktır.

İtalyan Ceza Hukukunda ikili bir ayırım mevcuttur. Buna göre 14 yaşına kadar olan çocuklara ceza verilemeyecek, 14 ile 18 yaşları arasındaki dönemde küçüğün, anlama ve isteme yeteneğinin bulunup bulunmamasına göre indirim, Hatta bir defaya mahsus olmak üzere ilk defa suç işleyen küçüğün cezasını hâkim hal ve şarta göre kaldırabilecektir ki, buna “ adli af “ denmektedir⁸².

İtalyan Hukukunda sorumsuzluk yaşı 14 olarak belirlenmiştir. 14-18 yaş arasındaki çocuklar işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneği yok ise cezai sorumlulukları bulunmamaktadır. Eğer işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını kavraya biliyorlarsa ceza özel rejim ile infaz edilir⁸³.

4.ULUSLARARASI HUKUKTA VE SÖZLEŞMELERDE YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ

---

⁸⁰ Kıray, s.96.

⁸¹ Onursal, Çocuk Mahkemelerinin..., s.13.

⁸² Bilgen, s.549.

⁸³ Şensoy, Çocuk Suçluluğu..., s.100.

4.1. Çocuk Mahkemeleri Hakkında Yapılan Uluslararası Çalışmalar

Çocuk mahkemeleri hakkında ilk uluslar arası çalışma 1910 yılında Washington Kongresinde yapılmıştır. Bu kongrede çocuklar için yetişkinlerden ayrı bir yargılama kurumunun kurulması gerektiği sonucuna varılmıştır. İkinci çalışma 1911 yılında Paris'te " Birinci Uluslar arası Çocuk Hakları Kongresinde" olmuştur. Çocuk mahkemeleri konusu üçüncü olarak 1931 " Uluslar arası Prag Ceza Kongresinde " ele alınmıştır.

Bu kongrede esas olarak çocuk mahkemelerinin nasıl oluşacağı ve yardımcı hizmetlerin ne şekilde teşkilatlandırılacağı konuları görülmüştür. Ayrıca mahkemelerin yanında, devamlı yardımcı servisler bulunacak ve bunlar hükümden önce ve sonraki evlerde önleyici ve tedavi edici faaliyetler göstereceklerdir. Bu kongrede, son olarak küçük hakkında alınacak tedbir ve tedbirin değişikliği, tedbirin tescili ya da büsbütün ortadan kaldırılması, mahkemenin yetkisine bırakılmış ve küçükler için alınacak tedbirlerin infazını sağlayacak kurumların kurulması gerektiği de belirtilmiştir⁸⁴.

Çocuk mahkemeleri hakkında en kapsamlı çalışmanın Milletler Cemiyeti tarafından yapıldığı görülmektedir. 1925'te başlatılan çalışmalar sonucunda 1936 yılında çocuk mahkemelerinde uygulanması gereken prensiplerin yer aldığı ayrıntılı bir rapor yayınlanmıştır. Bu raporda, Çocuk mahkemelerinin teşkilatlanması, yetki ve görevleri, yargılama usulü, küçük hakkında alabileceği tedbirler ve yardımcı kuruluşların nitelikle ayrıntılı bir biçimde yer almaktadır.

15 Aralık 1951 tarihinde yapılan Birleşmiş Milletler Avrupa Semineri çalışmalarında da suçlu küçüğün durumu incelenmiştir. Amaç, suça itilen çocuğun cezai sorumluluk derecesini ve buna göre uygulanacak tedavi usulünü belirlemek ve onu topluma iyi bir kişi olarak kazandırmaktır. 1985 yılında Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından Küçükler İçin Adalet Sistem⁸⁵'ine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) kabul edilmiştir.

4.2.Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

---

⁸⁴ Şensoy, Çocuk Suçluluğu..., s.162.

⁸⁵ Doğru, s. 196 vd.

09.12.2004 tarihinde 4058 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ‘‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’’ yürürlükteki çocuk haklarına ilişkin kanuni düzenlemelerin yeni bir anlayışla ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Sözleşme yasama,yürütme ve yargı organları tarafından çocukla ilgili olarak yürütülen bütün faaliyetlerde çocuğun yararının ön planda tutulması esasının benimsenmesi ve sözleşmeye taraf olan devletlere sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alma yükümlülüğünü düzenlemiştir⁸⁶.

Bir çocuğun cezai sorumluluğun hangi yaşta başlayacağına dair uluslar arası bir birliktelik yoktur. Zira toplumların sosyo-kültürel yapısına göre davranış standardının farklı olması ortak bir standardın tespitini güçleştirmektedir. Bu nedenle ÇHDS 40/3 maddesinde çocuğun cezai sorumsuzluğunun sınırının belirlenmesini taraf devletlerin kendi koşullarına bırakmıştır⁸⁷.

Çocuk hukukunu politika ve hukuk gündemine taşıyan etkenler arasında 20 Kasım 1989 da New York ta birleşmiş Milletler genel kurulunda kabul edilen ÇHDS çocuk hukukunda uluslar arası standartları tespit eden bir sözleşme olup, Türkiye tarafından 02.09.1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁸⁸.

Türkiye sözleşmenin azınlık çocuklarının dil,eğitimi ve kültür alanındaki haklarına ilişkin 17,29 ve 30.maddelerine çekince koymuştur⁸⁹.

İkinci Dünya savaşında çocukları en fazla kıyıma uğramış ve acı çekmiş halk olarak Polonya resmi makamları aracılığıyla 1978/79 yıllarında 20 kasım 1959 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesinin bağlayıcı bir sözleşmeye dönüştürülmesi için BM katında yoğun bir çaba harcadı.1979 yılının çocuk yılı olarak benimsenmesinden sonra başlayan uzun müzakerelerin sonunda, on yıl sonra 1989 yılında, yine bir 20 kasım günü Cenevre Bildirgesi Newyork sözleşmesine dönüştürüldü.

Çocuk hakları sözleşmesi tüm uluslar arası sözleşmelerin zaafını bünyesinde taşır.Kurallar dolaysız bir yürürlüğe elverişli açık seçildikten, kesinlikten uzaktır. Bu nedenle

---

⁸⁶ **Hacıoğlu**, Yeni Türk Ceza Kanun Tasarısının..., s.2.

⁸⁷ **Balo**, Kanunla İhtilafa Düşen Çocukların..., s.130.

⁸⁸ **Doğru, Osman**, İnsan Hakları Uluslar arası Mevzuatı, 1. Baskı, İstanbul 1998, s.218.

⁸⁹ **Gemalmaz, Mehmet Semih**, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 5. Baskı, İstanbul 2005, s.523.

de daha çok ulusal Anayasa ve yasa kurallarının yorumuna ışık tutan dolaylı bir yürürlük gücü taşımakta kalır⁹⁰.

Bu sözleşme aynı zamanda uluslar arası bağlayıcılık niteliğine sahiptir. 1.Maddesi, milli kanunlar daha erken bir yaşta öngörmedikçe 18 yaşından küçük herkesi çocuk kabul etmektedir. Sözleşmenin 37.maddesinde çocukla ilgili alınacak her türlü önlemlerde çocuğun en yüksek çıkarlarının konacağı hususu düzenlenmektedir.

Çocuk haklarına ilişkin sözleşmenin 40. maddesinde çocukların muhakemesi sırasında çocuklara tanınacak haklar şöyle sıralanmıştır.

1-Masumluk ilkesi

2-Suçlamayı öğrenme hakkı

3-Yetkili, bağımsız ve yansız bir kat veya mahkeme önünde gecikmeksizin yargılanma hakkı

4- Susma hakkı

5-İddia tanıklarını sorguya çekme, çektirme, yararına olan tanıkların davet edilmesini ve dinlenmesini isteme hakkı

6-Tercümandan yararlanma hakkı

7-Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı

8-Yasal yollara başvurma hakkı⁹¹

Birleşmiş Milletler Teşkilatının çocuğa ilişkin düzenlemeleri 1959 yılından sonra hızlanmış ve bu yönde suça yönelmiş çocuklar ile ilgili Çocuk Mahkemeleri Asgari Standart Kuralları(Beijing Kuralları)1984 yılında kabul edilmiştir⁹².

---

⁹⁰ **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.117.

⁹¹ **Tan, Ümran Sölez**, Uluslar Arası Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme Açısından Çocuk Mahkemelerinin Yeri, İBD., S.:4, 1992, s.285.

⁹² **Akço, Seda- Onursal, Betül- Yavuz, Nuran**, CMUK'ta Yapılan Değişikliğin Yargılama Konusuna Etkisi, İBD., C.:66, S.:10-11-12, İstanbul -1992, s.892.

5.TÜRK CEZA HUKUKUNDA YAŞ KÜÇÜKLÜĞÜ

765 Sayılı Türk Ceza Kanununun 54/1 maddesinde 11-15 yaş grubundaki çocukların sorumluluğunun belirlenmesinde ölçüt olarak farik mümeyyizlik kavramı esas alınmıştır. 2253 Sayılı Kanununun 20 maddesinde farik ve mümeyyizliğin çocuğun işlediği suçun da belirtilmesi suretiyle uzman doktor tarafından belirlenmesini esas almıştır.

Doktrinde farik ve mümeyyizlik kavramı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Bazıları kişinin işlediği suçun cezalandırılan bir fiil olma niteliğini anlayıp aylamayacağını esas alırlar. Bunun yanı sıra fiilin ahlaki niteliğini yada küçüğün psişik genel gelişmesini esas alan fikirler bulunmaktadır.

Farik ve mümeyyiz olmanın esasını tıbbi açıdan “alken sağlam yani mümeyyiz olan bir çocuğun yapmakta bulunduğu eylemin kendisine ve karşısındakine doğuracağı sonuç ve sorumluluklarının idrakinde olup doğruyu yanlıştan ve iyiyi kötüden ayırt edebilme, yani herhangi bir eylem ve olay ile karşılaşan çocuğun önünde açılan değişik çözüm yollarından doğru ve toplumca makul olanını ayırt edebilme, yani farik olması” hususunu oluşturur⁹³.

Burada çocukta zeka geriliğinin ve belirgin bir çocukluk devresi psikiyatrik sendromunun var olup olmadığı ve buna bağlı olarak çıkabilecek iyiyi ve doğruyu ayırt edip edemeyeceğinin birlikte değerlendirilmesi gerekir⁹⁴.

Farik ve mümeyyiz kavramı Türk Ceza Hukuk açısından belirli bir yaş içinde bulunan kimsenin yaptığı fiilin suç olduğunu, fiilin anlamını ve neticelerini anlayabilmesi ve duyabilmesidir. 2253 sayılı kanununun 20. maddesinde bu hususun sosyal hizmet uzmanları, pedagoglar, psikologlar ve psikiyatlara başvurularak suçu işleyeninin farik ve mümeyyiz olup olmadığı belirlenecektir. Küçükler incelemeye alındığında genel anlamda temyiz gücü yerine işlemiş olduğu suçun farik ve mümeyyiz olup olmadığı tespit olunacaktır. Bu tespit yapılırken küçüğün doğum tarihi kesin biçimde ortaya konulacaktır.

Yargıtay farik ve mümeyyiz konusunda hakimın uzman bilirkişilere ve somut delillere bakarak deęerlendireceğini⁹⁵, bilirkişilerin düşüncelerinin hakim için bağlayıcı olmayacağını belirtmektedir. Uygulamada 2253 Sayılı Kanun gereğince alınan farik ve

⁹³ **Dinçmen, Kriton**, Cinsel Suç ve Çocuk, Konuya Adli Psikiyatrik Açıdan Bir Yaklaşım, Yeni Adalet, Y.:4, S.:29, Aralık 1993, s.2.

⁹⁴ **Dinçmen**, s.2.

⁹⁵ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 30.01.1990 1989/9490 E., Yargıtay Kararları Dergisi, C.:XVI, Ağustos 1990, s.1245.

mümeyyiz raporlarının kanunda öngörülen amaca gerektiği kadar uygun olmadığı görülmektedir.

6.ÇOCUK MAHKEMELERİ

Mukayese hukuk araştırmaları bize küçükler ile ilgili yargılamaların üç şekilde icra edildiğini göstermektedir.

1.si örneğin: Suçlu küçüklerin çocuk mahkemesi önünde fakat idare kurulları şeklinde ve üyeleri arasında hukukçular olmayan organlar önüne çıkarılmalarıdır. İsvetç'te bu sistem uygulanmaktadır.

2.si örneğin: Yargılamaların çocuk mahkemesi yada genç mahkemesi denilen özel yargı organları tarafından yapılmasıdır. İlk defa kuzey Amerika'da başlayan bu usul kısa zamanda tüm dünyaya yayılmıştır.

3.si örneği: Çocuk mahkemesi kurmayan bazı ülkeler ise küçüklerin muhakemelerini genel mahkemeleri bırakmıştır⁹⁶.

Çocuk Mahkemeleri genel ceza mahkemesi gibi suçluluğu tespit ettikten sonra çocuğu cezaevine gönderen yasal bir kurum değildir. Bu mahkemelerde çocuklar hakkında psikiyatri, tıp, sosyoloji gibi bilimlerin verilerini ilgili dalların uzmanlarının bilgilerine danışılarak çocuğun davranış bozukluğuna sebep olan ve kendisini suç işlemeye yönelten sebeplerin ve bunların çözüm yolları ile uygulanacak tedbirlerin neler olduğu belirlenerek çocuğu ıslah etmeyi hedef alan bir yapıda olmaları gerekir. Ayrıca çocuk mahkemesinde görevli hakimlerin de çocuk suçluluğu hususunda yetirli bilgi uzmanlığa sahip olmaları, mahkeme bünyesinde suç işleyen çocuk hakkında en isabetli kararı verebilmek için yeteri kadar sosyal hizmet uzmanı, pedagoğ, psikoloğ, eğitimci ve psikiyatr bulunmalıdır⁹⁷.

6.1.Çocuk Mahkemelerinin Tarihi Gelişimi

Aydınlanma çağından önce, çocuğun durumuna bakıldığında, onun aile reisinin egemenliği altında tutulduğu görülür. Devletlerin kurulmasıyla ya da güçlenmesiyle beraber, aile reisinin çocuk üzerindeki mutlak egemenliğinin sınırlandığı ileri sürülse de bu çok dar bir

⁹⁶ Artuk, Çocuk Ceza Hukukunun..., s.30.

⁹⁷ Ömeroğlu, s.249.

alan üzerinde olmuş ve ortaçağ boyunda da çocuk aile reisinin egemenliği altında kalmıştır. Ortaçağ'ın en önemli özelliği, bu dönemde her alanda etkin olan Hıristiyanlıktır. “İlk Günah” düşüncesinin neden olduğu anlayışa göre çocuk, doğuştan kötüdür ve sıkı bir eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Sonuç olarak bu dönemde çocuk için en iyi pedogoloji aracı dayak olmuş ve çocuğa kayıtsız kalınmıştır⁹⁸.

Aydınlanma çağının ise en önemli özelliği, ocuğun doğuştan kötü olduğu yolundaki ortaçağ düşüncesinin terk edilmeye başlanmasıdır. Bu çağda Voltaire, çocukluğu bir saflık dönemi olarak nitelenmektedir. Çocuğun ne iyi ne de kötü olarak doğduğunu, içinde yaşadığı çevrenin etkisi ile suça ya da erdeme yöneldiğini söyler. Rousseau da aynı düşünceleri savunmaktadır. “ Emile “ isimle eserinde, çocuğun doğuştan iyi olarak doğduğunu belirtmektedir. Rousseau ayrıca çocuğun eğitiminde annenin rolünün önemini vurgulamakta ve çocuğun babaya olan itaatini tabiata uymadığını ileri sürmektedir⁹⁹.

Ortaya çıkan düşünce akımlarından en önemlisi “ sosyal hukuk “ düşüncesidir. Bu düşüncenin ortaya çıkmasına neden olan tekniğin gelişim ve bunun sonucunda sosyal yaşamın uğradığı değişikliktir. Sosyal hukuk deyimi, toplumda sosyal haksızlıkların düzeltilmesini ifade etmektedir. Bunun yanında sosyal hukuk, insan tabiatına birleşik hakları da göstermekte, fakat bu haklar gerçekleşmek için devletin müdahalesini istemektedir.

Sosyal hukuk kendini koruyamayan insanı, sosyal ve ekonomik baskılardan kurtarmak için tanınması gereken ayrıcalıkların tümünü ifade etmektedir. Sosyal hukuk düşüncesinin, çocukların korunmasının toplumun görevi haline dönüşmesinde ve devletin çocukların gözetimi ve korunmasını üstlenmesinde etkili olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

19. yüzyılın başlarında sanayi devriminin etkileriyle ortaya olumsuzluklar suçluluğun ve özellikle de çocuk suçluluğunun artmasına neden olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte toplumsal yapılanmada farklılar oluşmuş ve toplum yapısı farklılaşmaya başlamıştır. Bu değişimden en fazla zarar görenler de çocuklar olmuş, çocukların işlemiş oldukları suçlarda meydana gelen artış da resmi ve özel kuruluşları çocukların korunması hususunda düşünmeye ve tedbir almaya sevk etti¹⁰⁰.

---

⁹⁸ **Bumin**, s.54.

⁹⁹ **Bumin**, s.48; **Akyüz**, s.593.

¹⁰⁰ **Artuk**, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.219.

19. yy 'ın başında ortaya çıkan klasik okul, suçlu hukuki bir olay olarak bağımsız bir şekilde ele aldığı gibi suçluyu da aynı şekilde ele almaktadır. Bu okula göre cezanın taşınması gereken niteliği, her şeyden önce suçluya uygulanan bir fenalık ve acı verici olmasıdır. Fakat ceza aynı zamanda, hem adalete uygun olması hem de mümkün olduğu ölçüde sosyal iyilik ve toplumun varlığını koruma şartlarını da taşımaktadır.

Klasik okul ceza sorumluluğunu irade serbestîsi ve temyiz kudretine bağlamakta küçükler için cezai sorumsuzluk yaşının belirlenmesini sağlamıştır. Bu dönemde temyiz kudretinin olup olmamasına göre ceza tayin edildiğini görmekteyiz. Ancak bu okulun düşüncelerine rağmen artan çocuk suçluluğu oranı dikkati çekmeye başlamıştır. Klasik okulun öncelikle suçluyu ele alması bütün çalışmalarını, suç ve suçun unsurları üzerinde toplaması hususu yer almaktadır. Klasik okulun amacı kişi hürriyeti ve dokunulmazlığına hiçbir surette zarar vermeden ve tehlikeye düşürmeden toplumu savunmak, dokunulmazlık ve hürriyet ile toplumun savunulması çatıştı zaman ise kişi hürriyet ve dokunulmazlığını üstün tutmaktır¹⁰¹.

Bu dönemde suçlu çocuklara verilen kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar onların ıslahlarını sağlayamamış, aksine gelecekte suçlu sayısının artmasına neden olmuştur. Cezaevlerinin son derece olumsuz şartları ve suçların adli sicile yansması çocuklar hakkında verilen mahkûmiyet kararlarını çocuk suçluluğunu önlemede etkisiz kılmıştır.

Pozitivist okul suçluluk olayının bütün Avrupa ülkelerinde gösterdiği artış ve 19. yy.da görülen büyük ilmi hareketler nedeniyle ortaya çıkmıştır¹⁰². Suçlu çocuğun işlediği hareketin cezalandırılmasından çok failin ıslahını amaçlayan yeni fikirlerin ortaya çıkmasıyla çocuğun “sui generis” bir suçlu olduğu kabul edildi. Çocuğun içinde bulunduğu çevreden uzaklaşması sağlanarak ahlaki ve dini eğitime tabi tutularak ıslahı öngörüldü¹⁰³.

Pozitivist okul suçluyu bağımsız olarak ele almamış, suçlunun kişiliğini ve onu suça iten nedenleri incelemiştir. Bunun neticesinde suçluluk nedenlerinin farklılığı tespit edilmiş bu farklılığa binaen cezaların da değişik olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun çocuk suçluluğu açısından önemi büyüktür. Çünkü suç işlemiş çocukların işlediği fiillerden bağımsız olarak, her birinin ayrı şekillerde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çocuk hakkında koruyucu ve düzeltici tedbirler ancak çocuğun kişiliğinin özel olarak incelemesinden sonra

---

¹⁰¹ **Dönmezer-Erman**, s.69.

¹⁰² **Dönmezer-Erman**, s.78.

¹⁰³ **Artuk**, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.220.

seçilebilecektir. Pozitivist okul tamamen eğitim aracılığıyla küçüklerin ıslahı usulünü kabul etmiştir. Önleyici tedbir olarak da kimsesiz çocukların korunması gerektiğini belirtmiştir.

Sonuç olarak, zaman içinde toplumun asıl görevinin çocuğu cezalandırmak değil, ıslah etmek olduğu anlaşılmıştır. Çocuğun cezalandırılması yerine onun eğitilmesi gerektiği, bununda çocuğun içinde bulunduğu kötü koşullardan kurtarmakla gerçekleştirilebileceği kabul edilmiştir.

Çocuk mahkemeleri ilk olarak XIX. yy 'ın sonunda ABD de ortaya çıkmıştır¹⁰⁴.

Çocuk mahkemeleri kurulmadan önce birçok ülkede, yargılama usulleri birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Bununla birlikte, çocuklara suçlu muamelesi yapılmaması, gözetim ve korumaya, eğitimi muhtaç kişiler olarak ele alınmaları ancak çocuk mahkemeleriyle birlikte gerçekleştirilebilmiştir.

Avrupa'daki ilk çocuk mahkemesi İngiltere'de kurulmuştur¹⁰⁵. İngiltere'de 1908 yılında “ Çocuklar Kanunu “ çıkarıldı. Bu kanunla birlikte 16 yaşından küçük çocukların özel bir biçimde yargılanacağı, duruşmaların diğer mahkemelerin bulunduğu binadan ayrı binada, eğer diğer mahkemeler ile aynı yerde ise, ayrı odada ve yetişkin davalarının görüldüğü saatten ayrı bir saatte yapılacağı kabul edildi. Bu kanuna göre duruşmalar gizli olacaktır. Mahkemenin de bir başkan ve olanak olduğu takdirde biri kadın olmak üzere iki üyeden oluşacağı öngörülmüştü. Bu kanunun önemli maddelerden biri de ceza yaşının 16'dan 17'ye çıkarılmasıdır¹⁰⁶.

Fransa'da çocuk mahkemelerinin ortaya çıkması ise 22 Temmuz 1912 tarihli kanunla gerçekleşmiştir. Bu kanun o zamana kadar yapılan çalışmaları korumakla beraber, başkaca yenilikler de getirmiştir. Bu kanunla 13 yaş mutlak bir sorumsuzluk yaşı olarak belirlenmiş, hâkime çocuğun yetiştiği çevreyi araştırmak görevi yüklenmiş, duruşmanın aleni olması ilkesi kaldırılmıştır. Ayrıca bir takım eğitim tedbirleri öngörülmüş ve gözetim rejimi kabul edilmiştir¹⁰⁷.

Almanya'da ise 1907 yılında çocuk mahkemelerinin, idari kararlarla oluşturulduğu görülmektedir. Çocuk mahkemelerinin adli teşkilat bünyesine sokan kanun ise 16 Şubat 1923

¹⁰⁴ **Bilgen, Mahmut**, Çocuk Suçluluğu ve Çocuklar Özel Statüsü ve Çeşitli Ülkelerde Çocuk Mahkemeleri, AD., S.:4, Temmuz-Ağustos 1981, s.549.

¹⁰⁵ **Onur**, s.7.

¹⁰⁶ **Erem-Danışman-Artuk**, s.4.

¹⁰⁷ **Erem-Danışman-Artuk**, s.34.

tarihinde çıkarılmıştır. Diğer ülkelerin aksine Almanya’da çocuk mahkemeleri ayrı bir teşkilat değil, genel mahkemelerin ihtisaslaştırılmış özel bir dairesi durumundadır.

İsviçre nin Kantonlarından Zürich ve Bern de olduğu gibi bazı ülkelerde “ genç savcılığı “ olarak adlandırılan ayrı bir savcılık kurumunun teşkilatlandırıldığı g r lmektedir¹⁰⁸.

Belçika, İtalya,Lüksembourg, Brezilya ve Yeni Zelanda’da çocuk mahkemeleri için ayrı bir savcılık teşkilatı öngörülmemiş, bu mahkemelerde görev yapan savcıların ihtisaslaşmasını sağlayacak önlemler alınmıŐtır¹⁰⁹.

Bilimsel geliŐmelerin doğal bir sonucu olarak yaş küçüklüğünün işlenen eyleme uygulanacak cezai yaptırım ve tedbirler yönünden ayrı olarak değerlendirilmesi,suçtan sorumlu tutma cezalandırma, yargı kuralları yönünden farklı kurallar konulması zorunlu hale gelmiştir.

GeliŐmeler bir taraftan suçlu çocuğu ceza hukukunun dışına çıkarmayı, diğer taraftan hareketin cezalandırılmasından ziyade “ su generis “ bir suçlu olarak kabul edilmesi ve bu çocukların çevresinden uzaklaŐtırılmaları suretiyle ahlaki ve dini, eğitime tabi tutarak topluma kazandırılması sonucunu doĐurmuŐtur.Bu sonuçlardan birisi de bu amacın yerine getirilmesini sağlayacak özel yargılama kuralları ve donanımına sahip ocuk mahkemelerinin kurulması olmuştur.

Dünyada ilk ocuk mahkemesi ABD de Massachusetts de 1878 de kurulmuştur.Bundan sonra yine ABD de Chicago da 1899 da ocuk mahkemesi kurulmuştur.Bunu takiben İngiltere de 1905, Kanada, Portekiz de 1911,Belçika da 1912, Fransa da 1912, İtalya’da 1934, Avusturya da 1919, Macaristan da 1913, Polonya’da 1919, Yunanistan’da 1939 Japonya’da 1923 yılında Meksika da 1939, Őili de 1928 senesinde ilk ocuk mahkemesi kurulmuŐtur¹¹⁰.

ocuk mahkemeleri; genel ceza mahkemeleri gibi suçluluğu tespit ettikten sonra çocuğu, cezaevine gönderen yargısal kurumlar değildir.Bu mahkemeler,suç işlemek suretiyle sosyal sapma gösteren çocuklar hakkında; tıp, psikiyatri, psikoloji,sosyoloji ilimlerinin verilerini göz önüne alınarak, davranış bozukluğuna neden olan unsuru ve çocuğun tedavisi

¹⁰⁸ Artuk, Küçüklerin Ceza Sorumluluğu..., s.223.

¹⁰⁹ Artuk, Küçüklerin Ceza Sorumluluğu..., s.223.

¹¹⁰ Artuk, Küçüklerin Ceza Sorumluluğu..., s.221.

hususunda gereken tedbirleri saptamaya çalışan ve tedbirlerle onu ıslah etmeyi hedef alan kuruluşlardır.Çocuk mahkemeleri, özel mahkemeler olup,suçta itilmiş çocuklar özel statüsünün en etkin kurumu ve çocuk adalet sisteminin en önemli halkalarından biridir.

6.2. Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri

Çocuk mahkemeleri kurulmadan önce ülkemizde çocukların yargılanması ile yetişkinlerin yargılanması arasında CMUK’ta yer alan bir iki hüküm dışında bir fark bulunmamaktaydı.

CMUK’ta yer alan hükümlerden ilki gizliliğe ilişkindir. 375 nci maddede, Kuşkusuz ki CMUK’ta yer alan bu hükümler yetersiz kalmıştır. Söz konusu özel hükümler dışında CMUK’unun diğer hükümleri küçükler hakkında da uygulanmaktaydı. Eski usullere bağlı yargılamalar, çocuk üzerinde her türlü olumsuz etkiyi yaratabilecek nitelikteydi.

Suçlu çocukların cezalarının infazı ise 765 Sayılı TCK 53’ e göre onsekiz yaşını bitirmemiş olanlar için ıslah kurumlarının olacağını düzenlemiştir.

6.2.1. Çocuk Mahkemelerinin Kurulması

Türkiye’de çocuk mahkemeleri düşüncesi ilk kez 1916 yılında Necmettin Sadak tarafından “Muallim” dergisinde dile getirilmiştir¹¹¹. Türkiye’de çocuk mahkemeleri kurulmasına ilişkin çalışmalar gerçekte 1945 yılına kadar uzanmaktadır. Dünya da çocuk mahkemelerinin kurulması ve yaygınlaşmasından sonra bu konu ülkemizde ceza hukukçularını ve sosyal bilimcileri ilgilendirmeye başladı. İlk olarak 1945 yılında bu konuda bir kanun taslağı hazırlanarak Adalet Bakanlığına sunulmuştur¹¹².

1961 Anayasasında çocuklar için özel yargılama usulleri kabul edilebileceği belirtilmişti. 1982 Anayasasında küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulacağı belirtilmektedir.

¹¹¹ **Uluğtekin, Sevda**, Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları, Ankara 1994, s.5.

¹¹² **Kunter, Nurullah**, Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri Kanunu Nasıl Olmalı, İÜHF., S.:1, İstanbul 1949, s.55.

2253 Sayılı ÇMK. çocuk mahkemelerinin 15 yaşından küçükler tarafından işlenen suçlara ilişkin davalara bakacağı ve aynı kanunda yazılı tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Çağdaş hukuk sistemleri fikren olgunlaşmayı benimsemişlerdir. Almanya ve İtalya 14-18, Fransa'da 13-18 yaş grubundaki çocuklar çocuk mahkemesinde yargılanmaktadırlar. Türkiye'de ise çocuk mahkemelerinin yapısı çocuğun toplum ile yeniden bütünleşmesini değil, cezayı öngören çocuğun gereksinimlerini değil, suçu ön plana alan geleneksel yaklaşımı benimsemiştir¹¹³.

2253 Sayılı ÇMK. çocuk mahkemelerinin adli yargı hakimleri arasından seçilen başkan ve üyelerinin tercihen 30 yaşını bitirmiş çocuk sahibi ve kadro imkanlarının elverdiği ölçüde ayrı cinsiyette olmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu kriterlerden çocuk sahibi olma koşulu bir çok eleştiri almıştır. Çünkü ast olan hakimin çocuk sahibi olması değil, çocuklar ile ilgili alanlarda uzmanlaşmış olmasıdır¹¹⁴.

Çocuk mahkemeleri kanununun çıkarılma amacı 07.03.1978'de sunulan gerekçede belirtilmiş, ilk olarak dünyada neden çocuk mahkemelerine gereksinim duyulduğu açıklanmıştır. Bu da daha çok 19. yy. da çocuk suçluluğu konusunda ortaya çıkan yeni eğilimlere bağlanmıştır. Bu eğilimlerle birlikte suçluluğun nedenleri, çocuk psikolojisindeki gelişim farklılığı, ceza yerine çocuk suçlulara tedbir uygulanmasıyla ortaya çıktığı ve sonuçta onların özel mahkemelerde yargılanması gerektiğinin belirlendiği ileri sürülmüştür¹¹⁵.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 8 nci maddesine göre; "Herkesin anayasaya veya yasa ile kendisine tanınmış olan temel haklarını çiğneyen işlemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler önünde etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır." Bildirgenin 10'cu maddesine göre, "Herkes, haklarının ve yükümlülüklerinin veya kendisine yöneltilen her hangi bir suçlamanın saptanmasında, tam bir eşitlikle davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkemece adil bir şekilde ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir."

Anayasanın 9 ncu maddesine göre, "Yargı yetkisi ,Türk Milleti ardına bağımsız mahkemelerce kullanılır."

¹¹³ **Uluğtekin**, Çocuk Mahkemeleri..., s.62.

¹¹⁴ **Onur**, s.40.

¹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C.:12/1,03.01.1979-24.10.1979, s.1 vd.

Anayasanın 142 nci maddesine göre, mahkemelerin kuruluşu , görevleri, yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

Genel Mahkemeler, aksi belirtilmedikçe adalet yargısı alanına giren her türlü uyuşmazlığı çözmeye yetkili bulunan ve bakacakları işler , belirli kişi ve konulara göre sınırlandırılmamış bulunan, türlü işe bakan mahkemelerdir.

Özel Mahkemeler, adalet yargısı alanında ancak belli tür ve belli kişiler arasındaki uyuşmazlıklara bakan mahkemelerdir.

1982 Anayasasının 141 inci maddesinin son fıkrasına göre, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir. Anayasanın 36.'ıncı maddesine göre, herkes , meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz .

2253 Sayılı ÇMK. nun 7 nci maddesi yer bakımından yetki kuralını düzenlemiştir. madde metni şöyledir “illerdeki çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu iliş mülki yönden bağlı bulunduğu ilçelerin hudutları ile ilçelerdeki çocuk mahkemelerinin yargı çevresi ise, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir “

Buna göre henüz çocuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde, küçükler tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturma o yerdeki görevli adli mahkemece ve Cumhuriyet Savcılığınca yapılacaktır.

2253 Sayılı ÇMK nun 8 nci maddesi, çocuk hakkında alınacak tedbirler de yer bakımından yetki kuralını düzenlemektedir.

“ 10.maddede yazılı tedbirler suçun işlendiği yerde, yetkili çocuk mahkemesince alınabileceği gibi, küçüğün menfaatleri bakımından ailesinin veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerde, yetkili çocuk mahkemesince de alınabilir”

2253 Sayılı ÇMK 8 nci maddesinde on bir yaşından küçükler söz konusu olduğunda sorun yaratmamaktadır. Gerçekten de bu küçüklerin cezai sorumluluğu olmadığından, haklarında sadece tedbir uygulamasına karar verilebilecektir. Bu nedenle de suçun işlendiği yerde, ailesinin yanında veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yer mahkemesinde tedbir alınmasında herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Suça itilen çocuğun beden, ruh .aile ve

terbiye durumunun çocuğun ikamet ettiği veya geçici olarak oturduğu yerde daha iyi inceleneceği belirtilerek bu hüküm savunulmaktadır.

5235 sayılı Adli Yargı İlk derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ile , adli yargı ilk derece mahkemeleri ile bölge adliye mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Adli Yargı ilk derece mahkemeleri, hukuk ve ceza mahkemeleridir. Hukuk Mahkemeleri, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleridir. Ceza Mahkemeleri, sulh ceza, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleridir.

6.2.2. Çocuk Mahkemeleri ile Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun 25.'inci maddesiyle, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunun 13.'üncü maddesi hükmü göz önünde bulundurularak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri kurulmaktadır.

Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi,ağır ceza mahkemelerinin yargılamayla görevli oldukları suçlar ile ilgili olarak görevli mahkemelerdir. Bu mahkemelerde Cumhuriyet Savcısı bulunur ve mahkeme heyet olarak toplanır. Çocuk mahkemeleri, çocuk ağır ceza mahkemelerinin görev alanına girmeyen suçlarla ilgili yargılama yapmakla görevlidir. Çocuk mahkemesi tarafından yapılan yargılamada cumhuriyet savcısı bulunmayacaktır.

2253 Sayılı ÇMK. na göre 15 yaşını bitirmemiş olan küçükler işledikleri suçlardan dolayı çocuk mahkemelerinde yargılanacaklardı. Konuyu düzenleyen ÇMK nun 6/1 maddesi “ 15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara çocuk mahkemelerinde bakılır” şeklindeydi.

Bu hüküm doktrinde yoğun eleştirilere uğramıştır¹¹⁶. Zira gelişim psikologları bireyin biyolojik ve psikolojik gelişiminin 21 yaşından önce tamamlanamayacağı konusunda görüş birliği içindedirler. Bu bilgilerin ışığında çocuk mahkemelerinin yargı yetkisinin 15

---

¹¹⁶ Onur, s.18., Kunter, s.59.

yaşından küçük çocuklarla sınırlamasını savunmak imkânsızdır. Yine birey ancak zihni duygusal ve toplumsal yönden bağımsızlık kazanarak olgunlaşabilir.

5395 Sayılı ÇKK. na göre Çocuk Mahkemeleri her il merkezinde kurulacaktır. İlçeler bakımından kurulması yönünde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna yetki verilmektedir. Buna göre, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hakimler ve savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulabilir.

Kanunda çocuk mahkemesinin, tek hakimden oluşacağı hükme bağlanmıştır. Yine maddeye göre çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı bulunmayacaktır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 188 nci maddesi gereğince kural olarak duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı bulunacaktır. Bununla birlikte, Ceza Muhakemesi Kanununun 188 nci maddesinin 2. fıkrasında sulh ceza mahkemelerinde yürütülen duruşmalar bakımından bu kurala bir istisna getirilmiştir. Bu Kanunun bu maddesiyle de, çocuk mahkemeleri bakımından bu kurala ikinci bir istisna getirilmektedir.

Kanunda çocuk ağır ceza mahkemelerinin nerelerde kurulacağı açık bir şekilde belirtilmemiştir. Bu mahkemelerin nerelerde kurulacağı tümüyle Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bırakılmaktadır. Buna göre bu mahkemeler bölgelerin coğrafi durumları, iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde Hakimler ve Savcılar yüksek kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulacaktır.

İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır.

Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır.

CMK'da kanun yollarına ilişkin genel hükümler, 260 ile 267 nci maddelerde düzenlenmiştir. CMK'nın 260 nci maddesine göre, hakim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet Savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmemiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır. Maddenin ikinci fıkrasında Cumhuriyet Savcısının kanun yolu bakımından görev ve yetki sınırları belirtilmiştir. Buna

göre, asliye ceza mahkemesinde bulunan Cumhuriyet Savcıları, mahkemenin yargı çevresinde asliye ceza ve sulh ceza mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurulabilirler. Cumhuriyet Savcısının kanun yoluna başvuruya bakımından yetkisi sınırlandırılmıştır. Maddede, çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilecek Cumhuriyet Savcısı bakımından bir yetkilendirme bulunmamakta olduğundan, Çocuk koruma Kanununun 25 nci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesinde , mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet Savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabileceği belirtilmiştir¹¹⁷.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında yürütülecek soruştura görevi, Cumhuriyet Başsavcısı tarafından görevlendirilecek Cumhuriyet Savcısı tarafından yerine getirilecektir. Bu Savcının görevlendirilmesi, tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış Cumhuriyet Savcıları arasından yapılacaktır.

Tüm il ve ilçe Cumhuriyet Başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kuracaktır. Kanunların çocuklar üzerinde yürütülecek soruşturmaya ilişkin tüm hükümleri çocuk bürosu tarafından yerine getirilecektir. Bu büro Cumhuriyet Başsavcısı tarafından görevlendirilecek Cumhuriyet Savcılarının sorumluluğu altında görev yapacaktır.

ÇHDS. nin 40. maddesinin 3. fıkrasında “ taraf devletler , hakkında ceza ihlal ettiği iddiası ileri sürülen , bununla itham edilen yada ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasarın, usullerin , onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edeceklerdir. “ hükmü yer almaktadır.

Belçika, İtalya ,Lüksemburg , Brezilya ve Yeni Zelenda’da çocuk mahkemeleri için ayrı bir Savcılık teşkilatı öngörülmemiş, bu mahkemelerde görev yapan Savcıların ihtisaslaşmasını sağlayacak önlemler alınmıştır¹¹⁸.

ÇKK 15 maddeye göre suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek, çocuk bürosunda görevlendirilen Cumhuriyet Savcısı tarafından bizzat yerine getirilecektir.

---

¹¹⁷ **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.354.

¹¹⁸ **Artuk**, Küçüklerin Ceza Sorumluluğu..., s.223.

Ceza Muhakemesi Kanununun 157 nci maddesi gereğince kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresinde usul işlemleri gizlidir.

Ceza Muhakemesi Kanununun 160 ncı maddesi gereğince Cumhuriyet Savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Bu araştırmada Cumhuriyet Savcısı şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

Cumhuriyet Savcısı tarafından çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet Savcısı tarafından gecikmeksizin gerekli tedbir alınması sağlanacaktır. Bu tedbirler Çocuk koruma Kanununun 5.'inci maddesinde öngörülen tedbirler olabileceği gibi, Türk Medeni Kanununda öngörülen tedbirlerde olabilir.

Çocuk Koruma Kanununun 6.'ıncı maddesi gereğince adli merciler korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Bu nedenle, Cumhuriyet Savcısı görevi nedeniyle kendinse intikal eden korunma ihtiyacı olan çocuklar ile suça sürüklenip de hakkında koruma tedbiri alınması gerekliliği bulunan çocuklar hakkında ilgili mahkemeden tedbir kararı alınması için gerekli işlemleri yürütmekle birlikte, çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurmakla görevlidir.

ÇHDS'nin 3.'üncü maddesi gereğince , kamusal yada özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Pekin Kurallarının 12.'inci maddesine göre; küçüklerle sık sık meşgul olan veya küçüklerin işledikleri suçların önlenmesi için öncelikle çaba gösteren polislerin görevlerini tam olarak yerine getirebilmeleri için, kendilerine özel bir eğitim ve öğretim verilir¹¹⁹. Büyük kentlerde bu amaçla özel polis birimleri kuruludur.

Çocuk koruma Kanununun 31.'inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince kolluk tarafından, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başlandığında durumun bir maddede sayılan kişi ve kurumlara bildirilmesi gerekmektedir.

---

¹¹⁹ Doğru, s.204 vd.

Kolluğun bildirim hususunda takdir yetkisi bulunmamaktadır. Bildirim kolluk bakımından bir yükümlülüktür.

Kolluk tarafından bildirim yapılacak olanlar şunlardır.

1. Çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstelen kimseye,
2. Baroya,
3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna ,
4. Çocuk resmi bir kurumda kalıyorsa bu kurum temsilcisine,

Çocuk bürosu korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe , barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çeken kimselere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmekle görevlidir.

Bu nedenle çocuk bürosu , suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime ,işe, barınmaya ihtiyacı olan çocuklar ile uyum güçlüğü çeken kimselere ihtiyaç duydukları hizmetleri vermek amacıyla , ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapabilecektir.yine destek hizmetlerine ihtiyacı bulunan çocukları, bu çocukları korumakla görevli bulunan kurum ve kuruluşlara bildirmekle yükümlüdür. Bildirim yapılacak kurumların başında Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gelmektedir. Bu bildirim, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu taşra teşkilatı birimlerine bildirilmesi yeterlidir. Yoksa, Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bildirilmesi zorunluluğu yoktur.

6.2.3.Çocuk Yargılamasında Egemen Olan İlkeler

Çocuk mahkemeleri genel ceza mahkemeleri gibi suçluluğu tespit ettikten sonra çocuğu cezaevine gönderen yargısal kurumlar değildir. Çocuk mahkemeleri suç işlemek

suretiyle bir takım davranış bozuklukları gösteren çocuklar hakkında tıp,psikiyatri,psikoloji ve sosyoloji gibi bilimlerin de verilerinden faydalanarak ıslahı amaçlarlar¹²⁰.

6.2.3.1 Uzman Hakim İlkesi

Çocuk ceza hukukunda fiil değil fail dikkate alınarak bir yargılama yapılmalı ve bu suretle çocuk ruhunun çocuğu suça iten nedenlerin anlaşılması gerekir. Bu ise çocuk mahkemelerinde görev yapan hakimlerin özel olarak yetiştirilmeleri ve bu nevi işlerde sürekli olarak çalıştırılarak uzmanlaşmaları sağlanarak yerine getirilebilir¹²¹.

Çocuk mahkemelerinin ilk ortaya çıkışından buyana çocuk hâkimlerinin çocuk suçluluğu ve psikolojisi alanlarında uzman olması gerektiği ileri sürülmüştür. Bazı ülkelerde uzmanlaştırma için aynı hâkimin senelerce çocuk mahkemelerinde bırakılması benimsenirken diğer ülkelerde bununla yetinilmemiş ve çocuk mahkemesi hâkimlerinin diğer hâkimlerden ayrı mesleki bilgilerle donatımları öngörülmüştür¹²².

Fransa'da bu ilkeyi sağlamak amacıyla çocuk hakiminin çocuk sorunlarına gösterdiği ilgi ve yetenek dikkate alınmak suretiyle çocuk mahkemelerinin bulunduğu yerdeki asliye mahkemesi hakimleri arasından üç yıl için seçildiği bu süre zarfında mesleki açıdan yetişen hakimlerin psikolojik ve pedagojik eğitimden geçmeleri sağlanmaktadır¹²³.

2253 Sayılı Kanununun 2. maddesinde Çocuk Mahkemelerinin hakimlerinin adli yargı hakimleri arasından 30 yaşını bitirmiş, çocuk sahibi ve kadro imkanlarının elverdiği ölçüde ayrı cinsiyette olan hakimlerden oluşacağı belirtilmiştir. hakimlerin görevde kalacakları sürenin belirli olmaması uzmanlaşmayı önlediğinden ve kısa süreliğine görevde olduğunu bilen hakim in işine olan ilgisi azalabileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra uzunca bir süre çocuk mahkemelerinde görev yapmanın hakimlerin yükselme imkanlarını yok edeceği ve motivasyonunun azalabileceği de belirtilmiştir¹²⁴.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun 28 maddesindeki düzenleme ile bu kriterler değiştirilerek tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış,çocuk psikolojisi ve sosyal hizmetler alanında eğitim almış olan adli yargı hakim ve cumhuriyet savcıları arasından

¹²⁰ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.221.

¹²¹ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.222.

¹²² Şensoy, Çocuk Suçluluğu..., s.140.

¹²³ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.222.

¹²⁴ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.222.

belirleneceği öngörülmüştür. Ayrıca çocuk mahkemelerinde görev almak isteyenler ile daha önce çocuk mahkemelerinde görevli olanlara öncelik tanınacağı belirtilmiştir.

5395 Sayılı Kanunda tek hakimden oluşan çocuk mahkemeleri ile bir başkan ve iki üyeden oluşan çocuk ağır ceza mahkemelerinde çocukların yargılanacağı öngörülmüştür. Çocuk ağır ceza mahkemesindeki duruşmalara cumhuriyet savcısı katılırken çocuk mahkemesindeki duruşmalara ÇKK 25/1 maddesi gereği katılmayacaktır¹²⁵.

6.2.3.2 Savcı ve Yardımcı Teşkilatın Varlığı

Çocuk hakimlerinde olması gereken niteliklerin çocukların işledikleri iddia olunan suçlarla ilgili soruşturmalarda görevli savcılarda olması gerekmektedir. Belçika,İtalya,Lüksemburg,Brezilya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler savcılarının uzmanlaşmalarını öngören ülkeler olarak örnek gösterilebilir¹²⁶.

2253 Sayılı ÇMK. da çocuk soruşturmaları ile görevli savcının hangi niteliklere sahip olması gerektiği hakkında herhangi bir düzenleme bulunmazken ÇKK da hakimlerde bulunan niteliklerin savcılarda da bulunması gerektiği belirtilmiştir. Çocuk yargılamasının önemli bir bölümünde görevli olan savcının niteliklerinin belirlenmesinin yerinde bir düzenleme olduğu kanaatindeyiz.

2253 Sayılı ÇMK na göre çocuklar hakkındaki hazırlık soruşturmasının bizzat savcı tarafından yapılması zorunludur. Gerekçe olarak küçüklerin işledikleri suçlarda sorunun bütün yönleriyle ilgilenilmesi, eksik bir hususun bırakılmaması ve böyle bir soruşturmanın çocuk psikolojisi eğitimi gerektirdiği belirtilmekte ve bu nedenle soruşturmanın yapılmasının bizzat Cumhuriyet Savcılarına verildiği açıklanmaktadır. Danıştay, CMUK na dayanılarak çıkartılan Yakalama,Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 18/c bendinde “on beş yaşının doldurmuş, ancak on sekiz yaşını doldurmamış olanların hazırlık soruşturması kolluk kuvveti tarafından yapılabilir” hükmünün hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir ¹²⁷.

¹²⁵ Centel, Nur- Zafer, Hamide- Çakmut, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2005, s.373.

¹²⁶ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., s.223.

¹²⁷ Danıştay 10. Dairesi, Esas No: 1998/7276, “2253 Sayılı Yasada Çocuk Mahkemelerinin on beş yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen suçlarla ilgili davalara bakacağı öngörülmesine karşın usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan ve Anayasanın 90. maddesine göre kanun hükmünde olan , Anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulmasına dahi olanak bulunmayan,uyulması zorunlu ve yaptırım gücü bulunan ÇHDS'ye göre on sekiz yaşına kadar her

5395 Sayılı Kanunun 15 maddesinde de benzer bir düzenleme ile çocukların işledikleri suçlar hakkındaki soruşturmanın çocuk bürosunda görevli savcı tarafından bizzat yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Burada amaç, çocuk hakkında yapılacak soruşturmanın bu alanda yetkili ve uzman kişilerce yapılması ve polisin çocuk üzerinde uyandıracığı olumsuz etkilerin önlenmesidir.

Ayrıca 5395 Sayılı Kanun 7. madde hükmü ile savcıya, çocuğu yakından tanıma imkânı yaratılmaktadır. Savcı hazırlık soruşturması aşamasında eğer çocuk için tedbir alınması gerektiği kanaatine varırsa, bu tedbirlerin alınmasını mahkemeden talep edebilecektir.

Ancak çocuk yargılamasının daha etkin olarak yürütülebilmesi için uzman personele de ihtiyaç vardır 5395 Sayılı Kanun 33. maddede çocuk mahkemelerine en az lisans eğitimi almış sosyal çalışma görevlilerinin atanacağını düzenlemiş bunların çocuklar hakkında sosyal inceleme yapacağı belirtilmiştir.

Hazırlık soruşturması neticesinde savcı üç tür karar verebilir. Ya çocuk hakkında topladığı deliller neticesinde kamu davası açar veya şartları gerçekleşmemişse kamu davası açılmasının ertelenmesine karar verir, ya da dava açmak için delil yetersizliği varsa kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verir. Kamu davasının açılmasında ise “ Mecburilik “ ve “ İşe Uygunluk “ diye iki sistem mevcuttur¹²⁸.

Mecburilik sisteminde, ceza davası açmakla görevli resmi makam, dava açmak için gerekli kanuni şartlar gerçekleşince kamu davasını açmak zorundadır.

İşe uygunluk sisteminde ise dava açmak için gerekli kanuni şartların gerçekleşmesi yetmemekte, bunun yanında gereklilik şartı da her olayda araştırılmaktadır. Kanuni şartlar gerçekleşince savcı CMK 170 maddesi gereği iddianame ile kamu davası açmak zorundadır. Fakat bu sistemin de sakıncalarını gidermek için bar takım kurumları vardır. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geriye bırakılması veya cezanın ertelenmesi gibi.

---

insan çocuk sayılacağından , 2253 Sayılı Kanunun 19. maddesinde öngörülen çocukların hazırlık soruşturmasının Cumhuriyet Savcısı yada görevlendireceği yardımcılar tarafından yapılması koşulunun on sekiz yaşına kadar tüm çocuklara uygulanması zorunluluğunun da kabulünü gerektirmektedir (**Balo**, Kanunla İhtilafa Düşen Çocukların..., s.139).

¹²⁸ Bkz. **Yenidünya, Ahmet Caner**, Şartla Salıverme (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002, s.23 vd.

6.2.3.3. Mahkeme Aşamasında Geçerli Olan İlkeler

Çocuk mahkemelerinde yargılamaya egemen olan ilkeler gizlilik, sadelik ve basitliktir.

6.2.3.3.1. Basitlik İlkesi

Hakim ile çocuğun duruşmalarda uygulanan her türlü usuli kural ve merasimden mümkün olduğunca uzaklaşarak serbestçe konuşabilmelerini sağlamaya yönelik uygulanan bir ilkedir¹²⁹.

Bu ilke gereği çocuk mahkemelerinin yetişkinler için uygulanan şekil kurallarını çocuklar için uygulamaması gerekmektedir¹³⁰. Çocuğun kişiliğinin daha iyi bir şekilde tahlil edilebilmesi ve bu sayede çocuğu suça iten nedenlerin anlaşılabilmesi için bu ilkenin uygulanması gerekmektedir. Zira bu sayede sorunu belirleyerek çözüm yollarını araştırmak daha kolay ve etkin olacaktır

6.2.3.3.2. Sadelik İlkesi

Sadelik ilkesinin anlamı mahkeme salonunun sade döşenmiş olması hâkim için ayrı bir kürsü bulunmaması, hâkimin resmi elbise içinde olmaması, çocuğun parmaklığın arkasında durmaması gibi mahkemenin fiziki koşullarına ilişkindir. Bu esasın getirilme sebebi ise çocukla hâkim arasında bir yakınlık yaratmak, çocuğun hâkime korkulacak bir insan gibi bakmasını önlemektir¹³¹.

---

¹²⁹ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., 228.

¹³⁰ Akyüz, s.614.

¹³¹ Şensoy, Çocuk Suçluluğu..., s.144.

Basitlik ve sadelik ilkeleri birbiri ile iç içedir. Her iki ilkede şekil şartlarından mümkün olduğunca uzaklaşarak çocuk ile daha iyi bir diyalog ortamı kurulmaya çalışılmakta ve çocuğu suça iten nedenlerin daha etkin olarak belirlenmedi amaçlanmaktadır. Sadelik ilkesi ile yakından ilişkili bir ilke de basitliktir. Basitlik ilkesiyle, çocuk mahkemelerinde yetişkinler için uygulanan şekil kurallarının uygulanmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Hâkimin, usul kurullarıyla bağlı kalmayarak çocukla serbestçe konuşması, onu istediği gibi inceleyebilmesi bu ilkeyle sağlanmak istenmiştir.

6.2.3.3.3. Gizlilik İlkesi

Ceza Muhakemesi Hukukunda son soruşturmanın açıklığı ilkesi temel ilkelere biridir. Burada verilecek hükme herkes tarafından güven duyulmasını sağlamak ve adil yargılamanın yapılmasını temin etmek amaçlanmaktadır¹³².

Gizlilik ilkesiyle yargılanmakta olan çocuğun üzerindeki ürkeklik ve çekingenlik duygusu kaldırılmaya çalışılacak, duruşma salonunda bulunan dinleyicilerin çocuk üzerinde yapabilecekleri olumsuz etkinin önüne geçilebilecektir. Aynı zamanda çocuğun yargılama esnasında hakim ile daha rahat konuşabilme ve kendisini rahatça ifade etmesi de sağlanmış olacaktır¹³³.

2253 Sayılı Kanunda sadece gizlilik ilkesine yer verilmişti. Ancak basitlik ve sadelik ilkesinden bahsedilmemişti.

CMK 182 maddesinde duruşmanın herkese açık olduğu belirtilmiştir. Ancak 185 maddede 18 yaşından küçüklerin yargılanmasında duruşmanın kapalı yapılacağı belirtilerek duruşmanın açıklığı kuralına çocuklar bakımından istisna getirmiştir.

Duruşmaların aleni olmasının sanık çocuk için zararlı olduğu kabul edilmektedir. Bu zararlar, çocuğun izleyicilerden ürkmesi, doğruyu söylemekten çekinmesi veya izleyicilerin karşısında gurura kapılması şeklinde özetlenebilir.

---

¹³² Keskin, s.519.

¹³³ Keskin, s.522 vd.

Ayrıca CMK 183 maddesinde duruşmalarda ses ve görüntü alınmasını yasaklamıştır.

6.2.3.3.4. Tedbire İlişkin Son Kararın Derhal Yerine Getirilmesi

Tedbirlere ilişkin son kararların ıslah amacını güttüğü dikkate alınarak derhal infaz edilmesi çocuğun menfaatinedir¹³⁴. Ancak verilecek cezaların infazı için kararın kesinleşmesi gerekecektir.

Bunun dışında çocuk mahkemelerindeki yargılamaya egemen olan ilkelere ceza yargılamasında da geçerli olan çabukluk ve ucuzluk gibi ilkeler de eklenebilir. Özellikle, çocuklara ait yargılamanın onların iyiliği için bir an önce sonuçlandırılması gerekmektedir.

6.2.3.3.5. Her Zaman Son Kararın Üzerine Dönülebilmesi

Kural olarak hakimler verdikleri kararları değiştiremezler. Ancak tedbirlere ilişkin kararlar kesin hüküm oluşturmadığından hakim bu kararı kendiliğinden yada talep üzerine değiştirebilir¹³⁵. Zira çocuğun içinde bulunduğu koşulların değişmesi tedbirlerin de değiştirilmesini gerektirebilecektir.

Bu değiştirme çocuk mahkemeleri için istisnai bir özellik taşımamaktadır. Gerçekte, çocuk mahkemelerinin kuruluş amacı düşünüldüğünde, kararların kesin hüküm niteliği taşımaması doğal karşılanmalıdır. Hâkim her şeyden önce çocuğun ıslah ve eğitilmesini düşünmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük çocuk hakkında en uygun kararı aldıktan sonra da devam etmekte, aldığı bu kararın uygulamadaki sonuçlarını da izlemesi gerekmektedir. Eğer aldığı kararın çocuğun ıslahı için yeterli olmadığını görürse bunu değiştirebilme imkânına da sahip olması gerekir. Hâkim gerçi kararını vermeden önce çocuk hakkında gerekli incelemeyi yapacak veya yaptırarak ve ancak bunların sonucunda kararını verecektir. Ancak bu inceleme yeterli olmayabilir. Bu nedenle de karar ile uygulama arasında bir ilişki yaratmak ve kararın uygulamadaki sonuçlarına bakmak zorunludur¹³⁶.

Uygulanan bir tedbirin değiştirilmesine, bu tedbiri hükmeden mahkeme yetkilidir. Acele hallerde küçüğün bulunduğu yerde, yetkili çocuk mahkemesince de geçici tedbir alınabilir. Bu takdirde durum ilk tedbiri alan mahkemeye bildirilir. İcap eden tedbire veya tedbirin değiştirilmesine bu mahkemece hükmolunur.

¹³⁴ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., 228.

¹³⁵ Artuk, Küçüklerin Cezai Sorumluluğu..., 228.

¹³⁶ Erem-Danışman-Artuk, s.57.

Temyiz edilen kararların Yargıtay'da görüŖülmesi de eleŖtirilmektedir. Bunun gerekçesi olarak Yargıtay 'ın sadece dosya üzerinde inceleme yaptığı, bu yüzden çocuğun içinde bulunduğu Ŗartları bilemeyeceği ve bu nedenle de sağlıklı bir karar veremeyeceği gösterilmektedir¹³⁷.

2253 Sayılı Kanunda Ŗikâyetten vazgeçme, davayı düşüren bir sebep olarak kabul edilmemiŖtir. Gerçekten de çocuk hakkında tedbir alınmasını gerektiren nedenler göz önünde tutulursa Ŗikâyet bir kere yapıldıktan sonra bunun geri alınmasının baŖlamıŖ olan yargılamayı durdurmaması ve verilmiŖ olan tedbirin uygulanmasına son vermeyi gerektirdiği sonucuna varılır. 2253 Sayılı Kanun 24. maddede bu durumun 10.maddede yazılı tedbirlerden birinin uygulanmasına engel olmadığı açıkça belirtilmiŖtir.

Bunun dışında Ŗikâyetten vazgeçmenin davayı düşürmemesi, çocuğu haksız Ŗikâyetlerden de koruyacak, çocuklar hakkında keyfi Ŗikâyetlerin yapılmasını önleyecektir.

---

¹³⁷ **Şensoy**, Çocuk Suçluluğu..., s.187.

III.BÖLÜM

ÇOCUKLARIN YARGILANMASI VE CEZAI SORUMLULUKLARIN BELİRLENMESİ

1.GENEL OLARAK

Çocuk Yasalarının temel ilkesi; eğitim, yardım veya cezalandırma ikilemi arasında ele alınamaz. Çocuk yasaları politikasının temel felsefesi , mümkün olduğu kadar çok yardım ve gerekli olduğu kadar az ceza olmalıdır¹³⁸.

Çocukların yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olmaları buldukları ortamdan büyüklere oranla çok daha fazla etkilenmeleri, bunlar hakkında koruyucu önlemler alacak, yaptırım uygulayacak mahkemelerin farklı yapıda oluşması ve farklı bir muhakeme sistemi uygulanması düşüncesini doğurmuştur¹³⁹. Yavaş yavaş çocuk ve gençlerin psikolojisine vakıf cezadan ziyade terbiye tedbirlerine hükmeden ve sadece suç işleyenler ile değil korunmaya muhtaç kimseler ile de ilgilenen özel yargı mercileri kurulmuştur¹⁴⁰.

---

¹³⁸ Tekin, s.492.

¹³⁹ Onur, Esin, "Çocuk Mahkemeleri Yasasının Değerlendirilmesi", in: Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu, Ankara 1983, s.44.

¹⁴⁰ Artuk, Çocuk Ceza Hukukunun..., s.44.

2-TÜRK CEZA HUKUKUNDA ÇOCUĞUN CEZAI SORUMLULUĞU

2.1. 12 Yaşını Doldurmamış Çocukların Cezai Sorumluluğu

2253 Sayılı Kanunun çeşitli maddelerinde geçen 11 yaş deyimi 5252 Sayılı Kanunun 11. maddesi gereğince 12 yaş olarak değiştirilmiş olup, 5237 Sayılı TCK.nın 31/1 maddesine göre fiili işlediği zaman 12 yaşını doldurmamış çocukların cezai sorumlulukları bulunmadığı hükmü getirilmiştir¹⁴¹.

Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında işledikleri iddia olunan fiillerden dolayı kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez. O halde haklarında soruşturma yapılabilir. Ancak bu yaş grubundakilerin sadece yaşlarının tespiti ve mümkün ise ifadelerinin alınması ile yetinilmeli bunun dışında çocuk hakkında herhangi bir işlem yada muhakeme tedbirine karar verilmesi mümkün olmamalıdır¹⁴².

Cezai sorumluluk bakımından bu yaş grubundaki küçüklerin kusurları bulunmamakta ve dolayısıyla cezai ehliyetlerinin olmadığı mutlak bir şekilde kabul edilmektedir¹⁴³. Bu yaş grubundaki bir çocuk işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını hukukun gerekleri doğrultusunda yönlendirebilme yeteneğinden mutlak olarak yoksundur. Ancak çocuk işlediği eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilse ve kendini bu fiilleri işlemekten alıkoyabilecek yeteneğe sahip olsa dahi izlenen ceza siyaseti mülahazalarıyla çocuğun tekrar suç işlemesini önlemek ve tekrar topluma kazandırmak amacıyla bu yaş grubundaki çocukların mutlak bir şekilde cezalandırılmamaları gerektiği kabul edilmiştir. Zira bu yaş grubundaki çocuklara ceza yaptırımının uygulanmasının cezanın özel önleme ve sosyal hayata yeniden kazandırma amaçları bakımından olumsuz etki yapacağı düşünülmüştür¹⁴⁴.

Bu çocuklar hakkında ancak güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir. 5237 sayılı Kanunun 56 maddesi yollamasıyla 5395 Sayılı Kanunun 11. ve 5. maddesinde belirtilen çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir ancak bu tedbirlerin uygulanması takdire bırakılmıştır. 5395 Sayılı Kanunun 11. maddesine göre bu kanunda gösterilen

¹⁴¹ Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.363.

¹⁴² Özbek, İzmir Şerhi..., s.375.

¹⁴³ Öztürk-Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku..., s.172.

¹⁴⁴ Özgenç, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2006, s.433.

koruyucu ve destekleyici tedbirler “suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar” bakımından çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır¹⁴⁵. 2253 Sayılı Kanunun 11/2 maddesinde 11 yaşını doldurmayan çocukların işlemiş oldukları iddia olunan fiil bir seneden fazla hapis cezasını gerektiriyorsa haklarında tedbire hükmedileceği belirtilmiş ve böylece tedbire karar verilmesi için suçun belli bir cezai ağırlığının olması gerektiği öngörülmüştü. Oysa 5237 Sayılı Kanunda işlenildiği iddia olunan suç için kanunda belirlenen ceza miktarı ne olursa olsun çocuklara özgü güvenlik tedbirine karar verilmesi hakim in takdirine bırakılmıştır.

Çocuklara özgü koruyucu ve destekleyici tedbirler çocuğun öncelikle aile ortamında kalmasına yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir¹⁴⁶.

Çocuklar için 5237 Sayılı TCK.nın 31/1 maddesinde sorumsuzluk yaşının 12 olarak belirlenmesi karşısında 5326 Sayılı Kabahatler Kanununun 11/1 maddesinde kabahat niteliğindeki fiili işlediği zaman 15 yaşını doldurmamış çocuk hakkında idari para cezasının uygulanamayacağı belirtilmiş böylece kabahatler bakımından sorumsuzluk yaşı 15 olarak belirlenmiştir.

2.2. 12-15 Yaş Arasındaki Çocukların Cezai Sorumluluğu

Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

¹⁴⁵ Artuk-Gökçen-Yenidünya, 5237 Sayılı TCK.ya Göre..., s.629.

¹⁴⁶ Artuk-Gökçen-Yenidünya, 5237 Sayılı TCK.ya Göre..., s.629; Özbek, İzmir Şerhi..., s.376; Centel-Zafer-Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.363.

2253 Sayılı Kanunda 11-15 yaş grubundaki çocukların cezalandırılabilmesi için işledikleri iddia olunan fiilin farik ve mümeyyizi olmaları gerektiği belirtilmişti. 5395 Sayılı Kanun ile bu kavramlar yerine çocuğun işlediği iddia olunan fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı aranmıştır.

Bu yaş grubundaki çocuklar genellikle işledikleri fiilin hukuka aykırılığının idrakindedirler ancak bazı durumlarda davranışlarını hukukun gereklerine göre yönlendirme yeteneği zayıflamakta bazen de tamamen kaybolmaktadır. 765 Sayılı Kanununun 54 üncü maddesinde “farik ve mümeyyiz” olma kavramlarından bahsedilmekte ve bununla çocuğun ayırt edebilme kabiliyetinin varlığından bahsedilmiş ancak ayırt edilecek hususun ne olduğundan bahsedilmemektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında “fiilin suç olduğunu fark ve temyiz” kabiliyetinden bahsedilmiştir 2253 Sayılı Kanununun 20 inci maddesinde “işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme” yeteneğinin bulunması gerektiğinden bahsedilmiş ancak kişinin bu doğrultuda hareketlerini yönlendirebilme kabiliyetine sahip olup olmadığı hususuna değinilmemiştir. Oysa bu yaş grubundaki suç işlediği iddia edilen çocuklarda algılama yeteneğinden ziyade irade yeteneğinin zayıflaması ve yitirilmesi önemli rol oynamaktadır¹⁴⁷.

2253 Sayılı Yasanın 20. maddesinde küçüğün işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden bedeni, akli ve ruhi durumunun mütehassıs kimselere tespit ettirileceği belirtilmekteydi ve bu hususta karar verme yetkisinin hakime ait olması gerektiği gerekçesiyle eleştirilmekteydi¹⁴⁸. 5395 Sayılı Kanunda bu hususta karar verme yetkisinin mahkemeye ait olduğu düzenlenmiştir.

5395 Sayılı Kanununun 35/1 maddesinde “Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.” hükmüne yer verilmiştir. Buna göre bilirkişi ancak çocuğun içinde bulunduğu durumu, fiziksel ve ruhsal gelişimi, aile ortamı ve eğitim düzeyi gibi verileri gözlemleyerek çocuk hakkında bir rapor düzenleyecektir. Ancak bu raporda çocuğu algılama ve irade

¹⁴⁷ Özgenç, s.435.

¹⁴⁸ Tan, Umran Sölez, 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 19. ve 20. Maddeleri, Yeni Adalet Dergisi, S.:25, Ekim-Kasım-Aralık 1992, s.41.

yeteneğine sahip olup olmadığı hususunda değerlendirme yapamaz zira bu husustaki değerlendirme hakime aittir¹⁴⁹.

Kusur yeteneği bulunmadığı belirlenen çocuk hakkında beraat kararı verilemez ancak 5271 Sayılı CMK 223/3-a maddesinde bu durumda “ceza verilmesine yer olmadığına” karar verileceği belirtilmiştir.

Bu durumda çocuk mahkemesi kusur yeteneği olmayan çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine karar verecektir. On iki yaşını doldurmayan çocuklar hakkında bu güvenlik tedbirlerinin uygulanması takdire bırakılmış iken bu yaş grubundaki çocuklar için takdiri nitelikte değildir¹⁵⁰.

Kusur yeteneğine sahip olduğu anlaşılan çocuk hakkında cezai yaptırım uygulanabilecektir. Ancak bu durumda 5237 Sayılı TCK 61 maddesinde belirtilen usul dairesinde yaptırım belirlenecektir.

5237 Sayılı Kanunun 50/3 maddesinde daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş on sekiz yaşından küçüklerin mahkum oldukları kısa süreli yani bir yıl ve daha az süreli hapis cezaları aynı kanunun 50/1 maddesinde belirlenen seçenek yaptırımlara çevrilmek zorundadır. Bu hususta mahkemeye takdir yetkisi verilmemiştir. 5237 Sayılı TCK'nın 51/1 maddesinde ise on sekizden küçük kişilerin üç yıl veya daha az cezayı gerektiren fiillerinden dolayı cezalarının ertelenebileceği düzenlenmiştir.

On sekiz yaşını doldurmamış olan küçüklerin işlemiş oldukları eylemlerle ilgili olarak 5237 Sayılı Kanunun 53/4 maddesi gereği 53/1 maddesinde belirtilen hakları kullanmaktan yoksun bırakılamaz. Keza 58/5 maddesinde on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir.

2.3. 15-18 Yaş Arasındaki Çocukların Cezai Sorumluluğu

Bu yaş grubundaki çocuğun hareketini algılayabilme ve sonuçlarını kavrayabilme, hareketlerini bu doğrultuda yönlendirebilme sahip olup olmadığı araştırılmaz

---

¹⁴⁹ Özgenç, s.436.

¹⁵⁰ Artuk-Gökçen-Yenidünya, 5237 Sayılı TCK'ya Göre..., s.631.

sadece cezalarında, sadece cezalarında yeniden topluma kazandırma, yeni suçların işlenmesini engelleme amacıyla belli indirimler yapılır¹⁵¹.

Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on sekiz yıldan yirmi dört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz.

Bedeni ve ruhi olarak olgunlaşmış olduğu kabul edilen bu yaş grubundaki çocukların kusur yeteneğine sahip oldukları kabul edilir. Bu nedenle bu kişilerin kusur yeteneklerinin araştırılmasına gerek yoktur. Her ne kadar bu yaş grubundaki çocukların kusur yeteneğinin olduğu kabul edilse de suça sürüklenmiş çocukların tekrar topluma kazandırılması ve bir daha suç işlemelerinin önlenmesi amacıyla mahkum olacakları cezaların tür ve miktarları ile verilecek cezaların nasıl infaz edileceği hususunda farklı düzenleme yapılması yoluna gidilmiştir¹⁵².

Kusur yeteneği bulunmadığı belirlenen çocuk hakkında beraat kararı verilemez ancak 5271 Sayılı CMK 223/3-a maddesinde bu durumda “ceza verilmesine yer olmadığına” karar verileceği belirtilmiştir.

12-15 yaş grubundaki çocuklar ile ilgili açıklamalarda da değinildiği üzere 5237 Sayılı Kanunun 50/3 maddesinde daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş on sekiz yaşından küçüklerin mahkum oldukları kısa süreli yani bir yıl ve daha az süreli hapis cezaları aynı kanunun 50/1 maddesinde belirlenen seçenek yaptırımlara çevrilmek zorundadır. Bu hususta mahkemeye takdir yetkisi verilmemiştir. 5237 Sayılı TCK nın 51/1 maddesinde ise on sekizden küçük kişilerin üç yıl veya daha az cezayı gerektiren fiillerinden dolayı cezalarının ertelenebileceği düzenlenmiştir.

On sekiz yaşını doldurmamış olan küçüklerin işlemiş oldukları eylemlerle ilgili olarak 5237 Sayılı Kanunun 53/4 maddesi gereği 53/1 maddesinde belirtilen hakları kullanmaktan yoksun bırakılamaz. Keza 58/5 maddesinde on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir.

---

¹⁵¹ Özbek, İzmir Şerhi..., s.379.

¹⁵² Özgenç, s.440.

2.4. 5395 Sayılı Kanun Kapsamında Çocuklar İçin Öngörülen Kurumlar

2.4.1. Adli Kontrol

Adli kontrol, tutuklama sebeplerinin varlığına bağlı olarak işlediği bir suçtan dolayı soruşturma ve kovuşturma evresinde şüpheli veya sanığın, bütün usul işlemlerinde hükmün infazında veya altına alınabileceği yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması amacıyla adli makam veya merci denetimi altına alınmasıdır¹⁵³.

Ceza Muhakemesinin sağlıklı bir şekilde yapılarak yargılama sonucunda verilecek kararların yerine getirilmesini sağlamak için başvuru ve temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliğinde olan koruma tedbirlerinden en ağırı olan tutuklama tedbiri yerine 1982 Anayasasının 13. maddesinde belirtilen “ölçülülük” ilkesi gereği mümkün olduğu kadar adli kontrol koruma tedbirinin uygulanması yerinde olacaktır¹⁵⁴.

Adli kontrol 5271 Sayılı Kanunun 109 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre CMK 100. maddesinde belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde ve üst sınırı üç yılı aşmayan eylemler için hakim adli kontrol kararı verebilecektir¹⁵⁵.

Adli Kontrol , kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar , kamuya yararlı bir işte çalıştırma, cezanın koşullara bağlı ve denetimli olarak ertelenmesi , büyüklere, çocuklara alkol yada uyuşturucu madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri, koşullu salıverilme, koşullu salıverilenler ile mükerrirler ve özel tehlikeli hükümlüler hakkında denetimli serbestlik , cezanın konutta infazına ilişkin hükümler ceza hukukunun sosyal müesseseleri olup, ceza mevzuatımızda bunlara da yer verilmiştir.

5395 Sayılı Kanunun 20. maddesinde adli kontrol ile ilgili düzenleme yer almaktadır. Kanun CMK 109. maddeye atıf yaparak adli kontrol tedbiri olarak bu kanundaki tedbirler ile;

a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak,

¹⁵³ **Hacıoğlu, B. Caner**, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:9, S.:1-2, Erzincan 2005, s.171.

¹⁵⁴ **Hacıoğlu**, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda..., s.167.

¹⁵⁵ **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.270.

b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,

c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak,

Tedbirlerine başvurabilecek ve eğer bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağına anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilecektir.

Adli kontrol kararına konu olan yükümlülükler niteliği itibariyle tutuklama tedbiri hariç olmak üzere kişi hürriyeti ve güvenliğini esaslı bir şekilde sınırlandırmadığı için adli kontrol altında geçen süre daha sonra mahkumiyet kararı verilmesi halinde cezadan mahsup edilmeyecektir¹⁵⁶.

2.4.2.Uzlaşma

Ceza hukukumuz bakımından yeni bir kurum olan uzlaşma aslında bir suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi yöntemidir. Mağduriyetin giderilmesi cezanın uygulanacağı yada kamu davasının açılacağı tehdidini içeren zorlama sonucu olabileceği gibi mağdur ile failin uzlaşması sonucu da olabilecektir¹⁵⁷. Uzlaşma yargı dışı yollar ile suç işlediği iddia olunan çocuğun ceza adaleti sürecinden alınmasını veya bu sürece intikal ettirilmemesini ve genellikle toplumsal yardım hizmetlerine yönlendirilmesini sağlamak amacıyla oluşturulan müessesedir¹⁵⁸.

Suçun işlenmesi ile fail ile mağdur arasında meydana gelen ihtilafı ortadan kaldırmak ve mağduriyeti gidermek fail ile mağdurun tarafsız olan uzlaştırıcı huzurunda iradi olarak bir araya gelip mağduriyetin giderilmesine çalışırlar¹⁵⁹.

Ceza Kanununda düzenlenen her suç kalıbı bir hukuki menfaati korur. Ancak menfaatin korunması her zaman ceza hukuku tarafından gerçekleşmez, hukuk düzeninin tüm

¹⁵⁶ **Hacıoğlu**, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda..., s.191.

¹⁵⁷ **Özbek**, İzmir Şerhi..., s.639.

¹⁵⁸ **Artuk**, Çocuk Ceza Hukukunun..., s.32.

¹⁵⁹ **Artuk**, Çocuk Ceza Hukukunun..., s.32.

araçları bunun için yardımcı olur. Asıl olan hukuka aykırı fiilden doğan sorunun çözmek için en son çare olarak ceza hukukuna başvurulmasıdır¹⁶⁰.

5237 Sayılı TCK.nın 73/8 maddesinde uzlaşma müessesesi düzenlenmiş buna göre soruşturulması ve kovuşturulması şikayete tabi olan suçlarda failin suçu kabullenerek, meydana gelen zararın tamamını veya büyük bir bölümünü ödemesi ve bu hususta mağdur ile failin anlaşmaları halinde kamu davası açılmayacağı belirtilmiştir. 5271 Sayılı CMK 253. maddesinde ise uzlaşma müessesesinde izlenecek usul açıklanmıştır.

5395 Sayılı Kanununun 24. maddesinde uzlaşma müessesesi ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre;

“[1] Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adlî para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır.

[2] Suç tarihinde onbeş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.”

Burada çocuklar için uzlaşma müessesesinin daha geniş olarak düzenlendiği görülmektedir. Çocuğun işlediği iddia edilen eylem için öngörülen eylemin ağırlığı belli bir sınırı aşmadığı takdirde eylem şikayete tabi olmasa dahi uzlaşma kurumu uygulanabilecektir. Bu düzenleme yerinde bir düzenlemedir ancak beraberinde bazı sorunlar da getirmektedir. Örneğin ruhsatsız tabanca bulundurması nedeniyle 6136 Sayılı Yasaya Muhalefet eylemiyle itham edilen bir çocuk için cezanın alt sınırı dikkate alındığında uzlaşma müessesesinin uygulanması gerekecektir. Ancak burada çocuk ile uzlaşacak kişi yada kurum açıklanmamış olduğundan çocuğun lehine olan bu kurumun nasıl işleyeceği hususu belirsiz kalmıştır. Kanaatimizce kamu yararını gözetecek olan cumhuriyet savcısına bu hususta yetki verilmesi en isabetli çözüm olacaktır.

Uzlaşmanın avukatlar vasıtasıyla yapılması eleştirilmiştir¹⁶¹. Özbek’e göre avukatın uzlaştırıcı olma niteliğine sahip değildir. Keza avukatlık mesleğinin amacı da bu değildir, avukat ancak uzlaşma konusunda yeterli eğitimi aldıktan sonra uzlaştırma yapabilir.

¹⁶⁰ Özbek, Veli Özer, Çocuk Mahkemelerinde Verilebilecek Kararlar, Erteleme Kararları ve Yargı Dışı Çözüm Yolları, Manisa Barosu Dergisi, S.:71, Manisa 1999, s.9.

¹⁶¹ Özbek, İzmir Şerhi..., s.643.

Uygulamada uzlaşma müessesesinin uygulanmasında uzlaştırıcı olarak atanan avukatların ücretlerini nasıl alacakları sorun olmakta, barolar uzlaşmacı avukat atamak için uzlaştırılacak kişilerin avukatlık ücretlerini bankaya yatırmalarını istemektedir. Bu hiç şüphesiz uzlaşma kurumu ile ulaşılmak istenen amaç ile uyuşmamaktadır.

2.4.3. Emniyet Tedbirleri

Haklarında genellikle ceza kovuşturması yapılamayan ve dolayısıyla cezalandırılması imkanı olmayan failin fiilinin toplumda arz ettiği tehlike dikkate alınarak uygulanan ve fail tarafından yeni suçlar işlenmesini önlemeye ilişkin ceza hukuku yaptırımı olan tedbirlere emniyet tedbiri denmektedir¹⁶². Emniyet tedbirleri toplumun kendisini ve üyelerini korumak için asırlar boyunca başvurduğu cezanın yetersiz kalması karşısında bir zorunluluğun sonucu olarak ve toplumun genel menfaati gereği suçluların tehlikelilik durumlarına karşı alınan önlemlerdir¹⁶³.

Emniyet tedbirleri ceza muhakemesinin yapılabilmesini yada hükmün yerine getirilebilmesini sağlamak amacıyla henüz hüküm verilmeden önce kural olarak hakim kararıyla başvuru ve her biri bir temel hakka müdahale niteliğindedir. Söz konusu tedbirler ceza yargılaması önlemleri, zorlayıcı önlemler, ihtiyati tedbir, usul tedbiri olarak da adlandırılmaktadır¹⁶⁴.

Cezalandırmaya dayanan sisteme karşı reform hareketini İtalya’da bulunan pozitivist hukukçular başlatmışsa da emniyet tedbirlerine ilk defa 1893 tarihli İsviçre Ceza Kanunu Öntasarısında yer verilmiştir¹⁶⁵.

Emniyet tedbirlerinin uygulanabilmesi için kişinin işlediği eylemin toplum için “tehlike” arz etmesi, bu tehlikenin meydana gelmesinden sonra hakim kanunda öngörülen tedbirlerin uygulanmasına karar vermesi gerekir. Ceza ve emniyet tedbirleri kanunilik prensibine bağlı olsa da cezanın amacı geçmişte işlenen fiile karşılık kefarete ve geleceğe

---

¹⁶² **İnan, Ali Naim**, “Çocuk Hukuku Bakımından Koruma Kararı, Koruma ve Emniyet Tedbiri Kavramları”, in: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şakir Berki’ye Armağan, C.:5, S.:1-2, Konya 1996, s.17.

¹⁶³ **Artuk, Mehmet Emin**, Emniyet Tedbirleri, Argumentum, Y.:2, S.:23, Haziran 1992, s.349.

¹⁶⁴ **Centel, Nur**, Koruma Tedbirlerinde Çalışmalar, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları, S.:1-3, İstanbul 1994, s.70.

¹⁶⁵ **Artuk**, Emniyet Tedbirleri, s.350 vd.

yönelik olarak özel ve genel önleme olmasına karşın emniyet tedbirleri sadece ileriye yöneliktir. Burada amaç failin suç işlemesini önlemeye ve toplumu korumaya yöneliktir¹⁶⁶.

Emniyet tedbirleri, kişinin hukuki değerlerini azaltma, mahrum kılma ve hukuki menfaatleri kısıtlama yolu ile gerçekleştiğinden hukuki anlamda bir kötülük ve zarar biçiminde gerçekleşir¹⁶⁷.

Toplumun suça ve suçluya tepkisinin ifadesi olan cezaya duyulan ihtiyaç inkar edilemez. Ancak işlenen fiilin ağırlığına göre hükmedilen ceza, suçlunun fiilini tekrar etmesini her zaman önleyemediğinden emniyet tedbirlerine de hukuk sisteminde ihtiyaç duyulmaktadır¹⁶⁸.

765 sayılı TCK'da küçüğün suç işlemesinden sonra emniyet tedbiri olarak müesseseye konulması, yada ana baba veya vasiye teslimi öngörülmüştür. Emniyet tedbirlerinin geri alınması mümkündür ve tekerrüre esas teşkil etmezler. Tedbire hükmedilebilmesi için failin 1 seneden fazla hapis cezasını veya daha ağır cezayı gerektiren bir cürümü işlemiş olması gerekmektedir. 2253 Sayılı Kanunun 10. maddesinde de emniyet tedbirlerine yer verilmiştir. Ayrıca 647 Sayılı Kanunda da emniyet tedbirleri düzenlenmekteydi.

2253 Sayılı Kanunda çocuklar için veli, vasi ya da bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabaya çocuğun teslimi öngörülmekteydi. Ayrıca çocuğun güvenilir aile yanına yerleştirme, bakım ve yetiştirme yurtlarına nakledilme yada genel ve katma bütçeli daire, mahalli idare, banka gibi kurumlara yerleştirme tedbirleri öngörülmüştü.

765 Sayılı TCK sisteminde hakim, tedbire hükmederken küçüğün fiili işleyip işlemediğini araştıracağı ve çocuğun en az incinecek olduğu tedbirin uygulanacağı belirtilmekteydi.

2253 Sayılı Kanunun 10. maddesi tedbirleri, gerek hakkında uygulanan çocuklar açısından gerek tedbirlerin niteliği ve amacı açısından hiçbir sınıflandırmaya tabi tutmamıştır. Öte yandan tedbirler arasında hiçbir sınıflandırma ve derecelendirme yapılmamıştır.

---

¹⁶⁶ Artuk, Emniyet Tedbirleri, s.352.

¹⁶⁷ Hafızoğulları, Zeki, Ceza Normu, Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Düzeni, Ankara 1987, s.242.

¹⁶⁸ Artuk, Emniyet Tedbirleri, s.356.

2253 Sayılı Kanun kapsamında kalan küçüklerin suç işlemleri halinde uygulamada çocuğun veli, vasi yada bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabalarından birine teslim edilmesini öngören hüküm uygulanmakta, yeterli kurum ve altyapı sağlanamadığından diğer tedbirlere çoğunlukla hükmedilememektedir.

Oysa çocuğu suça iten etkenlerin arasında ailesinin ve yaşadığı çevrenin büyük ölçüde etkisinin olduğu dikkate alındığında çocukların suç işledikten sonra tekrar aynı ortama gönderilmelerinin bir çok kez uygulanması amaçlanan tedbirle bağdaşmayacağı açıktır.

5395 Sayılı Kanununun 36 ve devamı maddelerinde çocuğun denetim altına alınması ile ilgili hükümlere yer almaktadır. 5395 sayılı Kanununun 36. maddesi şöyledir;

“Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir.”

Çocuklara uygulanan emniyet tedbirleriyle çocuğun hukuksal varlığı, özgürlüğü veya malvarlığı kısıtlanabileceği gibi, toplum içindeki saygınlığı da bir ölçüde azaltılabilir.

2.4.3.1.Resmi veya Özel Bir Kuruma Konulma

Eylemi suç sayılan çocuklarla, tehlikelilik hali gösteren uyumsuz veya korunmaya muhtaç çocuklara yaptırım olarak bir kuruma konma tedbiri uygulanabilir. Bu kurumlar küçüklerin kişilik özelliklerine göre değişmektedir. Çocuğun bedensel ve ruhsal bakımdan tedavi görmesi gerektiğinin belirlenmesi yada eğitimi güç olan bir kişiliğe sahip olduğunun tespit edilmesi durumunda tedavi,rehabilitasyon ve eğitimi güç olan çocuklara özgü eğitim veren kurumlara yerleştirilebilecektir¹⁶⁹. Ülkemizde çocukların yaşlarına göre kurumlar belirlenmektedir.0–12 yaş grubundaki çocuklar çocuk yuvalarına yerleştirilirken, 12–18 yaş grubundakiler yetiştirme yurtlarında barındırılmaktadır.

Ülkemizde gerek korunmaya muhtaç gerekse suçlu ve uyumsuz çocukların bakım, koruma ve yeniden eğitiminde alınan tedbirler, kurumların yetersizliği nedeniyle uygulama alanı bulamamaktadır. Mevcut kurumlar da genellikle korunmaya muhtaç çocukları eğitmek

---

¹⁶⁹ inan, s.20 vd.

amacıyla örgütlendikleri için suça itilmiş ve uyumsuz çocukları kabulden kaçınmakta ya da bu konuda başarılı olamamaktadırlar.

Korunmaya muhtaç veya suçlu bir çocuğun ailesinden ve çevresinden koparılarak bir kuruma yerleştirilmesi oldukça ağır bir tedbirdir. Birçok ülkede bu tedbirin uygulanması sıkı şartlara bağlı tutulmuştur.

Ülkemizde bu tedbir çocuk mahkemesince uygulanır, Bu suretle çocuklar hakkında uygulanacak tedbirler en geç 18 yaşını bitirmeleri ile son bulur.

2.3.4.2.Gözetim Altında Serbesti

Gözetim altında serbesti, ceza ehliyetine sahip olsun veya olmasın bütün suç işlemiş çocuklara uygulanabilen bir tedbirdir. Kendisine söz konusu tedbir uygulanan küçük, bir gözetim delegeşi tarafından izlenir. Gözetim tedbiri küçüğün ailesi ve toplumsal çevresi üzerinde eğitici eylemlerde bulunmak, çocukla toplumsal çevresi arasında ilişkileri düzenlemek ve küçüğe olduğu gibi, ailesine de destek olmak için kullanılmaktadır.

Çocuğun gözetim sırasında uyması gereken koşullar açıkça belirtilir. Bu koşullar çocuğun ve gözetim delegesinin isteği üzerine değiştirilebilir. Gözetim tedbiri uygulanan hükümlü çocuk, sosyal hizmet uzmanının gözetiminde bir süre kalmakta ve böylece ıslahevinin olumsuz koşullarından uzakta eğitime çalışılmaktadır. Bu yöntem özellikle İngiltere ve ABD de geniş bir uygulama imkânı bulmaktadır.

İngiltere’de “Probation¹⁷⁰” kurumu adı verilen bu tedbirde, suç işlemiş çocuk probation memurun denetiminde belirli sürelerle doğal çevresinde bırakılabileceği gibi, bu çevre çocuk için zararlı ise “Probation Hostel” (yurt, misafirhane) veya “ Probation Home” (ev, yuva) gönderilmesine karar verilir¹⁷¹. Yurttaki çocuklar bir işe yerleştirilirler. Her iki

---

¹⁷⁰ Probasyon anglo-sakson anlamıyla mahkumiyet kararının verilmesinin geri bırakılmasıdır. Hapsin yerine kabul edilen ve suçlunun ıslah ve tedavi (traitement) edilmesini amaçlayan bir metottur. Yani bu metot ile belli bir müddetle hüküm verilmesinin veya hüküm verilmişse infazının şartlı olarak ertelenmesi öngörülmüştür. Bkz. **Artuk, Mehmet Emin**, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükümün Ertelenmesi Müessesesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.:47, S.:1-2, Ocak-Haziran 1992, s.63 vd.

¹⁷¹ **Yenidünya**, s.29.

kurumda da çocuk, gözetim delegesinin gözetimi altındadır. Adam öldürme, Vatana ihanet, Sahte Para Basmak gibi suçlar dışında diğer bütün suçların faileri bu tedbirlerden faydalanabilirler. Bu husus hâkimin takdirine bırakılmıştır.

Gözetim tedbiri, birçok yararının yanı sıra, dikkatli uygulanmadığı takdirde zararlı sonuçlara da yol açabilir. Suç işleminde çevre ve ailenin etkili olduğu durumlarda çocuğun, bu ortamda yaşamasına izin verilmesi yeni bir suç işleminde neden olabilir. Bu durumlarda gözetim delegesine büyük sorumluluklar düşmektedir. Gözetim delegesinin yeterli eğitim ve bilince sahip olmaması halinde, tedbirin başarısızlığa uğraması kaçınılmazdır.

2.3.4.3.Belli Bir Merkeze Devam Etme

Suç işlemiş çocukların eğitimini tamamlamak için, bunların boş zamanlarında belli merkezlere devam etmeleri mecburiyeti de getirilebilir.

Suç işlemiş çocuğu ailesine, vasiye veya bakımını üzerine alan birine bırakabilmek için; 1-Ailenin çocuğun biyolojik, psikolojik ve toplumsal gelişimini olumlu bir biçimde yönlendirecek durumda olması,2-Çocuğun yaşının büyük, işlediği suçun ağır olmaması,3-Toplumsal çevresinin onu suça itecek yapıda olmaması gereklidir.

Uzman Personel Tarafından çocuk ve koruyucu aile üzerinde yapılacak araştırmadan sonra uygun görüldüğü takdirde çocuk, yapılacak yazılı bir sözleşmeden sonra koruyucu aile yanına yerleştirilebilir.

Çocuğa emniyet tedbirleri uygulanmasında güdülen amaç, çocuğun toplum içinde suçlu olarak damgalanmasını önleyerek, eğitilmesi ve yeniden topluma kazandırılmasıdır. Bu nedenle kanunlar, çocuğun toplum içinde saygınlığını zedeleyen yaptırımlardan kaçınmaktadırlar.

Ancak, bazen çocuk işlediği suçla kendisine toplumda saygınlık kazandırmaya çalışabilir veya saygınlığını arttıracığını sanabilir. Özellikle gençlik çetelerinde, grup içinde kendisine üstün bir yer edinmek genellikle işlenen suçla doğru orantılı olmaktadır. Böyle

durumlarda çocuğun uyarılması, suç işleyerek toplumun öfkesini kazandığını anlamasına yardımcı olur.

Bütün bu tedbirler uygulanırken, çocuğun kişiliğinin, bulunduğu doğal çevresin, uygulanacak tedbire elverişli olması gerekmektedir. Tedbir uygulanmasına karar verilmeden önce çocuğun yaşı, fiziki durumu, psikolojik yapısı, aile bağının niteliği, ailesinin, okul veya iş çevresinin durumu araştırılıp çocuğun genel gidişi yakından gözlenmelidir. Tedbir uygulanırken amacın, çocuğu yeniden eğitip topluma kazandırmak olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle uygulamayı gerçekleştirecek elemanların çok iyi yetiştirilmeleri gerekir.

Çağdaş ceza infaz sisteminin temel amacı , hükümlünün sosyalleşmesini teşvik etmek. Yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, üretken , kanunlara ve toplumsal kurullara saygılı sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak ,böylece özel ve genel önlemeyi sağlamak, toplumu suça karşı korumaktır.

19.'uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren tartışılmaya başlayan cezanın amacı ve nitelikleri konusundaki yeni görüşler, buna bağlı olarak yeni yöntem ve kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ceza hukuku alanında insana değer veren düşüncelerin etkinlik kazanması nedeniyle; hapis cezalarının her zaman iyi sonuç vermediği, hükümlünün toplumla bütünleşmesini gerçekleştirmede yeterli etkiyi yapmadığı, infaz rejimlerinde hükümlünün iyileştirilmesini ve topluma yeniden kazandırılmasına imkan sağlayacak değişiklikler yapılması gerektiği görüşleri de gündeme getirilmiştir. Tüm bu çabalara rağmen, kısa ve uzun hürriyeti bağlayıcı cezaların kötü etkileri ortadan kaldırılamamıştır. Yapılan kriminolojik araştırmalarda, hükümlünün kişiliğine bilimsel yöntemlerle yaklaşılması, uygulamalarda değişiklikler yapılması gerektiği düşüncelerini doğrulayıp desteklemiştir¹⁷².

Anne ve babanın çocuğu, terbiye etmekle, bakım ve gözetimini yapmakla hükümlü oldukları açıktır. Anne ve babanın çocuğa Anayasanın 42. maddesi gereğince eğitim kazandırmaya hükümlü olduğu görülmektedir. Çocuk Hakları Bildirisinde, çocuklara sağlanan bu haklara açıklık getirilmiştir.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kuralları Kanunu ile denetimli serbestlik hizmetlerini yerine getirmek üzere, Bakanlık merkez teşkilatında daire başkanlığı, taşra teşkilatında şube müdürlükleri(Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri Şube Müdürlüğü) ve koruma kuralları kurulmaktadır.

¹⁷² **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.401.

Denetimli serbestlik hizmetleri , insan onuruna saygı ve dürüstlük, gizlilik , tarafsızlık ilkelerine uygun şekilde yürütülecektir.

Denetimli serbestlik ve yardım merkezleri şube müdürlüğü ile denetim görevlilerinin yükümlülüğü bu olmakla birlikte hakkında herhangi bir tedbire hükmedilen kişi bakımından yükümlülük de, karara uygun olarak şube müdürlüğünün hazırladığı programa ve denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerilerine uymak ve katlanmaktır.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri Şube Müdürlüğünün görevleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

1. Adli kontrol altına alınan şüphelilerle ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek
2. Şüpheli hakkında sosyal araştırma raporu düzenleyip sunmak
3. Suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde danışmanlık yapmak ve bu kişilere yardımcı olmak.

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kuralları Kanununun 11.'inci maddesine göre, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü çocuk mahkemeleri ile aile mahkemeleri, denetimli serbestlik , yardım ve koruma hizmetleri alanında gözetim esaslarına göre yardımda bulunmakla görevlidir. Kanun Koyucu, denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğüne çocuklar hakkına uygulanacak denetimli serbestlik esasları bakımından da görev vermiştir. Ancak, bu görevin yerine getirilmesine “gözetim esasının” ölçüt olduğu belirtilmiştir. Denetimde, denetim görevlisi hakkında işlem yürüttüğü kişinin dışındadır. Oysa, çocuklar bakımından paylaşma, birlikte olma ve yönlendirme ilkelerinin gözetilmesi gerekmektedir ki, Kanun Koyucu bunu sağlamak amacıyla çocuklar hakkında yürütülecek denetimli serbestlik uygulamasının “gözetim esaslarına” uygun olacağını belirtmiştir.

Esas itibariyle aynı ilke, Çocuk Koruma Kanununun 37.'inci maddesinin birinci fıkrasında da korunmuştur. Buna göre, korunma ihtiyacı olan çocuklar veya suç tarihinde oniki yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuklar ile çocuğun aileye teslimi yönünde karar

verilmesi halinde, bu çocuklar hakkında denetim görevi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından “gözetim esaslarına göre” yerine getirilir¹⁷³.

2.3.4.4. Denetimli Serbestlik Uygulaması

2.3.4.4.1. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre

1. Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen,
2. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan ile ,
3. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir.

Bu hususlara dayalı olarak çocuğun denetim altına alınması hakim veya mahkemenin takdirine bırakılmaktadır. Bu hususlara dayalı olarak çocuğun denetim altına alınması zorunluluğu bulunmamaktadır.

Çocuk Koruma Kanununa göre denetimli serbestlik bürolarının (denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü) çocuklarla ilgili olarak yürütecekleri görevler bunlar olmakla birlikte, bu birim tarafından çocuklarla ilgili olarak yürütülecek olan çalışmalar yalnızca bunlar değildir. Bunun yanında Türk Ceza Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile diğer bir kısım kanunlarda da çocuklar hakkında denetimli serbestlik birimi tarafından yürütülecek işlemler bulundurulmaktadır. Aşağıda, çocuklarla ilgili olarak diğer kanunlarda yer alan ve denetimli serbestlik birimi tarafından yürütülecek işlemler hakkında bilgi verilmiştir.

5237 Sayılı TCK nun 51.'inci maddesine göre, işlediği suçtan dolmayı üç yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkum edilen çocuğun cezası maddede belirtilen koşulların gerçekleşmesi durumunda ertelenebilir.

Cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı , mahkum olunan ceza süresinden az olamaz. Denetim altına alınması hususunda hakime takdir yetkisi tanınmamıştır. Bu nedenle cezası ertelenen çocuğun denetim altına alınmasına mutlaka karar verilecektir.

---

¹⁷³ **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.407.

5237 Sayılı TCK nun 51.'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereğince cezası ertelenen hükümlü çocuk hakkında, bir yıldan az , üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı , mahkum olunan ceza süresinden az olamaz. Bu nedenle denetim süresi hiçbir şekilde bir yıldan az olunmayacak, bununla birlikte mahkum olunan ceza süresinden az olamayacaktır. Ancak her halükarda denetim süresi üç yıldan fazla alamayacaktır.

5237 Sayılı TCK nun 51.'inci maddesi gereğince, çocuğun denetim altına alınması zorunlu olmakla birlikte, denetim belli koşullara da bağlanabilir. Çocuğun bu koşullara tabi tutulması zorunlu değildir.(TCK.m.51/6)

5237 Sayılı TCK nun 51.'inci maddesinin yedinci fıkrası gereğince, hükümlünün denetim süresi içinde kendisine yüklenen yükümlülüklerle , hakim uyarısına rağmen , uymamakta ısrar etmesi halinde; ertelenen cezanın kısmen veya tamamen infaz kurumunda ceptirilmesine karar verilebilir. Türk Ceza Kanununun 51.'inci maddesinin sekizinci fıkrası gereğince, denetim süresi yükümlülüklerle uygun veya iyi halli olarak geçirildiği takdirde , ceza infaz edilmiş sayılır.

765 sayılı Türk Ceza Kanununun konuyla ilgili olan 95'inci maddesinde , cezası ertelenen mahkumun öngörülen sürede yine bu maddede öngörülen cezalara mahkum olmazsa, cezası tecil edilmiş olan mahkumiyeti esasen vakı olmamış sayılmaktayken , 5237 Sayılı TCK. nu bu konuda temel bir değişiklik yapılmaktadır. Buna göre denetim süresi yükümlülüklerle uygun veya iyi halli olarak geçirildiği takdirde., ceza infaz edilmiş sayılır. Bu nedenle ,mahkumiyete bağlı sonuçlar devam edecektir.

Genelde ceza mahkemesinde şahit olarak kabul edilen mağdurun, bu sistemde güçlendirilmesi ve mağdurun istemlerinin ön planda tutması sağlanır. Bu yolla barışın toplumda güçlenmesi ve yerleşmesi amaçlanmaktadır¹⁷⁴.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 58'inci maddesinin beşinci fıkrası gereğince fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla, diğer koşulların varlığına rağmen, mükerrir sayılmaları mümkün değildir.

---

¹⁷⁴ Tekin, s.488.

2.3.4.4.2. 5275 Sayılı Ceza Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanuna Göre

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 104'üncü maddesi gereğince, cezaları ertelenen , salıverilen veya haklarında hapis cezası dışında herhangi bir tedbire hükmedilen hükümlülerin toplum içinde izlenmesi, iyileştirilmesi , psiko-sosyal problemlerin çözülmesi , salıverme sonrası korunması ve yargılanan kişiler hakkında psiko-sosyal araştırma raporlarının düzenlenmesi ve mağdurun korunması gibi görevleri yerine getirmek üzere denetimli serbestlik ve yardım merkezleri kurulacaktır.

Kanununun 104'üncü maddesinin üçüncü fıkrasının gereğince, denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurallarının kuruluşu, çalışma yöntem ve esasları, ilgili kanununda düzenlenecektir.

Bu amaçla 03.07.2005 tarihli ve 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Koruma Kuralları Kanunu kabul edilmiştir.

2.4.4. Koşullu Salıverilme

Şartlı salıverilme, mahkum edildiği özgürlüğü bağlayıcı cezadan, kanunun gösterdiği bir kısmını iyi hal ile ve kurallara tam uyarak geçirmiş bulunan hükümlünün, konulmuş bulunan şartlara her bakımdan uymadığı takdirde geri alınması koşulu ile, mahkumiyet süresini tamamıyla bitirmeden, merciinde alınacak bir karar ile salıverilmesini ve böylece özgür yaşama dönmesini sağlayan bir kurumdur¹⁷⁵.

Şartlı salıverme müessesesi ancak hapis cezalarında uygulanabilecektir. Buna göre kişi ceza infaz kurumunda hükümlülük süresinin bir kısmını "iyi hal" ile geçirdikten sonra adli makamlar tarafından cezanın kalan kısmı ceza infaz kurumunda tamamlattırılmadan serbest bırakılacaktır¹⁷⁶.

647 Sayılı Kanununun 19.maddesine göre şartla salıverilmesinin koşulları şunlardı;

¹⁷⁵ **Dönmezer-Erman**, s.81; **Yenidünya**, s.4.

¹⁷⁶ **Yenidünya**, s.7 vd.

1-Hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olanların, hükümlülüklerinin yarısını iyi hal ile geçirmeleri, (ancak 8.maddenin 1,2,3 bentleri gereğince cezalarının özel şekilde infazına karar verilmiş olanlar bu kurumdan faydalanamazlar)

2-Ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilmiş olanların 20 yılı iyi halle geçirmiş olmaları,

3-Cezalarının infazı sırasında ceza infaz kurumlarından kaçmış veya kaçmaya teşebbüs etmiş olanların, hürriyeti bağlayıcı ceza süresinin ¾ ünü, ömür boyu hapis cezasının ise 26 yılını çekmeleri gerekir.

Hangi hükümlülerin iyi hal göstermiş olarak kabul edilecekleri Ceza İnfaz Kurumları ve Tevkif evlerinin Yönetimine ve cezaların infazına dair tüzüğün 245.maddesindeki ilkelere göre belirlenir.

2253 Sayılı Kanununun 39.maddesi şartlı salıverilme bakımından küçükler hakkında bazı özel hükümler getirmişti. Buna göre;

1-Şartlı salıverilmeye cezanın infaz edildiği yerdeki çocuk mahkemesi karar verir.

2-Şartlı salıverilmiş hükümlüler hakkında, şartla salıverilme süresinin sonuna kadar TCK m 28.3.4 hükümleri uygulanırken, küçükler hakkında söz konusu hükümler ÇMK m.39 gereğince uygulanmayacaktır.

3-Şartlı salıverilen küçükler, deneme devresinin sonuna kadar ÇMK m.29 ve 32'de sözü edilen gözetim delegeleri tarafından gözetim altında tutulurlar. Şartla salıverilme dönemi içinde gözetimin hangi ilkelere göre yapılacağı bu konuda karar veren mahkemece saptanır.

Şartla salıverilmeye ait süre ve iyi hal koşulları bakımından küçük suçlularla yetişkinler arasında herhangi bir fark gözetilmemiştir.

Şartla salıverilme süresi içinde mahkûm yeniden kasıtlı bir cürüm işlerse ve bundan dolayı hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olursa veya uymak zorunda olduğu şartları yerine getirmezse şartla salıverilme kararı geri alınır. Bu takdirde şartla salıverilme halinde geçen

süre, dikkate alınarak kalan ceza aynen çektirilir. Bir daha şartla salıverilmez. Şartla salıverilme süresinin iyi hal ile geçirilmesi halinde ise kalan ceza infaz edilmiş sayılır.

2253 Sayılı Kanununun 38. maddesinde “Para cezasından başka bir cezayla hükümlü olmayan ve 15 yaşını doldurmayan küçük, işlediği bir suçtan dolayı ağır veya hafif para veya 3 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalardan birine mahkum olup ve geçmişteki haliyle ahlaki temayüllerine göre cezanın ertelenmesi ileride cürüm işlemekten çekilmesine sebep olacağı hakkında mahkemece kanaat getirilirse bu cezanın şartlı olarak ertelenmesine hüküm olunabilir” denmektedir. Burada 765 sayılı TCK’nın 89. maddesinde bahsedilmiş olan erteleme müessesesinin küçükler bakımından uygulanma şekli gösterilmekteydi. tecil adlı ferdileştirme aracının failin bazı tavır ve hareket şartlarına bağlı olarak kullanılması demek olan şartlı erteleme hakime ferdileştirme amacıyla failin bazı davranış şartlarına bağlı olarak salıverme yetkisini veren modern çağın hürriyeti bağlayıcı ceza yerine uygulanabilecek elverişli ferdileştirme müesseselerinden biridir.

2253 Sayılı Kanunda cezanın infazının tecilimi yoksa şarta bağlı mahkumiyet esasının mı kabul edildiği belirsizdir. cezanın infazının tecilinde cezanın infazı mümkün değildir ancak mahkumiyet bakidir ve bu mahkumiyetin infaz dışındaki sonuçları doğacaktır. Şarta bağlı mahkumiyet esasında ise mahkumiyet baki olmamış sayılacak ve hatta deneme süresi iyi geçirildikten sonra işlenen suçlardan mahkumiyetler de tecil edilebilecek, önceki mahkumiyet tekerrüre de esas alınmayacaktır. Suç işleyen çocuk 1 yıldan 3 yıla kadar deneme süresine tabi tutulacaktı. 765 sayılı TCK’nın 95. maddesinde ise kabahatler için 1 yıl, cürümler için ise 5 yıl olarak bu süreler belirlenmişti. Bu durumda aynı tarihte kabahatten dolayı hakkında hüküm kurulan ve cezası ertelenen bir küçük 3 yıllık deneme süresine tabi tutulabilecekken , kabahat işleyen bir yetişkinin 1 yıl deneme süresine tutulacağı sonucuna varılabilecekti. Bu nedenle 2253 Sayılı Kanununun 38. maddesi daha lehe bir düzenleme getirmiştir.

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 107.’inci maddesinde koşullu salıverilme müessesesi düzenlenmiştir.

Koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlünün onsekiz yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün, iki gün olarak dikkate alınacaktır. Kişinin koşullu salıverilme tarihinin ve hak ederek tahliye tarihinin hesaplanmasında, cezanın

infazı sırasında onsekiz yaşını doldurma tarihinden sonra ceza infaz kurumunda geçireceği her bir gün yine iki gün değil bir gün olarak kabul edilecektir.

5275 Sayılı Kanununun 107.'inci maddesi gereğince koşullu salıverilen hükümlü denetim altına alınacaktır.

Maddede onsekiz yaşından küçük bulunan hükümlülerle ilgili özel düzenleme yapılmıştır. Buna göre, onsekiz yaşından küçük olan hükümlüler, denetim süresinde eğitimlerine, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir kurumda devam ederler. Bu hükmün uygulanabilmesi için kişinin,suç tarihinde onsekiz yaşından küçük olması değil, koşullu salıverilme tarihinde halen onsekiz yaşını doldurmamış olması gerekmektedir.

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 108.'inci maddesinde mükerrirlere özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Maddede , tekerrür halinde işlenen suçtan dolayı koşullu salıverilme tarihleri yeniden belirlenmekte ve koşullu salıverilme tarihleri, mükerrir bulunmayan kişilere göre daha uzun tutulmaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktar, tekerrüre esas alınan cezanın en ağırdan fazla olmayacaktır. İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması durumunda, hükümlü koşullu salıverilmez.

3.ÇOCUK YARGILAMASINDA ERTELEME MÜESSESESİ

3.1.ERTELEME KAVRAMI

Suç işleyen kişinin mahkum olduğu cezanın infaz edilmesiyle güdülen amaç, kişiye gerçekleştirdiği haksızlık nedeniyle etkin bir uyarıda bulunmak ve kişinin etkin bir pişmanlık duymasını sağlamaktır. Kişinin sosyal sorumluluğa sahip olması sağlanmaktadır¹⁷⁷.

---

¹⁷⁷ Özgenç, s.643.

İşlediği suç nedeniyle kişinin cezalandırılması kural olmakla birlikte ceza siyasetinin bir sonucu olarak belli koşulların varlığı halinde kişinin belli yükümlülüklere uyması halinde kişinin cezasını çekmesi denetim süresince ertelenerek bu süre zarfında iyi hal göstermesi ve yükümlülüklerini yerine getirmesi durumunda mahkum olunan hapis cezası infaz kurumu dışında çekilecektir¹⁷⁸.

Erteleme müessesesi önemsiz bir suç işlemiş olan ve ileride yeniden suç işlemeyeceğine kanaat getirilen kimselerin cezaevlerinin olumsuz etkilerinden uzak tutulmasını sağlamak amacıyla düzenlenmiş bir kurumdur. Erteleme müessesesi belli bir süre içinde failin yeniden suç işlememesi ve öngörülen diğer şartlara uyması koşuluyla kamu davasının açılmasının, kamu davası açılmışsa duruşmanın yapılmasının yada duruşma yapılmakla birlikte mahkumiyet hükmünün verilmemesi veya mahkumiyet hükmü verilmişse cezanın infaz edilmemesi sonucunu doğuran hukuki bir müessesedir¹⁷⁹. İyi hal göstermeyen fail hakkında ise kovuşturma devam eder ve ya verilen ceza infaz edilir¹⁸⁰. İlk ortaya çıktığında yalnız küçükler için kabul edilen erteleme müessesesi, bugün tüm suçlulara uygulanmaktadır.

Erteleme dendiğinde ilk akla gelen cezanın ertelenmesidir. 5237 Sayılı TCK ertelemeyi hapis cezası ile sınırlı tutmuştur. Ertelemede amaç faile uygulanacak yaptırımın bireyselleştirilmesi suretiyle, belli süre içinde failin iyi hal göstermesi ve kendisine yüklenen mükellefiyetleri yerine getirmiş olması karşısında devletin kovuşturma, cezalandırma ve tedbir uygulama hak ve yetkisinden vazgeçmesidir¹⁸¹.

Bir suçun işlendiğinin haber alınması üzerine hazırlık soruşturmasına başlanması ve yeterli delil elde edilince de kamu davası açılmasının zorunlu olması kovuşturmanın mecburiliği ilkesidir. Bunun yanında yaptırımın bireyselleşmesini amaç edinen maslahata uygunluk prensibinde yetkili makamlar hazırlık soruşturmasını sonuçlandırmakta ve kamu davası açmakta takdir yetkisine sahiptirler.

---

¹⁷⁸ Özgenc, s.643.

¹⁷⁹ Yenidünya, s.20.

¹⁸⁰ Önder, Ayhan, Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler, İstanbul 1963, s.6.

¹⁸¹ Özbek, İzmir Şerhi..., s.367.

3.2.KAMU DAVASININ AÇILMASININ ERTELENMESİ

Fail hakkında işlediği iddia olunan suçun önemi nazara alınarak belirli bir süre iyi hal göstermesi ve yükümlülüklerine uyması şartıyla kamu davasının açılmasından vazgeçilmektedir¹⁸².

Burada savcının yapmış olduğu soruşturma sonucunda şüphelinin suç işlediğine dair kamu davası açmak için yeterli delil elde ettiği takdirde kamu davası açmasının zorunlu olup olmadığı hususunun belirlenmesi gerekmektedir. CMUK 148 maddesinde Cumhuriyet Savcısının yaptığı soruşturma sonucunda yeterli delil elde etmesi halinde kamu davasını açılacağını düzenlemiş ve “yasallık” anlayışını esas almıştı. Benzer düzenleme CMK 170. maddesinde de yer almaktadır¹⁸³. Yasallık anlayışı Almanya,İtalya,İspanya ve İsviçre'nin bazı kantonlarında ve doğu Avrupa ülkelerinin birçoğunda ve ülkemizde de geçerli olmuştur¹⁸⁴. Ancak 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun 19. maddesinde “maslahata uygunluk¹⁸⁵” anlayışının bir sonucu olan kamu davasının ertelenmesi müessesesi düzenlenmiştir.

Bu yöntemde cumhuriyet savcısı soruşturma aşamasında belli bir deneme süresi içerisinde belirlenen koşullara uygun davranması halinde şüpheli hakkında kamu davasının açılması ertelenmektedir. Ancak savcının erteleme kararını vermesi zorunlu değildir. Tüm koşulların varlığı halinde dahi savcı kamu davasını açmayı ertelemeyebilir¹⁸⁶. Ancak kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının uygulanması çocuk hakiminin onamasına bağlıdır. Maslahata uygunluk yönteminin bir sonucu olarak görünen kamu davasının koşullu ertelenmesi kurumu ülkeler arasında farklı olarak uygulanmaktadır.

Finlandiya'da savcı başka bir makamın onay veya iznine gerek kalmadan kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verebilmekte, Danimarka'da ise savcının şüpheliye yükletmeyi tasarladığı yükümlülüklerin mahkemece onaylanması gerekmektedir. Hollanda'da bu müessesenin uygulanmasından önce hakim ve ilgili makamın görüş ve iznini alması şart

¹⁸² **Önder**, Ceza Hukukunda Tecil..., s.8; **Artuk, Mehmet Emin- Yenidünya, Ahmet Caner**, “Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Erteleme Müessesesi”, in: Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, İstanbul 1999, s.57.

¹⁸³ **Özbek**, İzmir Şerhi..., s.368.

¹⁸⁴ **Balo**, Uluslar arası İlkeler Işığında..., s.258.

¹⁸⁵ Bu ilkeye göre ceza davalarının açılması için kanunda öngörülen unsurların gerçekleşmiş olması yeterli değildir. Ayrıca dava açılmadan önce “maslahata uygunluk” (opportunitate) yada “kamu yararı” araştırılacak ve eğer kamu yararı gerekli kıldığı takdirde kamu davası açılacaktır. Bkz. **Yenidünya**, s.23.

¹⁸⁶ **Özbek**, İzmir Şerhi..., s.367.

koşulmuştur. Danimarka ve Norveç gibi ülkelerde yöntemin uygulanması sanığın açıkça kabulüne bağlı tutulmuştur¹⁸⁷.

Karşılaştırmalı hukukta kamu davasının açılmasının ertelenmesinde az önemli işlerde kamu yararı düşüncesiyle örneğin Finlandiya’da işlenen eylemin para cezasını veya üç ayı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi, Norveç’te değeri düşük bir malın hırsızlığı gibi yine aynı düşünceyle eylemin türü ve ağırlığı dikkate alınmadan da kurum uygulanabilmektedir¹⁸⁸. Belçika 1965 tarihli Gençlerin Korunmasına Dair Kanun ile on sekiz yaşından küçükler için Japonya ise 1924 tarihli kanunla çocuklar ve yetişkinler için maslahata uygunluk prensibini kabul etmiştir¹⁸⁹.

Ülkemizde gerek Çocuk Muhakemesi Hukuku, gerekse Genel Muhakeme Hukuku kurallarında kamu davasının açılmasının ertelenmesi müessesesine yer verilmediği görülmektedir. Ancak özel olarak bazı suçlar için belirli şartlar ile bir deneme süreci kabul edilmiş olduğunu belirtmekte yarar vardır¹⁹⁰.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi şüphesiz yaptırımın yargılanmadan öncede bireyselleştirilmesine olanak verecektir. ÇHDS. 37. maddesinde düzenlenen yargı organlarının mümkün olduğu kadar fazla bireyselleştirme araçları ile donatılması ve en son çare olarak çocuğa özgürlüğü bağlayıcı ceza verilmesi hükmü de hayata geçmiş olacaktır.

Erteleme için kabulün aranmaması suçsuz olduğuna inanan bir kimsenin dava açılmadığından suçsuzluğunu kanıtlama gibi bir olanaktan yoksun bırakılmasına ve bu nedenle bir suçlu olarak damgalanmasına neden olur. Öteden beri kuruma yapılan en önemli itirazlardan biri sanığın suçsuzluğunu kanıtlama olanağından yoksun bırakılmasıdır. Diğer itirazlar ise şöyledir. Bu kurum ile cezada bulunması gereken kefaret esası zedelenir. Ertelemeden sonra deliller kaybolabildiğinden ilerideki olası duruşmalarda zorluk çıkabilir, hakimlik gibi tarafsız bir organ olmayan savcılığın Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar vermesi hukuk devleti anlayışına aykırıdır. Davanın açılması ile bir kimsenin mahkeme

---

¹⁸⁷ **Artuk, Mehmet Emin**, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Argumentum, Şubat 1992, Y.: 2, S.:19, s.288.

¹⁸⁸ **Artuk**, Çocuk Ceza Hukuku Açısından ..., s.288.

¹⁸⁹ **Artuk-Yenidünya**, Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda..., s.59 vd.

¹⁹⁰ **Güneş, Seyithan**, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Ertelenmesi, İÜHF., C.:55, İstanbul 1997, s.148.

huzurunda suçsuzluğunu kanıtlayarak beraat etmesi de muhtemeldir. Bu bakımdan erteleme kararının kabule bağlanması daha isabetlidir¹⁹¹.

Ertelene müessesesi ile küçüklerin işlemiş oldukları hafif suçlarda verilen deneme süresinde yüklenen yükümlülükler uymasını sağlayarak küçüklerin sabıkalı birey olmasını önlemek ve küçükleri topluma yararlı bir birey olarak kazandırmaktır.

Çocuk Mahkemesi küçüğün velisi, vasisi veya bakıp gözetmeyi üzerine alan kimsenin yada mağdurun talebi üzerine mahkeme tarafından kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı kaldırılarak çocuğun yargılanmasına karar verilebilir¹⁹².

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi müessesesi şartla salıvermeyle belirli yükümlülüklerin yüklendiği deneme süresi açısından benzerlikler gösterse de şartla salıvermede deneme süresi cezanın bir müddet infazından sonra cezanın dışarıda infaz edilmesini öngörürken, kamu davasının açılmasının ertelenmesinde verilen deneme süresi ise ertelene kararının doğruluğunun tespiti ile ilgilidir¹⁹³.

3.3.HÜKMÜN AÇIKLANMASININ GERİYE BIRAKILMASI

Hükmün ertelenmesi (probation), duruşması yapılan faile verilecek hükmün koşullu olarak geri bırakılmasıdır¹⁹⁴. Hükmün ertelenmesi yoluna failin suçu tespit edildikten sonra karar verilebileceği gibi suç tespit edilmeden hükmün verilmesi ertelenebilmekte yani suçluluğun tespiti ertelenebilmektedir¹⁹⁵.

Federal Alman Ceza Yasasının 59. paragrafının 1. fıkrasına göre bazı koşulların varlığı halinde sanığın suçluluğunu ve para cezasını belirleyen hakim, cezanın hükmedilmesini erteleyerek suçluya belirlediği bir deneme süresi içerisinde iyi davranması uyarısında bulunur ve yükümlülükler de yükleyebilir¹⁹⁶.

¹⁹¹ Artuk, Çocuk Ceza Hukuku Açısından ..., s.288.

¹⁹² Ömeroğlu, s.258.

¹⁹³ Yenidünya, s.25.

¹⁹⁴ Artuk, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün..., s.63.

¹⁹⁵ Özbek, Çocuk Hukukunda..., s.21.

¹⁹⁶ Artuk, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün..., s.63.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda failin suçluluğunun tespit edilerek hükmün verilmemesi yani verilecek hükmün ertelenmesi kabul edilmiştir¹⁹⁷.

Suçluya verilecek hüküm belli bir süre ile ve bu süre içerisinde iyi hal gösterilesi koşulu ile ertelenmektedir. Deneme süresinde gözetim (probation) altına alınan suçlu hakim tarafından yükleyeceği yükümlülükleri yerine getiren suçlu cezadan kurtulabilmekte aksi halde suçun cezasının tespitiyle infaza geçilmektedir¹⁹⁸.

Almanya’da gencin işlediği fiil nedeniyle cezayı gerektirecek kadar zararlı bir eğilimin varlığını tespit edebilmek amacıyla hakim tarafından belirlenecek bir deneme süresi içerisinde hükmün verilmesini erteleyerek gencin kusuru tespit edilmektedir¹⁹⁹.

5395 Sayılı Kanun ile hükmün açıklanmasının geriye bırakılması müessesesi çocuklar bakımından düzenlenmiştir. 5395 Sayılı Kanunun 23 maddesine göre “hakim çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda belirlenen ceza, en çok üç yıla kadar (üç yıl dâhil) hapis veya adlî para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir.”

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilebilmesi belli şartlarla bağlanmıştır. Buna göre;

- a) Çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması.
- b) Çocuğun yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaat gelmiş olması.
- c) Çocuk hakkında, kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları itibarıyla bir cezaya hükmedilmesine gerek görülmemesi.
- d) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi gerekmektedir²⁰⁰.

Çocuğun denetimli serbestlik süresi içerisinde işlediği kasıtlı bir suçtan hapis cezasına mahkum olmadığı ve yükümlülükleri uygun davrandığı takdirde davanın düşmesine karar verilecek, aksi halde mahkeme geri aldığı hükmü açıklayacaktır. Ancak mahkeme

¹⁹⁷ Özbek, İzmir Şerhi..., s.370.

¹⁹⁸ Artuk, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün..., s.63.

¹⁹⁹ Özbek, Çocuk Hukukunda..., s.22.

²⁰⁰ Özbek, İzmir Şerhi..., s.371.

yükümlülükleri yerine getirme durumunu dikkate alarak belirlenen cezada indirim yapabilecektir²⁰¹.

1912 tarihli Fransız Kanununun 21. maddesinde deneme süresini iyi hal ile geçiren ve daha önceden suçluluğu tespit edilen küçük hakkında yine de cezai nitelik taşımayan eğitim tedbirlerine başvurulabileceği öngörülmekteydi²⁰². Hükümün ertelenmesi müessesesinin düzenlendiği ÇKK. 23. maddesine bu sistem benimsenmemiş, deneme süresinde yükümlülükler uyulması durumunda kamu davasının düşmesine karar verileceği belirtilmiştir.

Erteleme kurumunun etkin olarak uygulanması sanığa ceza yaptırımının uygulanmasının asıl amaç olmaktan çıktığının ve amacın mümkün olduğunca ceza yaptırımının uygulanmamasını sağlamak ve böylece kişinin sabıkalı olmasının önüne geçilmiş olacaktır. Mahkemelerde hafif nitelikteki yargılamaları yapmayarak iş yükünü azaltmış olacaklardır.

3.4. CEZANIN İNFAZININ ERTELENMESİ

Burada kişinin işlediği suçun kısmen veya tamamen hukuksal sonuçlarından kurtarmak ve belirli bir süre içinde kendisi için öngörülen koşullar yerine getirdiği takdirde cezanın infaz edilmeyeceği konusunda faile güvence verilmektedir²⁰³.

2253 Sayılı Kanunun m.38’de erteleme için aranan şartlar şunlardı;

1-Hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile hükümlü olmamak,

2-Yeni suç için verilen cezanın ağır veya hafif para cezası veya üç yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza olması.

3-Yapılacak inceleme neticesinde erteleme halinde ileride suç işlemeyeceğine dair hâkimde kanaat oluşması

Görüldüğü üzere kanun, cezayı ağır hapis ve hapis olarak ayırmamış hürriyeti bağlayıcı ceza demekle yetinmişti.

²⁰¹ Özbek, İzmir Şerhi..., s.371.

²⁰² Artuk, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükümün..., s.82.

²⁰³ Öztürk, Ceza ve Emniyet..., s.280. Artuk-Yenidünya, s.80 vd.

765 Sayılı TCK m.95’de cezanın çektirilmesi, deneme süresi içerisinde yeni bir suç işlenmesi koşulu ile mümkünken, 2253 Sayılı Kanun 38. maddesinde bu koşulun yanı sıra eğitim ve ıslah koşullarına veya uyarılara uymamayı da eklemişti. Ayrıca işlenen yeni suçun kasti olması aranmaktadır. Cezası ertelenen küçüğün üç yıla kadar gözetim altında bulundurulmasına da karar verilebilecekti.

5237 Sayılı Kanunun 51 maddesine göre iki yıl veya daha az süre ile hapis cezasına mahkum edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu süre on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar için üç yıldır. Ancak ertelemeye hükmedilebilmesi için failin daha önce üç aydan fazla bir süre ile kasıtlı bir suçtan mahkum edilmemiş olması ve failin tekrar suç işlemeyeceği hususunda hakimde olumlu bir kanaat oluşması gerekir.

5237 Sayılı Kanunda düzenlenen erteleme kurumu yürürlükten kaldırılan 765 sayılı TCK ve 647 Sayılı Ceza İnfaz Kanunundan farklılıklar göstermektedir. Buna göre hapis cezaları ertelenebilecek ancak adli para cezaları ertelenemeyecektir. Eğer hem hapis hem de adli para cezasına karar verilmişse sadece hapis cezası ile ilgili olan kısım ertelenebilecektir. Bir suçtan dolayı verilen hapis cezası adli para cezasına çevrilse dahi verilen bu adli para cezası yine ertelenemeyecektir. 647 Sayılı Kanunda hükümlüye verilen deneme süresi cürümlerde beş sene olarak belirlenmişken 5237 Sayılı Kanunda bu süre bir yıl ile üç yıl arasındadır.

647 Sayılı Kanunda cezası ertelenen hükümlünün deneme süresi içerisinde bir denetime bağlı tutulması söz konusu değildi. Buna karşılık 5237 Sayılı Kanunun 51/3 maddesinde bu hususta hakime takdir yetkisi verilmiřtir²⁰⁴.

765 Sayılı TCK 95 maddesinde erteleme süresini iyi halle geçiren kişinin ertelenmiş olan cezanın esasen vaki olmadığı öngörölmüş olmasına rağmen, 5237 Sayılı Kanun kapsamında cezası ertelen kişi denetim süresini iyi halle geçirdiği takdirde ceza infaz edilmiş sayılmaktadır. Bu nedenle kişinin tutuklu kaldığı süre mahkum olduğu hapis cezasını karşılıyorsa artık erteleme kararı verilmesine gerek bulunmamaktadır²⁰⁵.

Yargıtay tarafından, ertelemenin bölünmezliği kuralı gereğince aynı mahkemede birden fazla suçtan dolayı yargılanan kişinin bu suçlardan birinden dolayı mahkum olduğu

²⁰⁴ Öztürk-Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku, s.289.

²⁰⁵ Özgenç, s.646., Öztürk-Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku..., s.289.

cezanın ertelenmesine, diğer suçtan dolayı mahkum olunan cezanın ise ertelenmemesine karar verilmesi doğru bulunmamıştır²⁰⁶.

---

²⁰⁶ 2.CD.,10.04.1990, 3293/3818 Yargıtay Kararları Dergisi, Ekim 1990, s.1550.

SONUÇ

Çocuğun tanımının yapılması, hukuki sorumluluğun belirlenmesi ve çocuklar için uygulanacak hukuki politikaların etkin olarak uygulanabilmesi için oldukça önemlidir. Ancak doğal olarak çocuğun kesin olarak tanımını yapabilmek ve çocukluğun sınırlarını belirleyebilmek pek mümkün değildir.

Çocukluğun belirlenmesinde en temel ölçütün yaş olduğu açıktır. Ancak çocukluğun hangi yaş sınırları içerisinde kabul edileceği hususu dahi ülkeden ülkeye farklılıklar arz etmektedir.

Toplum içerisinde oluşan ve toplumda yaşayan bireylerin uymakla yükümlü oldukları kuralların ihlali halinde kendilerine toplum tarafından çeşitli yaptırımlar uygulanabilmektedir. Bedenen ve ruhen hızlı bir gelişme devresi içerisinde olan çocuğun hukuk düzenine aykırı olarak yapmış olduğu hareketler nedeniyle nasıl bir tepki ile karşılaşacağı hususu ise önemli bir sorundur.

Çocuğa uygulanacak olan yaptırım yada tedbirin türü doğal olarak işlenen fiilin ağırlığına göre değil, çocuğun kişiliğine göre tespit edilmelidir. Çocuğun kişiliğine göre cezanın miktarının saptanabilmesi ve çocuğa uygun yaptırım seçilebilmesi için yargılama makamlarına geniş takdir yetkisi verilmelidir. Keza bu konu ile ilgili olarak Beijing kurallarında yargılamanın her aşamasında mahkemelere takdir yetkisi tanınması gerektiği belirtilmektedir

Çocuğun, büyüdüğünde topluma yararlı bir fert olabilmesi, onun küçükken iyi bir eğitim görmesine ve iyi koşullarda büyümesine bağlıdır. İşte çocuk suçluluğu bu noktada önem arz etmektedir. Hiç bir çocuk kendiliğinden suça yönelmez onu suça iten bir takım nedenler vardır. Bu nedenler çocuğu, istenmeyen bir davranış olan suça yöneltir. Çocuğu suça yönelten nedenlerin tespit edilerek bu nedenlerin ortadan kaldırılması çocuk suçluluğunun önlenmesinde önemlidir.

Çocuk suçluluğunu önlemek hiç değilse azaltmak gerekmektedir. Ve bu husus toplumun varlığı ve devamı için hayati bir konudur. Zira toplumun geleceği ve dinamik unsuru çocuklardır.

Çocuk hukuku konusunda son dönemlerde yapılan değişiklikler oldukça olumludur. Çocukların işledikleri suçlarla ilgili topluma kazandırılmalarını amaçlayan ve yargılama yapılmaksızın çözüm içeren uzlaşma,kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması müesseseleri oldukça yerinde düzenlemelerdir.

Ülkemizde çocuk mahkemeleri, cezanın verilmesinde takdir yetkisine sahip değillerdi. Çocuk suçlularla yetişkin suçlulara verilen cezalar arasındaki tek fark cezanın belirli bir ölçüde indirilerek uygulanmasından ibaretti. Bu ise özellikle çocuk yargılamasında güdülen amaç olan ıslah etme ve yeniden topluma kazandırma amacına her zaman uygun bir yöntem değildi. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocuk mahkemelerine verilen takdir yetkisinin genişletilmesi özellikle “erteleme” kurumu yönünden oldukça olumludur. Çocuğun kişiliği,çevresi ve işlenen suçun niteliği dikkate alınarak çocuk hakkında kamu davasının açılması ertelenebilecek yada görülmekte olan bir davada hükmün açıklanması geriye bırakılabilecektir. Kanaatimizce bu kurumların oluşturulması olumlu bir gelişmedir.

Ancak çocuklar hakkında mümkün olduğunca yargı dışı yollara müracaat ederek çözüm bulunmaya çalışılması daha yararlı olacaktır.

Uzlaşma kurumu da belli bir ağırlığı aşmayan suçlar nedeniyle çocuklar hakkında yargılama yapılmadan uyuşmazlığın çözülmesini öngören önemli bir kurumdur. Ancak uzlaşma kurumu sadece kişilere karşı işlenen suçlar için kabul edilmiş bunun dışında toplum düzenine kaşı işlenen suçlar hakkında bu kurum düzenlenmemiştir. Çocukların kişiler aleyhine işlediği suçlarda uygulanabilen bu müessesenin kamu aleyhine işlenen suçlarda uygulanmaması yerinde değildir. Çocuğun suça yönelmesini sağlayan iradesinin tam bir gelişme göstermemiş olması işlenen suçlar arasında farklılık gözetilmemesi gereğini doğurur

Denetimli serbestilik sisteminin öngörüldüğü Çocuk Koruma Kanununda uzman personelden faydalanılması da öngörülmüştür. Ancak yapılan düzenlemelerin etkin olarak yürütülmesi kanun metninde öngörülen hükümlerin hayat bulması elbette bu kuralların uygulanması ile ilgili alt yapının oluşturulmasına,yardımcı kurum ve kuruluşlar ile işbirliğine ve uzman personel istihdamına bağlıdır. 2253 Sayılı Kanunda öngörülen çocuk mahkemelerinin hala tüm illerimizde kurulmamış olması da önemli olanın kanunları yapmak

kadar uygulayabilmek olduğunun açık bir göstergesidir. Kanunda öngörülen kuralların uygulanabilmesi ve uygulanacak kurallardan toplum yararına sonuçların elde edilebilmesi yargı sisteminin işleyişini daha verimli kılacak yardımcı olacak donanımlı kişi ve kurumların varlığına bağlıdır.

Bunun yanı sıra tüm yargı sisteminin sıkıntısı olduğu üzere hakim ve savcılarının bakmakla oldukları olay sayısının çokluğu da yargılamanın aksamasına neden olmaktadır. Suç işleyen çocuklar üzerinde yetişkinlere göre daha fazla özenle durulması, çocukları suça sürükleyen nedenlerin belirlenmesi, yapılarına uygun çözüm yollarının bulunması uzmanlık yanında zaman ve mesai ayrılması gerektiren önemli bir konudur. Oysa ülkemizde hakim ve savcılarının bakmakla olduğu iş sayısı olması gerekenin çok uzağında anormal denecek seviyededir. Bu nedenle adli sisteme yansıyan olaylar ile yeterince ilgilenememektedir.

Adliyelerin fiziki koşullarının yeterli olmaması, eğitilmiş ve yeterli sayıda personelin olmaması, teknolojiden henüz istenilen seviyede yararlanılamaması gibi hususlar da dikkate alındığında kanunların etkili ve istenilen amaç doğrultusunda yüksek bir verimlilik ile uygulanamayacağı oldukça açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ancak her şeye rağmen çocuk hukuku manasında 5395 Sayılı Kanun çocukluğun yaş sınırını on sekiz yaş olarak belirlemesi, çocuk hukukunda yargısal çözüm yollarının yanı sıra yargı dışı çözüm yollarını öngören çok önemli kurumları düzenlemesi, uluslar arası kurallar ile hukukumuzun uyum sağlaması için yerinde düzenlemelere yer vermesi oldukça yerindedir.

BİBLİYOGRAFYA

Akço, Seda, Çocuk Mahkemeleri ve Çocukları Suça İten Nedenler, Yeni Türkiye, İnsan Hakları Özel Sayısı, Y.:4, S.:22, Temmuz-Ağustos 1998.

Akço, Seda-Onursal, Betül-Yavuz, Nuran, CMUK'ta Yapılan Değişikliğin Yargılama Konusuna Etkisi, İBD., C.:66, S.:10-11-12, İstanbul-1992.

Aksay, Bekir, Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğünün Kusur Yeteneğine ve Sorumluluğa Etkisi, İstanbul 1990.

Akyüz, Emine, Ulusal ve Uluslar Arası Hukukta Çocukların Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000.

Artuk, Mehmet Emin, "Küçüklerin Cezai Sorumluluğu ve Suçlu Çocukların Yargılanmasında Hakim Olan İlkeler", in: Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000, Ankara 2000.

Artuk, Mehmet Emin, Çocuk Ceza Hukukunun Dünü ve Bugünü, Kocaeli Barosu Dergisi, Temmuz 1993.

Artuk, Mehmet Emin- Gökçen, Ahmet- Yenidünya, A. Caner, 5237 Sayılı TCK.ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler I, Ankara 2006.

Artuk, Mehmet Emin- Tan, Umran Sölez, Federal Alman Genç Mahkemeleri Kanununda Çok Suçta Tek Sorumluluk İlkesi, Argumentum, Y.:3, S.:26, Eylül 1992.

Artuk, Mehmet Emin, "Yeni Doğan Çocuğun Öldürülmesi Cürmü", Hukuk Araştırmaları, S.:2, İstanbul 1986.

Artuk, Mehmet Emin, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Argumentum, Y.: 2, S.:19, Şubat 1992.

Artuk, Mehmet Emin, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün Ertelenmesi Müessesesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.:47, S.:1-2, Ocak-Haziran 1992.

Artuk, Mehmet Emin, Emniyet Tedbirleri, Argumentum, Y.:2, S.:23, Haziran 1992.

Artuk, Mehmet Emin- Yenidünya, Ahmet Caner, " Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Erteleme Müessesesi", in: Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, İstanbul 1999.

Balo, Yusuf Solmaz, Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar Hakkında Hazırlık Soruşturması, AD., S.:9, Ekim 2001.

Balo, Yusuf Solmaz, Uluslar arası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Ankara 2005.

Beijing Kuralları, (Çev.: Onursal, Betül), Adana Barosu Dergisi, Adana 1992.

Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, C.:6, İstanbul 1986.

Bilgen, Mahmut, Çocuk Suçluluğu ve Çocuklar Özel Statüsü ve Çeşitli Ülkelerde Çocuk Mahkemeleri, AD., S.:4, Temmuz-Ağustos 1981.

Bumin, Kürşat, Batı'da Devlet ve Çocuk, İstanbul 1993.

Centel, Nur, Koruma Tedbirlerinde Çalışmalar, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları, S.:1-3, İstanbul 1994.

Centel, Nur- Zafer, Hamide- Çakmut, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2005.

Dinçmen, Kriton, Cinsel Suç ve Çocuk, Konuya Adli Psikiyatrik Açından Bir Yaklaşım, Yeni Adalet, Y.:4, S.:29, Aralık 1993.

Doğan, Neşe Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri, AD., Y.:81, S.:1, Ocak-Şubat 1990.

Doğru, Osman, İnsan Hakları Uluslar arası Mevzuatı, 1. Baskı, İstanbul 1998.

Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler, 10.Basım, C.: 2, İstanbul 1994.

Dündar, Hamit, Çocuk ve Gençlerin Suça İtiliş Sebepleri, Adalet Dergisi Gençlik Özel Sayısı, Ekim 1985.

Elibol, Ş. Sibel, 11-15 Yaş Grubundaki Mala Yönelik Suç İşlemiş Çocukların Sosyodemografik Özellikleri (İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998.

Eminağaoğlu, Ömer Faruk, Ceza Hukukunda İsnad Yeteneği ve Yaş Küçüklüğü, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.:2, Ankara 1991.

Erem, Faruk- Danışman, Ahmet- Artuk, Mehmet Emin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 1997.

Franklin, Bob, Çocuk Hakları, 1. Baskı, İstanbul 1993.

Gemalmaz, Mehmet Semih, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, 5. Baskı, İstanbul 2005.

Gölcüklü, Feyyaz, Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, Ankara 1962.

Güneş, Seyithan, Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Ertelenmesi, İÜHFM., C.:55, İstanbul 1997.

Hacıoğlu, Burhan Caner, Yeni Türk Ceza Kanun Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:4, S.:1, Erzincan 1998.

Hacıoğlu, B. Caner, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:9, S.:1-2, Erzincan 2005.

Hafızoğulları, Zeki, Ceza Normu, Normatif Bir Yapı Olarak Ceza Düzeni, Ankara 1987.

İçel, Kayıhan, “Çocuk Mahkemeleri Kanunu Üstüne Düşünceler”, in: Doğumunun 100. Yılında Atatürk’e Armağan, İÜHFM., C.: XLV-XLVII, S.:1-4, İstanbul 1982.

İçel, Kayıhan, Federal Almanya’da Genç Suçlular İçin Ceza Hukuku, İÜHFM., C.:34, S.:1-4, İstanbul 1969.

İnan, Ali Naim, “Çocuk Hukuku Bakımından Koruma Kararı, Koruma ve Emniyet Tedbiri Kavramları”, in: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şakir Berkî’ye Armağan, C.:5, S.:1-2, Konya 1996.

Keskin, Serap, “Çocuk Muhakemesinde Gizlilik İlkesi ve Federal Almanya Ceza Muhakemesi Hukukundaki Düzenlenişi”, in: Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan, İstanbul 1999.

Kıray, Mustafa, Fransa’da Çocuk Suçluluğu ve Mevzuat, AD., S.:2, Şubat 1970.

Kunter, Nurullah, Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri Kanunu Nasıl Olmalı, İÜHFM., S.:1, İstanbul 1949.

Onur, Esin, “Çocuk Mahkemeleri Yasasının Değerlendirilmesi”, in: Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu, Ankara 1983.

Onursal, Betül, Çocuk Mahkemelerinin Amaca Uygun Çalışabilmeleri İçin Gerekli Yan Kuruluşlar ve Gençlerin Korunması Konusunda Fransa Örneği, Argumentum, Y.: 4, S.:42, İstanbul 1994.

Önder, Ayhan, Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler, İstanbul 19636.

Öztürk, Bahri, Ceza ve Emniyet Tedbiri Kavramı,2. Baskı, İzmir 1992.

Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler,1. Baskı, C.: 2, İstanbul 1989.

Özbek, Veli Özer, TCK. İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara 2005.

Özbek, Veli Özer, Çocuk Mahkemelerinde Verilebilecek Kararlar, Erteleme Kararları ve Yargı Dışı Çözüm Yolları, Manisa Barosu Dergisi, S.:71, Manisa 1999.

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2006.

Öztürk, Bahri- Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbiri Hukuku, 8. Baskı, Ankara 2005.

Ömeroğlu, Ömer, Çocuk Sanıkların Muhakemesi, İBD., S.:4, İstanbul 1993.

Sözen, Edibe, "Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Paşakapısı Cezaevinde Bir Deneme", in: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırma Merkezi Sosyoloji Konferansları, İstanbul 1986.

Şensoy, Naci, Eski Devirlerde ve İslam'da Yaşın Cezai Mesuliyet Üzerindeki Tesiri, İÜHF.M., C.:XIII, S.:1-2, İstanbul 1947.

Şensoy, Naci, Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müessesesi, İstanbul 1949.

Tan, Umran Sölez, 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 19. ve 20. Maddeleri, Yeni Adalet Dergisi, S.:25, Ekim-Kasım-Aralık 1992.

Tan, Umran Sölez, Uluslar Arası Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşme Açısından Çocuk Mahkemelerinin Yeri, İBD., S.:4, İstanbul 1992.

Tekin, Uğur, Çocuk Yargılamasında Avrupa'daki Yeni Uygulamalar, Çocuklar ve Suç-Ceza, Ankara 2005.

Toroslu, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Ankara 2005.

Uluğtekin, Sevda Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları Ankara 1994.

Yavuzer, Haluk, Çocuk ve Suç, 1. Baskı, İstanbul 1982.

Yenidünya, Ahmet Caner, Şartla Salıverme (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2002.

Yenisey, Feridun, Milletlerarası Ceza Hukuku Ceza Yargılama Değeri, İstanbul 1988.

Yenisey, Feridun, Almanya'da Gençlerin Muhakemesi, İÜHF.M., C.:XLII, S.:1-4, İstanbul 1997.

Yücel, Mustafa Tören, 1980-1992 Yılları Arasında Türkiye'de Çocuk Suçluluğu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Yayın no:536, İstanbul 1993.